

BJELOVAR

● **Gradski muzej Bjelovar, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

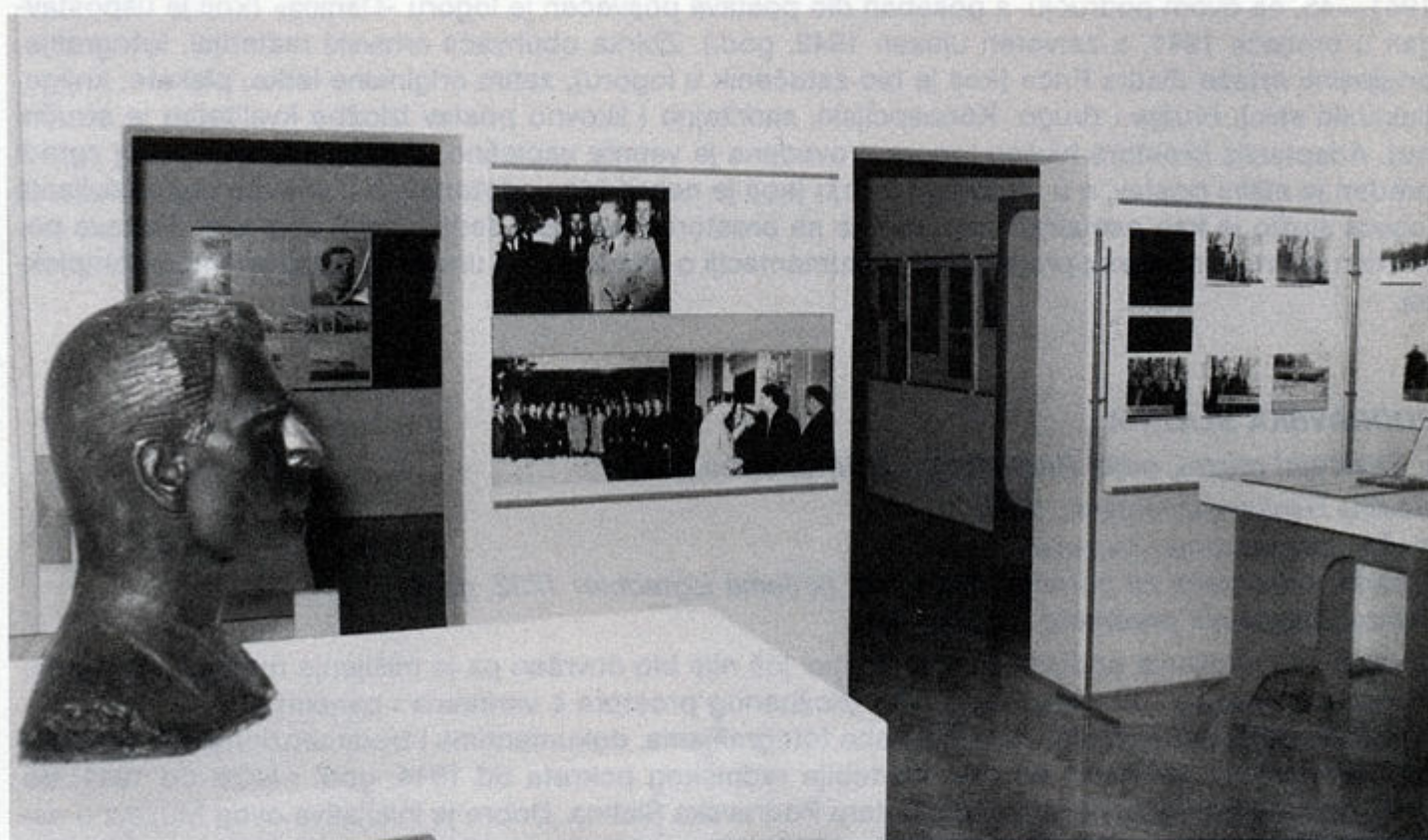
Godina osnivanja/postava: 1968.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: 1830. god.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 40% : 60%

Stalni postav Radničkog i NOP-a, smještan u pet prostorija, priređen je tematski i kronološki. Prvi dio vremenski obuhvaća razdoblje od 1914. do 1941. god., drugi dio od 1941. do 1945. god., a prostorno oba dijela obuhvaćaju bjelovarski kraj. Prostorno i koncepcijski, postav je u vrijeme priređivanja zadovoljavao osnovne i muzeološke pretpostavke. Danas ga je, međutim, potrebno likovno osuvremeniti, a sadržajno upotpuniti rezultatima novijih istraživanja stručnih institucija.

● **Gradski muzej Bjelovar, spomen-soba narodnog heroja Grge Jankesa, stalni postav u Muzeju**

Godina osnivanja/postava: 1978.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: 1830. god.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 50% : 50%

U zgradi istog Muzeja postavljena je, u dvije prostorije, spomen-soba narodnog heroja Grge Jankesa. Izložba sadrži dokumente o životu i radu Grge Jankesa od njegove mladosti, razdoblja 1941—45, do poslijeratnog djelovanja: različit arhivski materijal, fotografije, fotokopije, osobno oružje i ratnu

odjeću, osobne dokumente i odlikovanja te bistu G. Jankesa (rad akad. kipara Stipe Sikirice). Stručni dio postava posve zadovoljava muzeološke standarde (u okviru datih mogućnosti), dok se likovno rješenje ne može smatrati uspješnim jer predimenzionirani i dominantni postamenti i vitrine ne ističu izloženi materijal, već se sami nameću kao objekti u prostoru.

Gradski muzej Bjelovar nadgleda i održavanje dva spomen-groblja u svojoj okolici. Spomen-groblje Gudovac podignuto je u znak sjećanja na pokolj Srba u selu Gudovac, a spomen-groblje Bjelovar na više od 900 strijeljanih revolucionara i žrtava fašističkog terora 1941-45. Oba spomen-groblja uređena su jednostavno, a s osjećajem za mjeru dobro su održavana. Gradski muzej Bjelovar planira na platou ispred groblja u Bjelovaru postaviti spomen-izložbu.

KOPRIVNICA

● **Spomen-muzej »Danica«, odjel Radničkog i NOP-a Muzeja Koprivnica, stalni postav i zasebna izložba Logor Danica, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1981.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: 1910. god.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 50% : 50%

Muzej grada Koprivnice odvojeno prezentira građu Radničkog i NOP-a u adaptiranoj zgradi bivše tvornice »Danica«, logora za vrijeme NOB-a, na periferiji Koprivnice. Postav je koncipiran tematski i kronološki — obuhvaća razvoj radničkog pokreta u Koprivnici od 1918. god., zatim razdoblje NOB-a 1941—45. na ovom području, a poseban dio postava posvećen je logoru »Danica« (koji je uspostavljen u proljeće 1941, a zatvoren u jesen 1942. god.). Zbirka obuhvaća arhivski materijal, fotografije, originalne crteže Zlatka Price (koji je bio zatočenik u logoru), zatim originalne letke, plakate, knjige, tiskarski stroj, oružje i drugo. Konceptijski, sadržajno i likovno postav izložbe kvalitetan je stručni rad. Adaptacija prostora bivšeg logora provedena je veoma uspješno. U detaljno renoviranoj zgradi uređen je stalni postav, a u obližnjem tornju (koji je nekoć bio vodotoranj, a u vrijeme uspostavljanja logora služio je kao osmatračnica), nalaze se prostorije kustosa. Jedan manji segment postava posvećen je arhitektonskim projektima i dokumentaciji o adaptiranju i uređenju ovog spomen-kompleksa.

PODRAVSKA SLATINA

● **Zavičajni muzej, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1986.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: 1732. god.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko

U vrijeme prikupljanja podataka stalni postav još nije bio dovršen pa je mišljenje moguće dati samo na osnovu viđenog, odnosno scenarija i izložbenog prostora s vitrinama i panoima.

Prema postojećem scenariju, izložba treba fotografijama, dokumentima i trodimenzionalnim predmetima prikazati, u osnovnim crtama, razdoblje radničkog pokreta od 1914. god. i NOB od 1941. do 1945. god. na području nekadašnjeg kotara Podravska Slatina. Dobra je inicijativa ovog Muzeja u osnivanju da pri postavu angažira stručnjake regionalne ustanove za obrađivano područje — odnosno Muzej Radničkog i NOP-a za Slavoniju i Baranju iz Slavenskog Broda, koji dobro poznaje temu i problematiku. Sudeći prema scenariju i likovnom prijedlogu izvedbe, navedeno razdoblje bit će suvremeno muzeološki obrađeno i prezentirano. U idućem razdoblju treba riješiti probleme nedostatnog prostora za depo te zapošljavanja stručnog radnika, kustosa-povjesničara.

VELIKO TROJSTVO

● *Spomen-muzej »Josip Broz Tito«, muzejska izložba*

Godina osnivanja/postava: 1980.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: poč. 20. st.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 50% : 50%

Današnji postav u ovom spomen-muzeju datira iz 1980. god., nakon što je otkupljena i adaptirana autentična zgrada u kojoj je, za vrijeme boravka u Velikom Trojstvu, stanovao Josip Broz s obitelji, uz mlin u kojem je radio. Mlin je, nažalost, nepotrebno srušen. Izložba je koncipirana tematski i kronološki, vezano za boravak Josipa Broza u Velikom Trojstvu od 1921. do 1925. Drugi dio postava prikazuje poslijeratne Titove boravke u Bjelovaru. Zbirka obuhvaća različitu arhivsku građu, fotografije, fotokopije, razne upotrebne predmete te alat iz mlina. Taj je materijal izdvojen, za potrebe ovog postava, iz zbirke Radničkog i NOP-a Gradskog muzeja Bjelovar, koji je izložbu i postavljao. Stručna koncepcija postava i likovno rješenje muzeološki suvremeno i vrlo uspješno prezentiraju navedenu temu.

VIROVITICA

● *Gradski muzej, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav*

VIROVITICA

● **Gradski muzej, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1979.

Način prezentiranja: muzejska

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: 1804. god.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 20% : 80%

Koncepcija izložbe ograničava se na virovitičko područje i tematskim cjelinama — od osnivanja i djelovanja Virovitičke udarne brigade, djelatnosti Inženjerijske brigade Treće armije te prezentacijom borbi za oslobođenje Virovitice i isticanjem narodnih heroja ovog kraja — cjelovito i sustavno prezentira razdoblje: radničkog pokreta, NOB-a, radnih akcija poslije oslobođenja te manifestacije u poratnim godinama, zaključeno s 1960. godinom.

U dogledno vrijeme nisu nužni zahvati na mijenjanju koncepcije postava. Dobar je način prezentacije u vitrinama sa slobodnim pristupom grupi predmeta (puške, i ostalo oružje, šljemovi). Postav je ujednačen s ostalim dijelom muzeja koji je postavljen 1985. god. Odjel se bavi i sustavnim istraživanjem terena i dokumentiranjem promjena, a pritom blisko surađuje s Regionalnim zavodom za zaštitu spomenika kulture iz Osijeka. Premda, zasada, nema građe koju bi trebalo smjestiti u zaseban depo, ubuduće ga je potrebno planirati radi daljnje nabave predmeta. Također je nužno otpočeti s dokumentacijskom obradom građe.

VOĆIN

● **Mjesna zajednica Voćin, Spomen-soba 21. slavonske udarne brigade, muzejska izložba**

Godina osnivanja/postava: 1978.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: dio poslovnog prostora mjesne zajednice adaptiran za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 15% : 85%

U dijelu poslovnog prostora MZ Voćin (oko 32 m²) postavljena je izložba koja — uglavnom fotokopijama, a manjim dijelom originalnim predmetima — prezentira borbeni put 21. slavonske udarne brigade. Uz izloženu građu postoji još i fond od oko 500 neinventiranih predmeta, fotografija i dokumenata. Cjelokupnu građu prikupio je nastavnik O.Š. »N. Miljanović-Karaula«; kustos Muzeja revolucije naroda Hrvatske, autor je stručnoga postava, a konzultirani su i sudionici događanja. Uz izložbu je tiskan informativni vodič-katalog.

Uvidom u stanje zbirke predlaže se njezino novo postavljanje i davanje u nadležnost Zavičajnome muzeju u Podravskoj Slatini, poradi daljnje obrade i prikupljanja građe, jer nema svoj prateći muzejski dio — od obrade građe, depoa, kustosa i dr.

VUKOSAVLJEVICA

● **Spomen-dom Virovitičke udarne brigade, stalna izložba**

Godina osnivanja: 1984.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: dio društvenih prostora adaptiran za izložbu (vrijeme izgradnje: 20 st.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: 10% : 90%

U Spomen-domu Virovitičke brigade postavljena je, na prostoru od 25 m², mala izložba s temom o ratnom putu brigade. Tema je prezentirana fotografijama, fotokopijama i dokumentima na zidnim panonima. Materijal je iz fundusa Gradskog muzeja Virovitica čiji je kustos sudjelovao i pri postavi izložbe. Voditelj akcije bio je SUBNOR Virovitice u čijoj je nadležnosti zbirka danas. Status zbirke još nije riješen, a to je potrebno učiniti u dogledno vrijeme.

BIJELI POTOCI — KAMENSKO

- **Spomen-područje s partizanskim logorištem i bolnicom, radna organizacija u osnivanju**

Godina osnivanja/postava: u osnivanju

Način prezentiranja: predviđen spomenički i muzejski

Zgrada: u projektima

Odnos originalnih predmeta i kopija: nije definirano

Radna organizacija (u izgradnji) Memorijalni prirodni spomenik i rezervat prirodnih predjela »Bijeli Potoci-Kamensko« ima sjedište u Titovoj Korenici. Zona memorijalne izgradnje, odnosno zona »A« (u kojoj je već podignut spomenik na partizanskom groblju, trenutno se postavljaju skulpture *Tifusari* autora Vanje Radauša, a planira se rekonstrukcija logorišta i bolnice) proteže se na površini od 1056 ha. Zaštitni pojas oko te zone, odnosno zona »B«, zauzima daljnjih 1860 ha.

Planom je predviđeno da Spomen-područje bude i povijesni, memorijalni kompleks s muzejem, etno-parkom te rekonstruiranim dijelovima partizanskog logorišta, a također i rezervat zaštićenih prirodnih vrijednosti i rijetkosti. Kako bi spomen-područje bilo posjećivano i korišteno, planom je predviđena i izgradnja lječilišta, omladinski, ferijalni i planinarski domovi, zatim restorani, moteli i sportski tereni.

Za ovako ambiciozan program, koji će obuhvatiti i veliki teritorij i veliki broj djelatnosti, a za koji su izvršeni samo neki pripremni radovi, treba ponajprije ispitati društvenu i ekonomsku opravdanost njegove realizacije. Treba razmotriti može li (i treba li) na jednom relativno malom teritoriju opstati i uspješno funkcionirati još jedan rezervat zaštićenih prirodnih predjela s kompleksnim turističko-rekreativnim sadržajima kad znamo da u neposrednoj blizini vrlo uspješno posluje Nacionalni park »Plitvička jezera«. Cijeli projekt treba promatrati kao napor da se privredno oživi ovaj inače pasivni i relativno rijetko naseljen kraj i u tom pogledu ga treba valorizirati. Zamišljeni memorijalni kompleks s muzejem samo je jedna, i to vrlo mala, dionica u predloženom projektu s nizom složenih programa. Od građevinskih radova, dosada je, do lokaliteta Bijeli Potoci-Kamensko trasirana cesta, dovedena struja i izgrađen vodovod. Za realizaciju planiranog projekta bit će potrebni brojni stručnjaci, vanjski suradnici, te suradnja specijaliziranih ustanova, osobito u pripremnoj fazi, odnosno fazi znanstvenog istraživanja lokaliteta (planirana su i arheološka iskapanja), arhiva i drugih pisanih izvora te kazivanja sudionika događaja. Tek na osnovu prikupljenih i analiziranih rezultata istraživanja (i predmeta i dokumentacije) moći će se prići izradi koncepcije muzejske prezentacije planiranih sadržaja. Nužno je, također, planirati potreban broj stručnog osoblja kojih za sada nema, osim inženjera šumarstva koji se bave problemima vegetacije tog kraja.

DONJI LAPAC

- **Narodno sveučilište, Oficirska škola 1942—1982., stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1978.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: jedna soba adaptirana za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: isključivo kopije

U jednoj prostoriji Narodnog sveučilišta postavljena je, isključivo pomoću fotokopija dokumenata, izložba o oficirskoj školi JNA od osnivanja 1942. pa nadalje. Svi originalni predmeti nalaze se u Centru visokih vojnih škola u Beogradu. Tako je ova izložba svedena na informaciju tipa zidnih novina i samo je prigodno grupe i pojedinci posjećuju.

GOSPIĆ

● *Zavičajni muzej Like, odjel Radničkog i NOB-a, stalni postav*

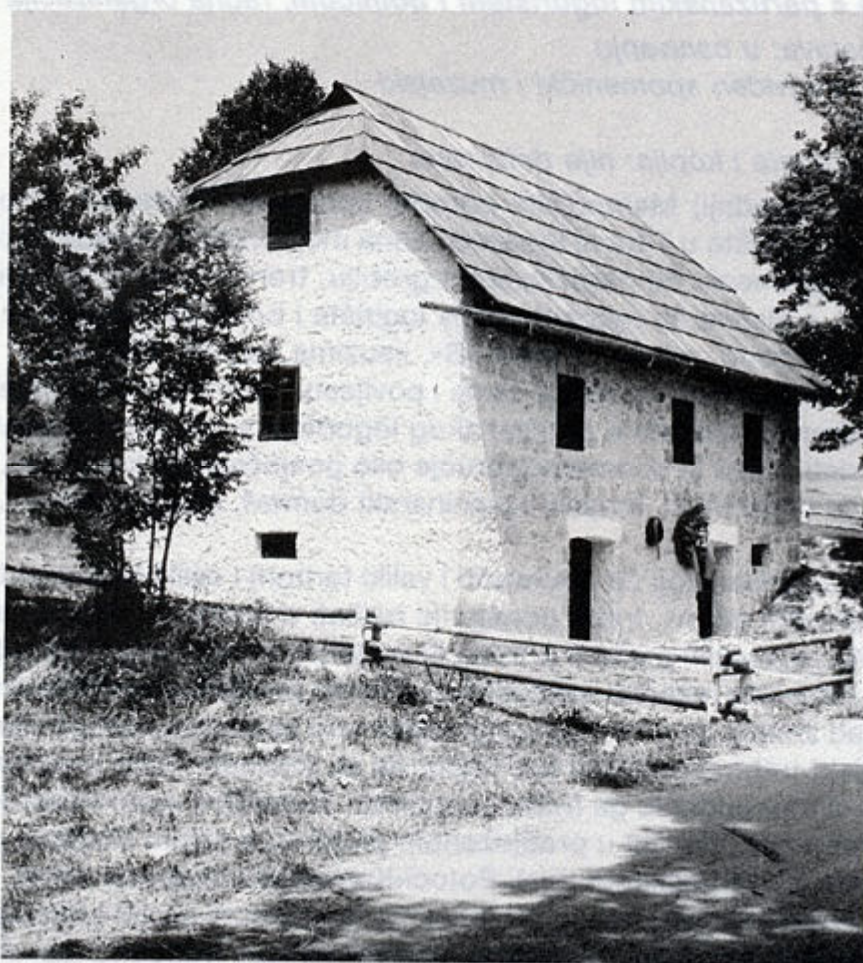
Godina osnivanja/postava: 1987.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija:

Zavičajni muzej Like, u sklopu izmjene cijeloga stalnog postava muzeja, priprema i novu koncepciju izložbe iz zbirke Radničkog i NOP-a pod nazivom *Radnički pokret i NOB u Lici*. Kako postav još nije dovršen, nije moguće dati objektivno mišljenje o izložbi. Novi će postav sadržajno obuhvaćati događanja iz navedenog razdoblja koja su se odvijala na teritoriju Like, što je konceptijski primjereno muzeju zavičajnog tipa.

KONČAROV KRAJ

● *Memorijalni muzej narodnog heroja Rade Končara, stalni postav*

Godina osnivanja/postava: 1959.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: 70% : 30%

Izložba, postavljena u rodnoj kući Rade Končara, rađena je na osnovi fotografija i pisanih dokumenata o njemu; izloženi su neki njegovi osobni predmeti, a biografski dio izložbe dopunjen je i prikazom prijenosa posmrtnih ostataka R. Končara u Grobnicu narodnih heroja na Mirogoju. Dat je i prikaz djelatnosti SOUR-a »Rade Končar«. U gornjem dijelu kuće, autentičnom stambenom prostoru s namještajem iz razdoblja njegova života, prikupljenim po obližnjim selima, obuhvaćeno je posljednje razdoblje u okjem se živjelo na tradicijski način. Novim muzejskim postavom memorijalni muzej dobiva po sve suvremene značajke prezentacije u kojima nisu potrebne dodatne intervencije.

LUKOVDOL

● Memorijalni muzej »Ivan Goran Kovačić«, stalni postav

Godina osnivanja/postava: 1975.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija:

U kući u kojoj se rodio Ivan Goran Kovačić prikazani su — dokumentacijom, predmetima i ambijentom — život i djelo ovog velikog pjesnika i borca. Postavom je obuhvaćeno razdoblje od kraja 19. stoljeća do današnjeg vremena, s težištem na prikazu života i rada I. G. Kovačića. Time je ilustrirano vrijeme i ambijent u kojem je rođen i razvio se pjesnik i borac te značaj njegovog djela na današnjicu. Muzejski postav, suvremene koncepcije, ima i tu prednost da je posjećivan, a sjećanje na Gorana Kovačića njegovano je i oplemenjeno na najbolji način. U Lukovdolu se, naime, svake godine priređuje manifestacija *Goranovo proljeće* kao susret pionira, omladine i pjesnika Jugoslavije, kojom prilikom se dodjeljuje godišnja *Goranova nagrada za književnost*.

Foto: Tomislav Šola

MUKINJA (PLITVICE)

● Spomen-dom VI. proleterske divizije »Nikola Tesla«, stalni muzejski postav

Godina osnivanja/postava: 1981.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: građena za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 30% : 70%

Spomen-dom zamišljen je kao ustanova polivalentnog sadržaja koji uz osnovni sadržaj — muzejsku prezentaciju djelovanja VI. prol. divizije — ima i biblioteku, čitaonicu te dvoranu za sportske priredbe i filmske projekcije. Planiraju se i likovne izložbe, a u potkrovlju su prostorije predviđene za atelijer umjetnika.

Muzejska izložba postavljena je u jednoj prostoriji kružnog toka. Na bočnoj, kružnoj stijeni prezentirano je osnivanje i djelovanje VI. prol. divizije. Svaka akcija ili događaj interpretirani su tekstualno i fotokopijama dokumenata, otisnutim na panoima od prozirnog pleksiglasa. Ispod svakog panoa su, u ležećim vitrinama od pleksiglasa, predmeti koji su u vezi s opisanom akcijom ili je samo ilustriraju, npr. zarobljena neprijateljska oprema. U središnjem dijelu prostora su, također u vitrinama, predmeti iz partizanskog logorišta i bolnice u Bijelim Potocima, zatim prezentacija događaja za vrijeme desanta na Drvar s velikom maketom mjesta, te zastave i trofeji Karlovačkog garnizona koji slijedi tradiciju divizije.

Zamjetan je napor da se izložba učini informativnom, s najvećim mogućim brojem podataka, i likovno privlačnoma, s najkvalitetnijom dostupnom opremom. Rezultat, međutim, nije u skladu s namjerama i na izložbi treba provesti neke korekcije. Postav je, naime, suviše zgusnut, s previše podataka na malom prostoru, kate s vojnom signalizacijom nečitke su za prosječnog posjetioca, a čitljivost podataka na pleksiglasu, kroz koji se provodi podloga, smanjena je.

Domu, koji djeluje u okviru Nacionalnog parka »Plitvice«, nedostaje stručni kadar, ponajprije kustos-povjesničar.

OTOČAC

● *Narodno sveučilište, stalna izložba NOB-a*

Godina osnivanja/postava: 1963.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: prostor adaptiran za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: 100% kopije

U sklopu Narodnog sveučilista postavljena je mala memorijalna izložba posvećena II. zasjedanju ZAVNOH-a. Zastupljene su isključivo fotokopije dokumenata i fotografije, a upotpunjena je kopijama medalja i zastava.

Izložba je uređena u skladu s odlukom Sabora SR Hrvatske da se svi domovi i postavi u vezi sa ZAVNOH-om uredi. Zasada ne postoji suradnja s muzejskim ustanovama. Preporučuje se bolje povezivanje svih memorijalnih zbirki i izložbi na jednom teritoriju te suradnja s muzejskim ustanovama pri obradi i postavi materijala, a u ovom primjeru i dodatno programsko povezivanje, posebno u vezi s posjećivanjem i korištenjem izložbe koje je sada minimalno.

TRNOVAC

● *Muzej Prve ženske omladinske čete, muzejska izložba*

Godina osnivanja/postava: 1977.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 30% : 70%

U zgradi O.Š. Trnovac — koja je prestala s radom 1970. god. — postavljena je muzejska izložba o Prvoj ženskoj omladinskoj četi, formiranoj u staroj školi. Sam događaj, pojašnjen i općom situacijom u zemlji, prezentiran je pomoću fotokopija, fotografija i dokumenata te tekstualnim objašnjenjima na pomoćnim, sklopivim panoima (harmonika), koje je moguće oblikovati na više načina. Postav je dopunjen trofejnim oružjem i drugom opremom boraca, etnografskim predmetima i poklonjenim ručnim radovima žena-boraca. Predmeti su raspoređeni bez koncepta, njihov smještaj u prostoru ne slijedi tekstualni sadržaj i nije jasna njihova uloga. Izložba je vjerojatno dopunjavana i »aranžirana« u više navrata nakon što su je postavili kustosi Muzeja revolucije naroda Hrvatske.

Izložba je rijetko posjećivana, a budući da je originalna zgrada škole iz vremena osnivanja čete porušena, planirano je preseljenje izložbe u Titovu Korenicu. I ovoj je izložbi, kao i drugima u toj regiji, nužno odrediti status i osigurati stručno osoblje, vjerojatno u okviru jedne veće muzejske organizacije.

● **Muzejski »Ustanak naroda Hrvatske 27. srpnja 1941.«. stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1971.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: građena za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 5% : 95%

Spomen-dom u Srbu građen je s namjerom da u njemu bude muzej, odnosno izložba koja će interpretirati događaje koji su se zbivali na tome mjestu — a najvažniji je Ustanak naroda Hrvatske 27. VII. 1941. Postojeća izložba, međutim, zauzima samo manji dio predviđenog prostora, a u većem dijelu prizemlja su sadržaji neprimjereni društvenoj namjeni doma.

Izložba prezentira događaje pomoću fotokopija i geografskih karata na zidnim paonima. Obuhvaćen je period od mjeseca lipnja do kraja 1941. god. U postavu ima i desetak predmeta, mahom oružja, za koje se ne može točno utvrditi porijeklo, ali se pouzdano zna da nije oružje iz vremena ustanka.

Izložba ni oblikom ni sadržajem nije primjerena događajima koje prezentira; stoga bi trebalo šire — i vremenski i prostorno — obuhvatiti temu i istaknuti uzroke ustanka te njegov odjek na kasnije događaje. U pripremi je izrada nove koncepcije postava izložbe i rada Spomen-doma. Izložba bi prerasla u muzejski postav s etno-zbirkom, prikazom zbivanja u daljoj prošlosti, s težištem na vojničkoj i ustaničkoj tradiciji, centralni dio izložbe o ustanku bit će dopunjen trodimenzionalnim predmetima, a završavat će se prikazom poslijeratnog razvoja Srba i okolice. Prostorno bi se postav proširio na cijelo prizemlje, a postojeći neprikladni sadržaji bili bi iseljeni. Time bi događaj poradi kojeg je muzej i osnovan bio istaknut u skladu sa svojim povijesnim značajem, koji nadmašuje sva ostala ili slična povijesna zbivanja u ovom kraju. Sam postav postao bi atraktivniji za posjetioce, a uz bolju organizaciju posjeta i posjećeniji.

VODOTEČ

● **MZ Vodoteč, NOB na teritoriju Vodoteča i Škalića, muzejska izložba**

Godina osnivanja/postava: 1967.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: prostor adaptiran za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija:

U selu Vodoteč osnovana je zbirka NOB-a, vezana za događaje na području Vodoteča i Škalića (zaselak), gdje je neko vrijeme djelovao Agitprop i dio partizanske bolnice. Zbirku su osnovali mjesna zajednica i mjesni odbor SUBNOR-a koji su i danas za nju nadležni. Postav sada nije izložen a zbirka je smještena u zgradu bivše osnovne škole u selu. S Muzejem narodne revolucije Rijeka vode se pregovori u vezi s novim postavom. Muzeološki podaci o zbirci nisu dostupni.

Postoje prijedlozi, iz više izvora, da se zbirka *organizacijski* spoji sa RO Partizanska Drežnica, a sama izložba sadržajno uklopi u zbivanja na širem teritoriju jer ona sama nema takav značaj da bi je trebalo prezentirati naglašeno izdvojeno.

DEBELA KOSA

- **Spomen-dom »Bratstvo i jedinstvo«, stalna izložba Ustanak u okružju Karlovac,**

Godina osnivanja/postava: 1975.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: jedna soba doma adaptirana za izložbu (vrijeme izgradnje: oko 1970. god.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 5% : 95%

U jednoj prostoriji doma postavljena je izložba pod nazivom *Ustanak u okružju Karlovac*. Tema ove male izložbe prezentirana je uglavnom pomoću fotografija i fotokopija dokumenata te nekoliko primjeraka trofejnog oružja i dvije lutke u partizanskoj odjeći. Izložbu je postavljao Arhiv Karlovac, koji je i danas nadležan za zbirku.

Danas izložbu treba ponovo postaviti, i to u suradnji s muzejskim stručnjakom kako bi se izbjegle veće greške u muzejskoj prezentaciji. Napose treba izmijeniti sadržaj, odnosno suziti ga na kraj oko Debele Kose jer se postojećim sadržajem nepotrebno ponavljaju već viđeni prezentirani događaji.

KARLOVAC

- **Gradski muzej Karlovac, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: predviđa se u 1988.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: poč. 17. st.)

Zgrada Gradskog muzeja Karlovac trenutno je u rekonstrukciji, a cjelokupna muzejska građa deponirana je na više mjesta u gradu. Kako je izrada scenarija za stalni postav u toku, nije moguće dati objektivno mišljenje o budućoj koncepciji izložbe razdoblja koje obrađujemo.

OZALJ

- **Zavičajni muzej Ozalj, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: predviđa se 1990. god.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje:

Stalni postav Radničkog i NOP-a u ozaljskom muzeju planira se tek za 1990. god. Trenutno je u toku izrada scenarija i odabiranje materijala za izložbu. Izložba će sadržajno obuhvatiti ozaljsko-žumberački kraj u vrijeme radničkog pokreta i NOB-a, što u potpunosti odgovara djelokrugu rada Zavičajnog muzeja Ozalj.

TOPUSKO

- **Spomen-dom III zasjedanja ZAVNOH-a, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1984. god.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

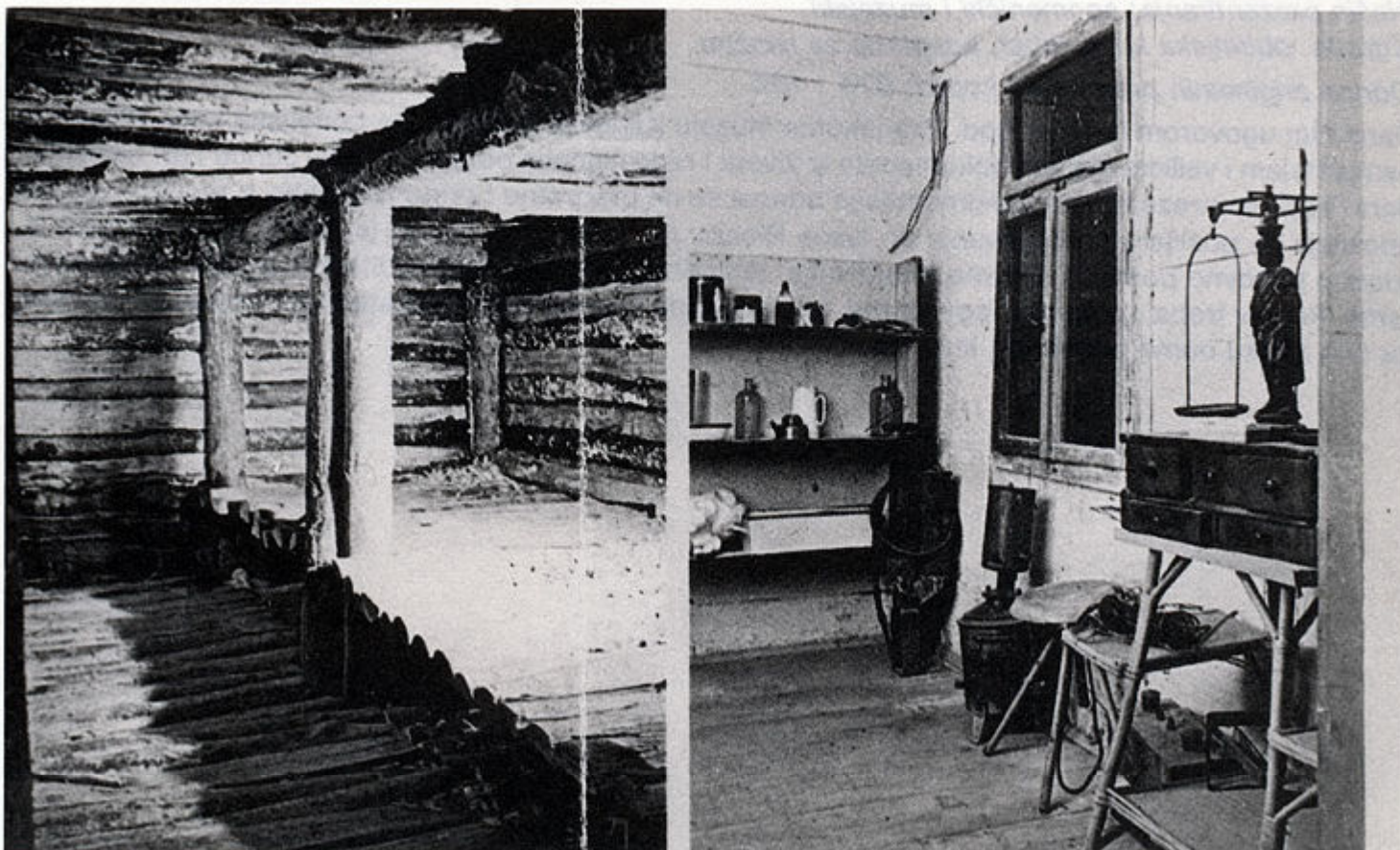
Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: poč. 20. st.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: isključivo kopije

U autentičnom prostoru održavanja III. zasjedanja ZAVNOH-a, u jednoj od zgrada termalnog lječilišta u Topuskom, postavljena je — u prizemlju, u tri prostorije, na 360 panoa s fotokopijama — izložba o navedenom događaju. Postav je tematski i kronološki. Zasebno je u jednoj prostoriji prikazan razvoj narodne vlasti, a drugoj tek NOP-a od 1941. do 1943. god., odnosno događaji u Topuskom, a u trećoj prostoriji rekonstruirano je stanje dvorane iz vremena III. zasjedanja ZAVNOH-a. Danas dvorna služi za prigodne svečanosti, prikazivanje filmova i sl.

Izložbu je priredio Muzej revolucije naroda Hrvatske u suradnji s Republičkim zavodom za zaštitu spomenika kulture. Koncepcija izložbe i korištenja prostora primjerena je važnosti teme koja se prezentira i zadovoljava osnovna muzeološka načela. U nastavku rada ovog memorijala nužno je planirati daljnji arhivski i terenski rad, osobito radi prikupljanja autentične građe koje na terenu sigurno ima.

Taj je zadatak u bliskoj vezi s rješenjem statusa ove izložbe jer danas djeluje u okviru Centra za obrazovanje, kulturu i informacije Vrginmost, bez vlastitog stručnog osoblja, koje nužno treba planirati u idućem razdoblju.

VOJNIC

● **Memorijalni-park Petrova gora, spomen-područje rekonstrukcija partizanske bolnice u brvnarama, muzejska izložba i stalna izložba o radu i osoblju bolnice te zasebna stalna izložba o toku NOB na Petrovoj gori u spomeniku**

Godina osnivanja/postava: 1966. i 1982.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: rekonstrukcija autentičnog ambijenta (novi dio iz 1981. god. građen za potrebe djelatnosti)

Odnos originalnih predmeta i kopija: 20% i 80%

Spomen-područje Petrova gora uređeno je i vođeno kao memorijalni park, registiran 1966. god. Konceptijski je rad parka dobro zamišljen u dvije cjeline: rekonstruirane brvnare centralne partizanske bolnice sa stalnom izložbom o radu bolnice i osoblja, iz 1966. god., te kompleks oko spomenika podignut 1981. god.

Lokalitet s brvnarama prezentira rad bolnice pomoću originalnih predmeta, a pri oblikovanju i odabiru materijala poštovani su i rezultati povijesnih istraživanja i pejzaž u kojem se nalaze. Izložbu o radu bolnice i osoblja trebalo bi ponovno postaviti jer je materijal dotrajao (fotokopije, mape, karte), a k tome bi i sadržaje trebalo dopuniti novijim saznanjima.

Kompleks sa spomenikom V. Bakića iz 1981. god. građen je s namjerom da okupi nekoliko različitih sadržaja — prostore za stručno i administrativno osoblje parka te pomoćne službe i ugostiteljski dio. U spomeniku je postavljena izložba (isključivo kopije dokumenata i fotografija) sa širim sadržajem NOB-a na Petrovoj gori. Zamišljeno je da se u tom prostoru mijenjaju izložbe, što je konceptijski vrlo dobro. Ovaj di parka promašaj je u arhitektonskom i urbanističkom pogledu, jer projektant nije uopće valorizirao okoliš, posegnuvši za oblicima i građevnim materijalom koji u raskošnom šumskom pejzažu djeluju kao nasilje. Posebno se to odnosi na spomenik koji veličinom i neprimjerenim materijalom agresivno i strano dominira cijelim krajem oko Petrove gore.

Drugi veliki, ali rješiv nedostatak je što park uopće nema stručnog osoblja (osim direktora koji obavlja niz zaduženja) pa je program rada vrlo siromašan u odnosu na potrebe i značaj ovog lokaliteta.

VUKMANIĆ

● Memorijalna kuća obitelji Ribar, stalna muzejska izložba

Godina osnivanja/postava: 1968.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: obiteljska kuća Ribar, adaptirna za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: 90% : 10%

Darovnim ugovorom iz 1964. god. Gradskome muzeju Karlovac darovana je obiteljska kuća Ribar, sa namještajem i velikim brojem dokumenata iz života i rada članova obitelji Ive Lole, Jurice i dr. Ivana Ribara. Veći dio prezentirane dokumentacije odnosi se na predratno i ratno razdoblje, a zaseban dio ekspozicije na poslijeratno djelovanje dr. Ivana Ribara, do 1964. god. Danas je nužno obnoviti kuću, a izložbu ponovno postaviti, likovno atraktivnije, te sadržajno upotpuniti rezultatima novijih istraživanja teme. Postav treba upotpuniti legendama, a u dogledno vrijeme i vodičem stalnog postava to više što za ovu zbirku nema posebnog kustosa.

VUKMANIĆ

Memorijalni park Petarova gora, spomen-područje nekadašnjeg partizanske borbe u Karlovačkoj županiji, obnovljena i proširena izložba o ratu i poslijeratno razdoblje te zasebna cjelina izložbe o životu i radu dr. Ivana Ribara, do 1964. god. Danas je nužno obnoviti kuću, a izložbu ponovno postaviti, likovno atraktivnije, te sadržajno upotpuniti rezultatima novijih istraživanja teme. Postav treba upotpuniti legendama, a u dogledno vrijeme i vodičem stalnog postava to više što za ovu zbirku nema posebnog kustosa.

BATINA

● **Spomen-dom Batinske bitke i memorijalni kompleks Batinska bitka**, muzejska izložba

Godina osnivanja/postava: 1983.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: građena za potrebe djelatnosti (1976. god.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: 20% : 80%

Prezentacija Batinske bitke, u okviru istoimenog memorijalnog kompleksa, uključivši i Spomen-dom u sklopu kojeg je stalna izložba, izrazito je nestručno postavljena.

Rađena bez prethodnog sistematičnog istraživanja samog događaja, bez obuhvatnijeg skupljanja građe i bez dokumentiranja i ove izložene građe (što je osnovna pretpostavka svakog muzejskog rada, pa i onog pri postavi izložbi) ukazuje upravo na obrnuti proces postavljanja izložbi tog karaktera. Ovakav je pristup djelomice opravdan time što je status zbirke bio sve do ove godine neriješen te bez stručnog kadra — kustosa povjesničara.

I likovno i tehnički, izložba je opterećena slijedom fotografija, fotokopija i trodimenzionalne građe kojom se ne uspijeva — niti stručnjaku niti posjetiocu — razložno prikazati Batinska bitka.

Nužno je, u što skorije vrijeme — to više što bi ovaj kompleks trebao postati i saveznog značaja — pristupiti temeljitijim istraživanjima (i arhiva i terena), dokumentiranju građe, osnutku osnovne biblioteke, osposobljavanju depoa i angažiranju stručnjaka muzeologa, povjesničara i arhitekta, za izradu novog scenarija za stalni postav o Batinskoj bitki. U tom pogledu treba surađivati napose s Muzejem Radničkog i NOP-a za Slavoniju i Baranju iz Slavonskog Broda, te ostalim regionalnim institucijama, a svakako planirati i zapošljavanje kustosa-povjesničara.

BOLMAN

● **Dom kulture Bolmanska bitka i domicilna soba Pötefi bataljona**, muzejska izložba

Godina osnivanja/postava: 1985.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: Dom kulture adaptiran za stalnu izložbu (vrijeme izgradnje: 1974. god.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: 10% : 90%

U adaptiranim prostorijama bivšeg Doma kulture u Bolmanu, s novom muzejskom opremom, prezentira se značajna bitka s tog područja te bataljona Pötefi. Kao i postav stalne izložbe o Batinskoj bitki, i ovaj je postav muzejski i muzeološki nedostatan, unatoč obimnom materijalu koji je valjalo selektirati i postav orijentirati na primjereniju prezentaciju. Nestručni likovni postav opterećen je preopširnim legendama, fotokopijama i neprimjerenim bojama panoa, a vitrine su smještene i na nivo izvan vidnog kuta gledanja (ispod prozora).

Izložbu treba ponovno postaviti kako poradi likovnog rješenja, tako i poradi sadržaja koji treba iznova valorizirati, i to u suradnji s ekipom stručnjaka različitih profila (primjerice iz Muzeja Radničkog i NOP-a za Slavoniju i Baranju iz Slavonskog Broda). Građu treba dokumentirati i registrirati u nadležnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Osijeku, kao osnovni preduvjet da ova zbirka, a time i postav, dobije muzejski karakter. U protivnom zbirka može služiti posve informativnoj svrsi, vrlo uskog dometa, ali budući da je i taj, kao i objekt s izložbom o Batinskoj bitki, vrlo posjećivan lokalitet, ne bi trebalo dopustiti da ostane na sadašnjem nivou.

Foto: Rudolf Bartolović

BELIŠĆE

- **Muzej Belišće, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav Lokomotiva »Partizanka«, stalni postav na otvorenom**

Godina osnivanja/postava: 1980.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje. 1884/5. god.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: 10% : 90%

Postavom se vrlo informativno prezentira razdoblje radničkog pokreta i NOB-a na području Belišća. Zaseban dio postava je kompozicija vlaka s lokomotivom »Partizanka« (načinjena 1913. u Münchenu), koju su 1942. god. zaplijenili partizani na dijelu pruge Čačinci-Voćin. Osposobljena za promet 1943. god. 18. 10. 1944. povukla je prvi partizanski vlak u Slavoniji iz Sl. Drenovca u Sl. Orahovicu pa u Voćin, prenoseći ratni materijal, borce i mještane. Tada je dobila ime »Partizanka«. To je ujedno jedinstveni postav na otvorenom u SRH.

U stalnom postavu u Muzeju naglašavaju se ličnosti boraca Belišća i okolice za navedena razdoblja, a relativno mali broj originalnih predmeta postavljen je na atraktivan način. Postav je datiran s 1980. godinom, a planiranim preseljenjem Muzeja u veće prostorije namjerava ga se i proširiti.

BRODSKI VAROŠ

● **Spomen-park »Đuro Đaković«, etno-park i rodna kuća Đure Đakovića, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1979.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe izložbe (etno-objekt iz druge pol. 19. st.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: 90% : 10%

Renovirana rodna kuća Đure Đakovića u etno-stilu, sažeti postav i prikaz života i revolucionarnog puta ovog predratnog revolucionara — dobar su pristup kompleksnijoj prezentaciji ličnosti. Ograničeni prostor orijentirao je autore na ipak dostatni pristup (vrlo dokumentiran) revolucionarnoj ličnosti Đ. Đakovića. U planiranoj dopuni postava nastojat će se još više istaknuti mjesto i uloga Đ. Đakovića u razdoblju od 1905. do 1929. god. Park, kao cjelina s rodnom kućom, zamišljen kao višenamjenski prostor (recitali, sastanci, druženja) uspješno dopunjava muzejski dio.

ČAGLIN

● **Domicilna soba Krndijskoj parizanskoj grupi, muzejska izložba**

Godina osnivanja/postava: 1985.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje:

Odnos originalnih predmeta i kopija:

U društvenoj prostoriji OOUR Kooperacija PPK Kutjevo u Čaglinu otvorena je 1985. god. domicilna spomen-soba. Na jednom zidu prostorije, koja služi višestrukim namjenama (sindikalna dvorana), postavljena su tri panoa s opširnijim tekstom i deset fotografija. Prostorija, veličine 12 × 4 m, nalazi se u novoizgrađenom objektu.

Spomen-soba postavljena je u suradnji s Muzejem Požeške kotline.

Ne postoji vodič stalnog postava niti drugi propagandni materijal; izostavljena su, k tome, zasebna vodstva, kao i oznake izvan zgrade na kojoj je spomen-ploča. Zbirka je otvorena u radno vrijeme OOUR-a PPK Kutjevo. Muzej ima kompletnu evidenciju o spomen-sobi, ali do daljnjega nije potrebno tu sobu uključivati u područne zbirke Muzeja Požeške kotline.

DUBOKA

● **Spomen-soba Stanka Radovanovića-Udarnika, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1984.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe izložbe (vrijeme izgradnje: 1939/40. god.)

Odnos originalnih predmeta i kopija:

Izložba je postavljena u učionici bivše škole, na površini od 9,5 × 5 m. Fotografijama i fotokopijama dokumenata prezentira se prva oružana bitka u Slavoniji, Prvi odred III. operativne zone NOP odreda Hrvatske te ličnost Stanka Radovanovića. Izložba je locirana u Dubokoj, gdje je već 1935. god. osnovana prva partijska organizacija u istočnom dijelu Slavonije, čijih je 15 članova iz okolnih sela.

Likovni dio postava izveden je u suradnji s kustosom Muzeja Požeške kotline te predsjednikom Komisije za njegovanje revolucionarnih tradicija općinskog odbora SUBNOR-a.

Opsegom je ova zbirka mala i u nadležnosti općinskog odbora SUBNOR-a te takav status treba i zadržati, a za stručnu dopunu i neznatne intervencije u postavu i nadalje treba surađivati s Muzejem Požeške kotline.

Posjećenost spomen-sobe je mala, uglavnom su to učenici iz okolnih mjesta, a služi za održavanje sastanaka Mjesne zajednice i Saveza boraca. Zbirka je otvorena prema najavi u Muzeju, a može se posjetiti i dolaskom u samo selo i obratiti mještanima za otvaranje prostorija. Ne postoji vodič stalnog postava ni oznake na putu do sela, čak ni u samome selu, što bi svakako trebalo učiniti.

ĐAKOVAČKA BREZNICA

● **O.Š. Đakovačka Breznica, Partizansko školstvo u Đakovačkoj Breznici, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1982.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: adaptiran prostor za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: 10% : 90%

Izložba, postavljena u prostorima škole — u kojoj je na oslobođenom teritoriju djelovala partizanska osnovna škola — prikazuje razvoj partizanskog školstva u Slavoniji i na području Đakovštine, kao razdoblje NOB-a u Đakovačkoj Breznici. Obuhaćeno je razdoblje od 1941. do 1945. god.

Budući da je planirano kompleksnije obilježavanje diljskog spomen-područja, Muzej Đakovštine ima u planu sadašnji stalni postav ove izložbe obnoviti većom količinom originalnih predmeta (što uključuje temeljitije terensko istraživanje) i tako potpunije osvijetliti taj specifični oblik obrazovanja tokom NOB-a.

Današnji je postav u datim prostornim i financijskim mogućnostima korektno izveden, no potrebno je provesti osnovnu dokumentacijsku obradu građe i tiskati priručni vodič. Kako glavnu građu čine kopije, likovna je obrada skromno koristila mogućnosti življeg prikaza s eventualno manje kopija a više većih formata dokumenata i fotografija.

ĐAKOVO

● **Muzej Đakovštine, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1970.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 40% : 60%

Prezentacija radničkog pokreta i NOB-a na području Đakovštine iz 1970. god. zahtijeva osuvremenjivanje kako u tehničkom, tako i u likovnom pogledu. U današnjem prostoru moguće je prezentirati događanja iz širokog razdoblja radničkog pokreta do socijalističke izgradnje te nema potrebe za proširenjem prostora. Jedan od preduvjeta stalne obrade građe i terenskog istraživanja je zapošljanje kustosa koji bi trebao voditi samo ovu zbirku. Planiranim otvaranjem dviju memorijalnih zbirki — o Diljskom partizanskom odredu i ličnosti dra Ivana Ribara, Ive Lole i Jurice Ribar — vodilo bi i tematskoj izmjeni sadašnjeg postava zbirke u Muzeju, odnosno postavi građe iz Muzeja u navedene memorijale. Zbirku treba dopuniti materijalom iz Vojnog muzeja u Beogradu, posuđenim predmetima iz ostalih slavonskih muzeja i intenzivirati terenska istraživanja.

Neriješeni problem depoa kao i nepostojanje preparatorske i foto radionice znatno onemogućuje rad na obradi i studijskoj prezentaciji građe.

GAJNI VIR / šuma Merolino

● **Rekonstruirana partizanska koliba, Razvoj NOB-a u zapadnom županijskom sektoru, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1980.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 5% : 95%

Memorijalna zbirka u šumi Merolino prezentira šira događanja Županijskog bataljona tokom NOB-a, a napose ona vezana za historijat same kolibe, koja je u cijelosti nanovo izgrađena. Kako prostor u kojem je zbirka služi ponajviše za sastanke Općinskog odbora SUBNOR-a, treba na razini Odbora i Muzeja dogovoriti daljnje djelovanje zbirke. Postav treba likovno osuvremeniti te provesti osnovno inventiranje i dokumentiranje građe.

ILOK

● *Zavičajni muzej, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav*

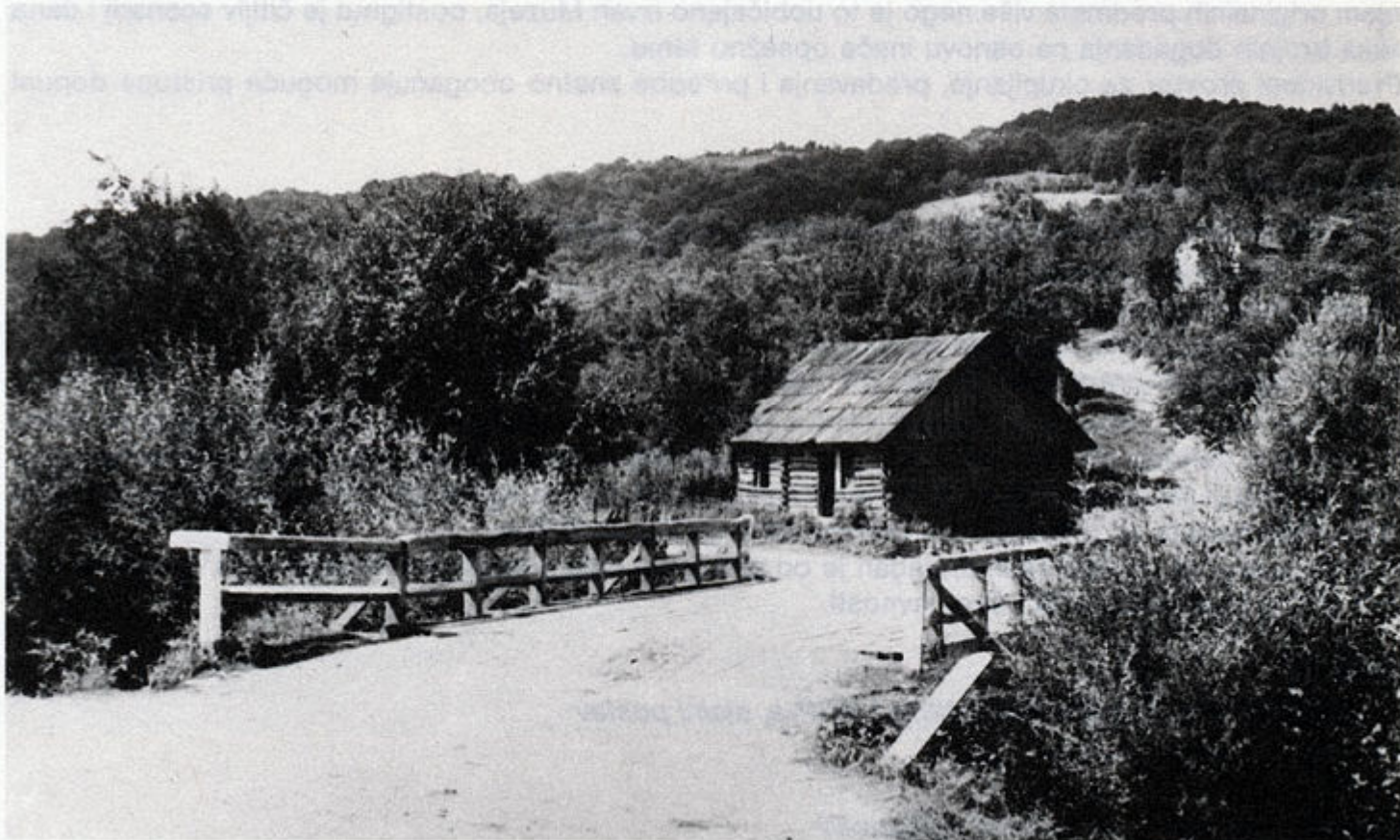
Godina osnivanja/postava: 1952.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 20% : 80%

U sklopu kompleksnog muzeja grada Iloka stalnim postavom iz zbirke Radničkog i NOP-a posebno su prikazani događaji vezani za uspostavljanje i proboj Srijemskog fronta. Stalni je postav dobro riješen u prostorijama Dvorca. Radničkom pokretu u Iloku trebalo bi u novoj postavi dati više prostora jer je kao rana pojava značajan za područje Srijema i šire. Uključivanje postava numizmatike u prezentiranim periodima dobar je primjer i za postave u ostalim muzejima, gdje se taj dio uglavnom uopće ne naglašava. Planirano postavljanje zbirke socijalističke izgradnje upotpunit će ovaj odjel.

KAMENSKI VUČJAK

● *Memorijalni muzej »Partizanska škola«, stalni postav*

Godina osnivanja/postava: 1965.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: autentična zgrada škole adaptirna za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 20% : 80%

U brvnari izgrađenoj 1943. god. koja je bila prva partizanska škola na tome području, postavljena je stalna izložba o partizanskom školstvu u jednoj prostoriji, a u drugoj sobi, u kojoj je boravio učitelj, sačuvan je ambijent s autentičnim namještajem i kućanskim predmetima. Sama brvnara sačuvana je u izvornom obliku sa zemljanim podom, krovom od šindre i klupama. Sadašnji stalni postav, kojim se naglašava autentičnost, treba zadržati i ubuduće, ali fotografije i fotokopije prezentirati na suvremeniji način nego do sada. Originalne predmete treba izdvojiti u vitrine, a ne ostaviti slobodan pristup. Tokom 1986/87. god. planirana je renovacija objekta i obnova stalnog postava.

Veći nedostatak postava je što ne postoji vodič kroz izložbu te rijetka posjećenost. U toj se školi svake godine održava sastanak partizanskih učitelja.

KINDROVO

● **O.Š. Kindrovo, »Osnovna obilježja razvitka i rada organa narodne vlasti u kotaru Slavonski Brod 1941—45«, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1985.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: autentična zgrada škole adaptirana za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: 20% : 80%

Izložba fotografijama, dokumentima i likovnim priložima prikazuje stvaranje i razvoj narodne vlasti na području ratnog kotara Slavonski Brod.

Školska zgrada obnovljena je prema prvobitnom izgledu. Ovim vrlo suvremenim muzeološkim postavom Muzej Radničkog i NOP-a iz Slavenskog Broda kao regionalna institucija za navedeno razdoblje sve više iskazuje svoju daljnju ulogu u suradnji pri postavama izložbi na području Slavonije i Baranje. Skladnim likovno-tehničkim rješenjem, postavom fotografija na dobro oblikovanim panoima, korištenjem originalnih predmeta više nego je to uobičajeno izvan Muzeja, postignut je čitljiv scenarij i dana slika brojnih događanja na osnovu inače opsežnu temu.

Predviđeni prostor za okupljanje, predavanja i priredbe znatno obogaćuje moguće pristupe dopuni izložbe.

MEROLINO / šuma

● **Spomen-dom Merolino, NOB u Vinkovačkom kraju, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1981.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: prostor doma adaptiran za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: 5% : 95%

U spomen-domu otvorena je stalna izložba o NOB-u u vinkovačkom kraju. Dom je podignut na mjestu gdje je u periodu od 1941. do 1945. god. bilo sjedište kotarskih institucija ratnog vinkovačkog kotara. Izložba je jedan od primjer dokumentiranih postava koji se uglavnom koriste fotografijama i kopijama dokumenata za prezentiranje određenih događaja iz NOB-a.

Nepristupačnost objektu (šuma), jedan je od problema koje u dogledno vrijeme valja riješiti kako bi ova stalna izložba koristila i široj javnosti.

NAŠICE

● **Zavičajni muzej, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1986.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 10% : 90%

Stalnim postavom prezentiran je radnički pokret i NOB našičkog područja vrlo pregledno, pri čemu se nije uznastojalo na prikazu razvoja radničkog i NOP-a široke teritorije. Uvodnikom se ograničava na historijat događanja, a potom sa dokumentima, fotografijama i fotokopijama prezentirana događanja iz navedenog prostora i vremena.

● **Zavičajni muzej, Domicilna soba Papučko-krndlijskog odjela, stalni postav**

Stalni postav domicilne sobe sadrži veći broj originalnih predmeta, posebice onih koji su pripadali narodnom heroju Jovi Marinković, i na malom prostoru uspijeva prikazati temu. Taj je dio izložbe planiran za demontiranje i postav nove, koja bi sadržajno i likovno pratila uvodni dio. Time bi bila postignuta ujednačenost prezentacije tog dijela muzejskog postava Zavičajnog muzeja Našice. Muzej bi u dogledno vrijeme trebao zaposliti stručnjaka, kustosa-povijesničara, koji bi vodio odjel Radničkog i NOP-a, a i rad na terenu bio bi sistematičniji. Prostor, depo i obrada građe dosežu osnovne standarde na tom području.

Foto: M. Džaić

NOVA GRADIŠKA

● Zavičajni muzej, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav

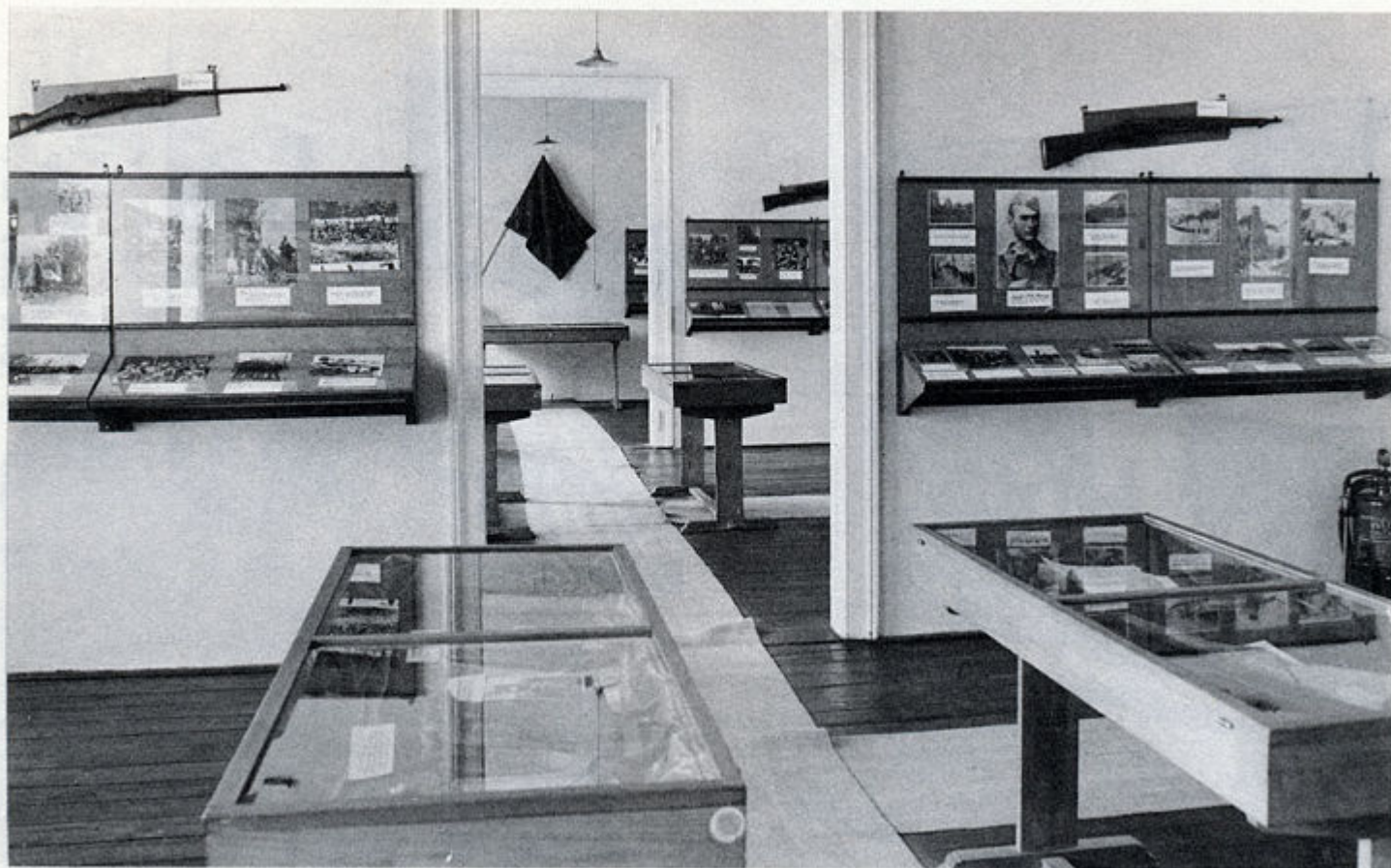
Godina osnivanja/postava: 1982.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 40% : 60%

Stalni postav Radničkog i NOP-a u Zavičajnome muzeju Nova Gardiška zauzima cijeli prostor adaptiranog prizemlja muzeja — pet prostorija — dok su ostale, također vrijedne zbirke — arheološka, etnografska, kulturno-povijesna i likovna — deponirane. Mišljenja smo da je ovim postavom ponovno prezentiran dio povijesnih zbivanja u širem kontekstu (Jugoslavija, Slavonija) unatoč činjenici da u regiji Slavonije djeluje Muzej Radničkog i NOP-a za Slavoniju i Baranju u Slavonskom Brodu, koji obrađuje istu temu. Valjalo bi cijeli psotav ograničiti na novogradišku regiju s nužnim informacijama o dogašanjima u širem krugu, a u kotinuitetu prezentirati i ostale muzejske zbirke. Tek na taj način i zbirka Radničkog i NOP-a bila bi prikaz punog kontinuiteta kulture i povijesti kraja i logičan nastavak svake muzejske postave. Kao što je to i do sada učinjeno, valja naglasiti lokalna važna zbivanja i pojedince i nastojati se koristiti što više originalnim predmetima i likovnim materijalom.

OSIJEK

● **Muzej Slavonije, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1983.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 10% : 90%

U prizemlju zgrade Muzeja Slavonije otvoren je »privremeni stalni postav« u skućenom prostoru koji posve neadekvatno i nefunkcionalno, vrlo fragmentarno, prikazuje razvoj radničkog i NOP-a u Osijeku i Slavoniji. Neizloženi predmeti smješteni su u Bastionu u depou, zajedno s predmetima etnografskog odjela. Budući da je ovaj postav tek privremeno rješenje, do izrade nove koncepcije može poslužiti kao informacija, u osnovnim naznakama, o djelatnosti, događajima i ličnostima iz perioda koji prezentira.

● **O.Š. »Osječka brigada«, Spomen-soba osječke udarne brigade, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1981.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: prostor škole adaptiran za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 15% : 85%

Većim dijelom fotokopijama, a manje originalnim predmetima, izložba dobro prezentira stvaranje, djelovanje i ličnosti te brigade. Dosta posjećivana i korištena, izložba opravdava svoje postojanje.

● **Garnizon »M. Stanivuković«, Spomen-soba XII slavonske proleterske udarne brigade, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1975.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: prostor adaptiran za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: 20% : 80%

U prostorima bivše učionice u sklopu kasarne postavljena je izložba o 12. slavonskoj brigadi. Taj bi postav trebalo u cijelosti obnoviti jer je sadašnji nivo prezentacije preopterećen neselekcijanom građom, većim dijelom fotokopijama, u za to prevelikom prostoru.

SLAVONSKA POŽEGA

● Muzej Požeške kotline, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav

Godina osnivanja/postava: 1955.

Način prezentiranja: muzejski

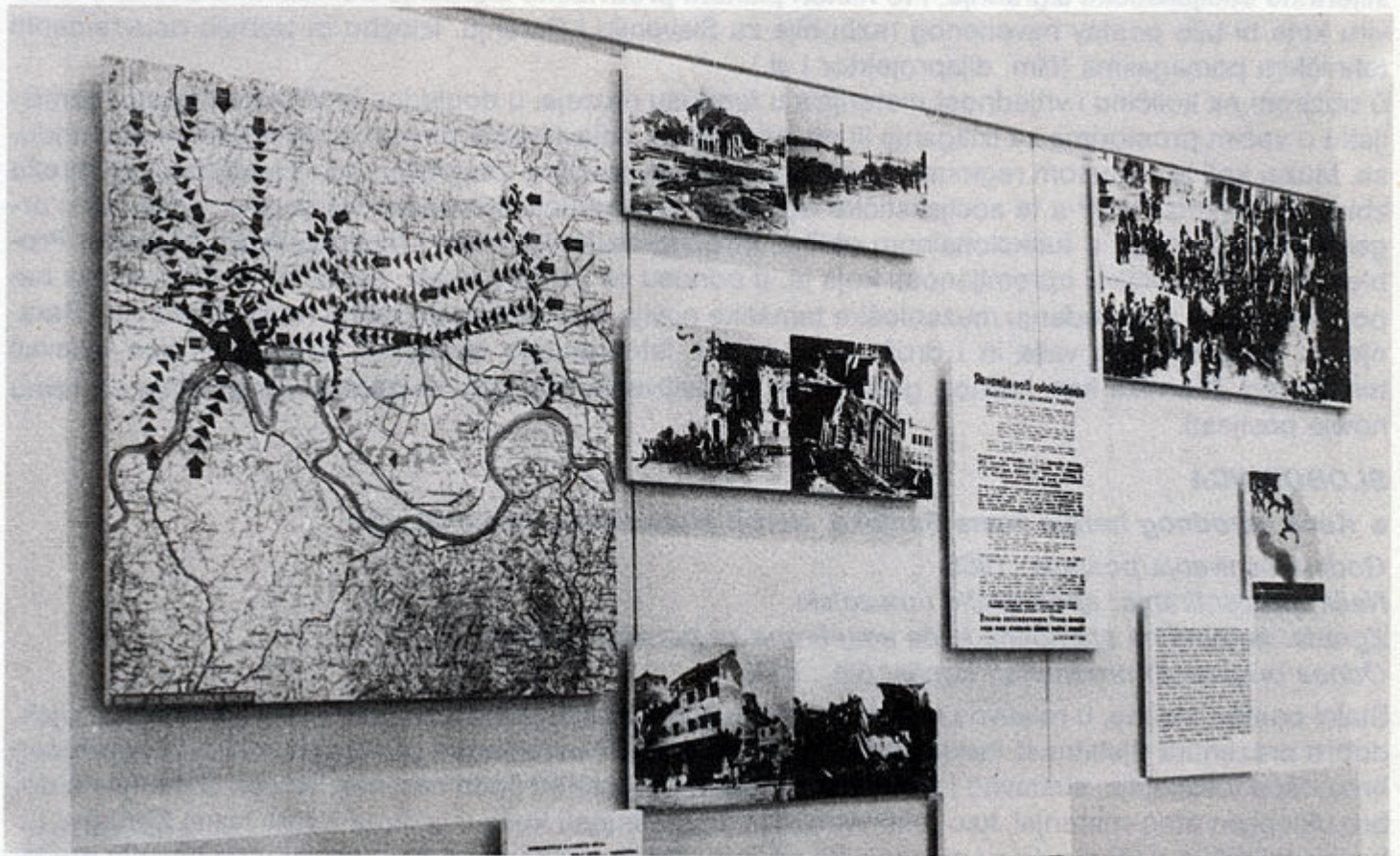
Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 30% : 70%

Stalni postav odjela Radničkog i NOP-a datira iz 1955. god. i do 1985. je neznatno mijenjan. U toku je izrada novog scenarija postava koji će biti prezentiran u novoadaptiranom i znatno većem prostoru nego dosada. Dosadašnji postav najstariji je na teritoriju Slavonije i davno je zastario.

Pristup izradi novog postava, angažiranjem recenzenata različitih profila od prvoboraca toga kraja do stručnjaka za problematiku radničkog i NOP-a, Međuopćinskog i Općinskog odbora SUBNOR-a i napose Muzeja Radničkog i NOP-a za Slavoniju i Baranju, ukazuje na ozbiljan i stručan način preprogramiranja koje vodi kustos odjela Radničkog i NOP-a.

Ističe se prisutnost Muzeja na terenu; konzultacije pri postavu brojnih spomen-soba, u nastojanju da se sačuvaju sjećanja sudionika prezentiranog razdoblja u bogatom spomeničkom području općine Slavonske Požege, intenzivnim radom na nabavi novih predmeta i angažiranjem brojnih povjerenika na terenu, premda ne i u formalnom obliku.

SLAVONSKI BROD

● Muzej Brodskoj Posavljia, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav

Godina osnivanja/postava: 1979.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 5% : 95%

Muzeološkim postavom, realiziranim 1979. god., kompaktno je i dobro obrađena cjelina radničkog pokreta, NOB-a i brodskih brigada. Relativno skućeni prostor za obimne teme vodio je pravilnoj redukciji eksponata i sveo ih na one najznačajnije, dok se u prezentaciji sjećanja aktera, koja je nemoguće vizuelno prezentirati, uvodnim legendama potpuno obrađuje pojedine teme. Vitrine i paoni, postavljeni u jednom ili tri prostorna volumena, uspješno se uklapaju u prostor postava.

Budući da je prezentaciji građe prethodila izrada elaborata temeljenih na obimnim istraživanjima radničkog pokreta i NOB-e u brodskom području (koja su i publicirana), evidentan je i dublji pristup dopuni postojeće građe (na bazi već utvrđenih izvora). Drugi element koji je i nametnuo realizaciju postava u sažetom i preglednom obliku jest i nabava brojnih povijesnih dokumenata, građe iz institucija poput arhiva, instituta, muzeja itd. kojim je upotpunjen fondus zbirke Radničkog i NOP-a samog Muzeja Brodskog Posavlja.

Muzej je postavio 1980. god. i malu izložbu u Spomen-domu boracda i omladine u Ljeskovim vodama koja prikazuje život i rad prvoboraca toga kraja Miće Žigića i Tonče Frindriha.

● **Muzej Radničkog i NOP-a za Slavoniju i Baranju, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1971.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 10% : 90%

Muzej je osnovan 1961. god., a postijeći stalni postav je iz 1971. god. Obuhvaća razdoblje od začetka radničkog pokreta, socijalističku revoluciju i NOB i kratak period socijalističke poslijeratne izgradnje na teritoriju Slavonije i Baranje. U postavu je na suvremen način spojeno likovno rješenje s bogatstvom sadržaja dokumenata, fotografija i predmeta. Planirana je dopuna prezentacije perioda poslijeratne socijalističke izgradnje, i to nakon planom predviđene izgradnje polivalentne dvorane u okviru koje bi bilo postav navedenog razdoblja za Slavoniju i Baranju. Izložbu bi trebalo osuvremeniti tehničkim pomagalicama (film, dijaprojektor i sl.)

S obzirom na količinu i vrijednost materijala u fondusu muzeja, u dogledno bi vrijeme trebalo razmišljati i o većim prostorima za izlaganje ili na intenzivnije pojavljivanje povremenim izložbama iz fonda. Muzej koji je statusom regionalna ustanova još nije dovoljno zastupljen kao koordinator za mrežu zbirke radničkog i NOP-a te socijalističke izgradnje na području slavonsko-baranjske regije, ne u organizacijskom nego u funkcionalnom obliku, stručno-savjetodavnom i muzeološkom pogledu. Problem je i u kadrovskoj opremljenosti koja je, u odnosu na zahtjev regije, nedostatna. Dosadašnji naponi Muzeja na unapređenju muzeološke tematike novije povijesti na području regije Slavonije i Baranje su zamjetljivi, no valja ih i društveno utvrditi. Istovremeno Muzej se pojavljuje i kao izdavač tematskog Zbornika kao jedinog glasnika za objavljivanje rezultata muzejskih istraživanja na temu novije povijesti.

SLOBODNICA

● **Kuća narodnog heroja Ivana Senjuka, Heroji Slobodnice, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1985.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: autentična stambena kuća adaptirana za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: 5% : 95%

Stalni postav izložbe, u relativno malom prostoru kuće u kojoj je živio narodni heroj Ivan Senjuk Ujak, dobro prezentira djelatnost narodnih heroja Slobodnice. Suvremenim postavom, koji nije opterećen brojnošću fotokopija, sustavno i paralelno se prikazuju portreti četiri narodna heroja. U postav je dobro uklopljen etno-materijal, kao rekonstrukcija unutrašnjosti kuće u vrijeme života Ivana Senjuka. Likovno-tehničko rješenje, kao i muzeološki pristup, dosižu suvremene koncepcije u rješavanju postava iz razdoblja NOB-a.

STARA GRADIŠKA

● **KPD Stara Gradiška, Logor Stara Gradiška, muzejska izložba**

Godina osnivanja/postava:

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: autentični prostor adaptiran za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 40% : 60%

U autentičnom prostoru logorske kule-mučilišta, u 14 ćelija, prikazana su — pomoću dokumenata, fotografija i predmeta — događanja u tome prostoru.

Izložba je organizacijski vezana za Spomen-područje Jasenovac, a o njoj brine i tzv. Odbor za kulu. Potrebno je ponovno postaviti izložbu, koristeći se rezultatima novijih istraživanja, upotpuniti sadržaj, građu adekvatno zaštititi i likovno je osuvremeniti.

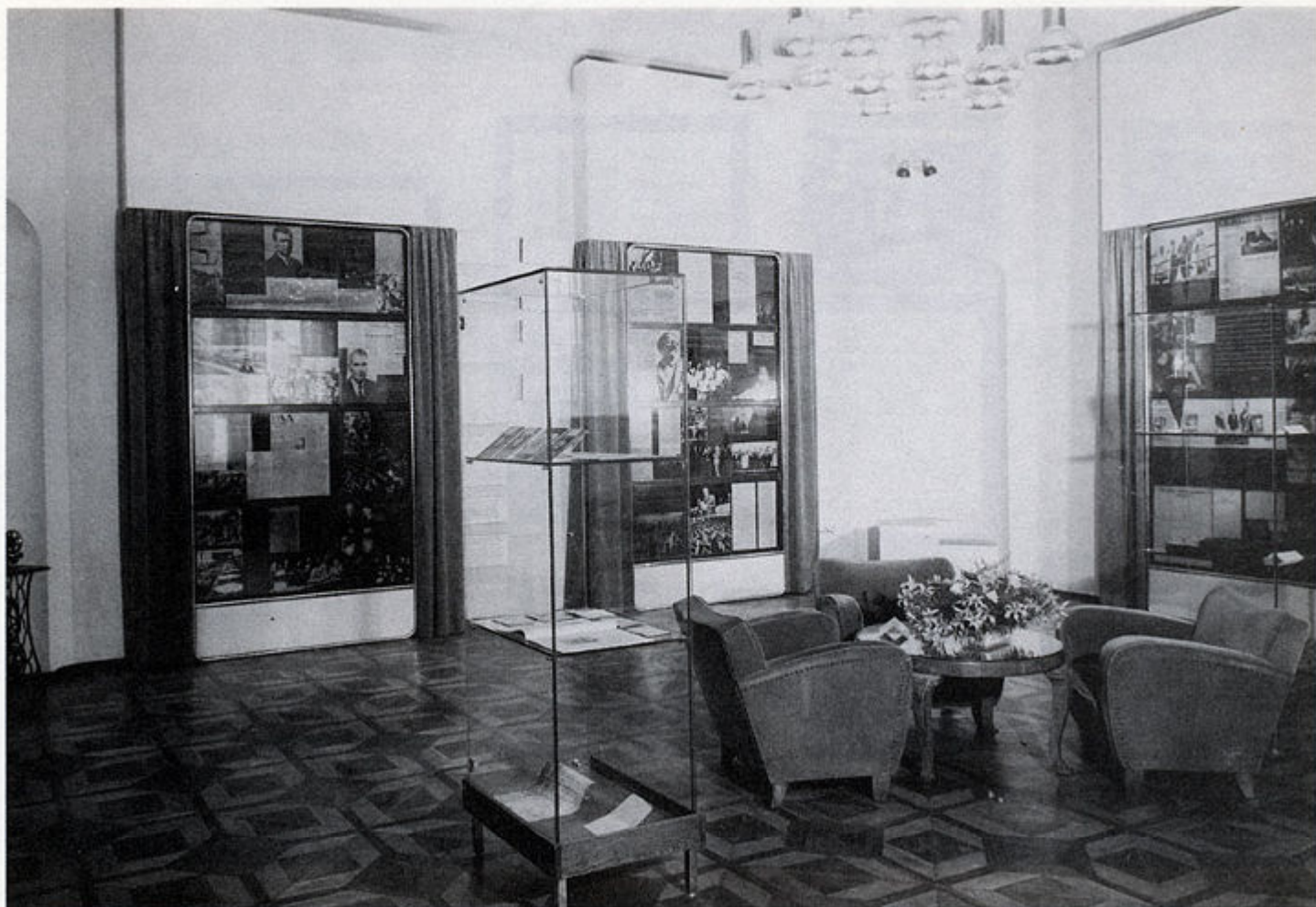

Foto: Rudolf Bartolović

VALPOVO

● Muzejska zbirka Valpovštine, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav

Godina osnivanja/postava: 1975. i 1986.

Način prezentiranja: muzejski

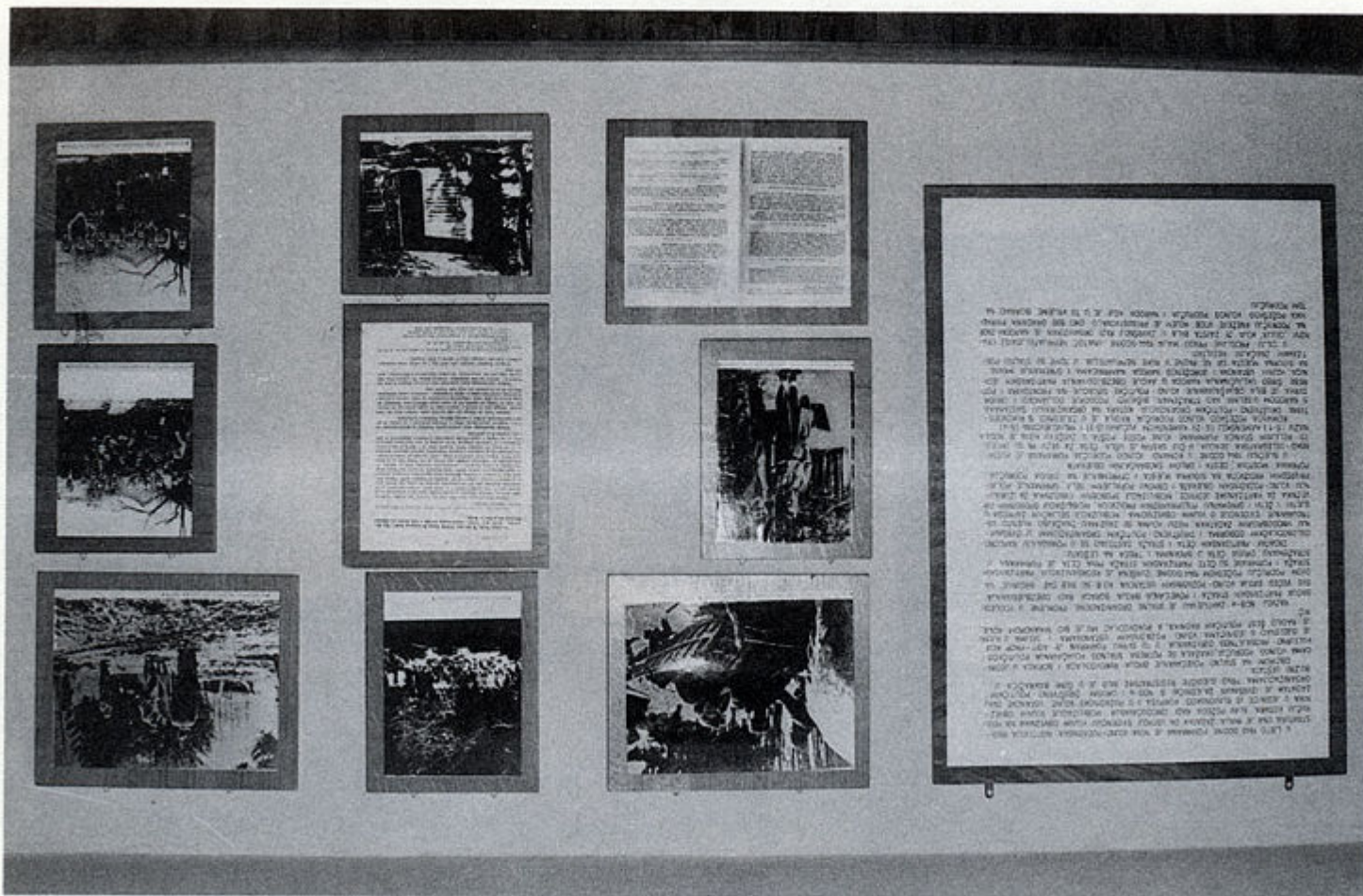
Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 20% : 80%

Stalni postav zbirke je iz 1979. god. Vidan je napor osuvremenjivanja postava modernijim vitrinama, načinom rasvjete, panoima, fotofolijama umjesto uobičajenih fotografija, te angažiranjem recenzenta za stručnu koncepciju prezentiranog razdoblja. U postav Spomen-sobe Đure Salaja uključen je i Savez sindikata Jugoslavija time što će se u tom prostoru dodjeljivati Nagrade »Đuro Salaj«, organizirati skupovi o Salaju i sl.

Budući da je postav bio nekompletno prezentiran, nekoliko dana prije otvaranja nije bilo moguće dati posve objektivnu ocjenu, ali napor arhitekta (ujedno i likovnog suradnika) ukazuje na želju drugačijeg pristupa prezentiranju događanja što je u povijesnom prostoru Dvorca ne mali problem. Upravo je u tom smjeru moguće kritički ocijeniti način izlaganja u vertikalnim vitrinama koje se teško uklapaju u prostor, a vjerojatno će dovršeni postav, prema koncepciji, uspješno povezati tok Radničkog pokreta i NOB-a te Spomen-sobe. Dobra je zamisao da prostorije uz stalni postav služe i za višenamjenske svrhe — predavanja, izložbe itd., s kinoprojekcijama — čime bi se znatno proširile mogućnosti prezentacija građe.

VELIKA

● PPK Kutjevo, Spomen-soba požeškom — vojnom području, stalna izložba

Godina osnivanja/postava: 1985.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: prostorija adaptirana za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: 100 kopija

U spomen-sobi, otvorenoj u društvenim prostorijama PPK Kutjevo — Kooperacija u Velikoj, prezentira se u sažetom obliku formiranje partizanskih četa toga područja, prihvaćanje ranjenika u Slavoniji i poljoprivredni radovi tokom NOB-a i neposredno poslije oslobođenja.

Postavljena u malom prostoru, bez vodiča kroz postav, sa spomen-pločom na ulazu, i ova se spomen-soba uklapa u niz već navedenih, kojima se želi obilježiti neki od značajnijih događaja ili ličnosti iz NOB-a u tome kraju. Budući da je rađena u bliskoj suradnji s muzejskim stručnjakom, koncepcija i postav izložbe su zadovoljavajući. U daljnjim planovima postava spomen-soba na ovom području trebalo bi napraviti selekciju.

VINKOVCI

● Zavičajni muzej, odjel Radničkog i NOP-a stalni postav

Godina osnivanja/postava: 1983.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 10% : 90%

Zbirka Radničkog i NOP-a u Muzeju osnovana je 1963. god., a današnji postav je iz 1983. god. Nova izložba postavljena je u obnovljenom prizemlju zgrade Muzeja na relativno prevelikom prostoru u odnosu na ostale zbirke u manjim prostorijama.

Prezentiran je veći dio jednog od najbogatijih fundusa te građe u Slavoniji. Postav je preopterećen fotokopijama fotografija i dokumenata (nužna je selekcija građe), neadekvatnim panoima za taj prostor te likovno-tehničkim rješenjima koje bi trebalo prilagoditi arhitekturi.

VUKOVAR

● **Gradski muzej, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1983.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 10% : 90%

Muzeološko predstavljanje naše novije povijesti u okviru kompleksnog muzeja primjerom su dobrog puta prezentacije, koja bi uz neznatnu doradu (likovno—tehničkog dijela psotava, boje, panoa, rasvjete) mogle biti obrascem za muzeje i zbirke tog profila. Dobro selekcioniran materijal, isticanje značajnih događaja i ličnosti za područje Vukovara i okolice i neuznastojanje na općem prikazu razvoja radničkog pokreta i NOB-a u nas, Muzej postiže preglednost. Napose je značajan pristup i rješenje pri postavu u Spomen-muzeju II. kongresa KPJ, koji prezentira općejugoslavenski događaj nizom originalnih predmeta, dokumenata i fotografija.

● **Radnički dom, Spomen-muzej II. kongresa KPJ, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1970. (manje izmjene 1980.)

Zgrada: adaptirana za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 40% : 60%

U stalnom postavu Muzeja prezentirano je 11 tema, vrlo pregledno i čitljivo. Teme su interpretirane pomoću većeg broja originalnih predmeta, dokumenata i fotografija, koji su smišljeno i pažljivo selekcionirani iz velikog fundusa Muzeja. Isticanjem pojedinih događaja i ličnosti te preglednom prezentacijom postignuta je visoka edukativnost postava.

ZMAJEVAC

● **Zavičajni muzej Zmajevac, zbirka NOB-a, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1987.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: 100% kopije

U prostorijama stare škole, zgrade s početka 20. stoljeća, nalazi se zavičajni muzej, koji je osnovala Mjesna zajednica Zmajevac. U okviru postava je i manji broj fotografija vezanih za ovo područje iz razdoblja NOB-a. Nema stalnog voditelja, a brigu o zbirci vodi Mjesna zajednica i osnovna škola.

U planu je da se ovaj mali muzej integrira s Narodnim sveučilištem, Centrom za kulturu Beli Manastir, u okviru kojeg su i stalne izložbe o Batinskoj i Bolmanskoj bitki. Osiguravanjem stalnog nadzora stručnog osoblja, stekli bi se uvjeti za sustavno obrađivanje građe i muzeološku prezentaciju.

VUKOVAR

● **Gradski muzej, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Foto: Marija Braut

ZVEČEVO

● **Škola na Zvečevu, Spomen-soba AGITPROP-a povjerenstva pokrajinskog komiteta KPH i oblasnog komiteta KPH za Slavoniju i Srijem, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1985.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 15% : 85%

U prostorima škole na Zvečevu postavljena je mala izložba o događanjima na tom prostoru u vrijeme NOP-a. U pet vitrina (drvo, staklo) te na panoima, izloženo je 10-tak originala (glasila iz NOB-a, šapirograf Partizanske štamparije na Zvečevu, pisaći strojevi, telefon) i fotokopija.

Veći dio građe u postavu posuđen je iz Muzeja Požeške kotline iz Slavonske Požege, koji je surađivao i pri postavu izložbe. Izložbu često posjećuju, i to najviše polaznici škole na Zvečevu. Nedostatak joj je što nema vodiča stalnog postava.

Opsegom se ova zbirka dobro uklapa u koncepciju nastavnog programa škole, a status koji danas ima treba zadržati s tim da Muzej pruža stručnu pomoć kad je to potrebno.

● **Spomen-objekt na Zvečevu, Električna centrala i centralna mehanička radionica VI. korpusa vojne oblasti NOVJ na Zvečevu, muzejska izložba**

Godina osnivanja/postava: 1986.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: prostor adaptiran za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija:

Koncepcija za postav male zbirke koja bi prezentirala rad električne centrale i mehaničke radionice VI. korpusa postoji od 1982. god. a pripremio ju je Muzej Požeške kotline u suradnji s tvornicama iz Slavonske Požege »IMT« i »Plamen«. Kako izložba u vrijeme pisanja ovog izvještaja nije bila u potpunosti postavljena, moguće je dati samo prikaz postojeće koncepcije.

U maloj drevnoj bajti bit će postavljena izložba s fotografijama, starim autentičnim alatom iz radionice, te time prezentirana i centralna mehanička radionica u kojoj je popravljano oružje VI. korpusa NOVJ-a. Ovdje je istodobno bilo i mjesto obrazovanja kadrova za tehničke službe VI. korpusa i sjeverne Hrvatske, a u istoj je radionici proizvedeno i tzv. novo slavonsko oružje (ručna bomba).

Dio materijala za izložbu posuđen je iz Muzeja Požeške kotline koji je i stručno pomagao pri izradi koncepcije. Planirano je i tiskanje vodiča kroz postav. Zbirka treba zadržati status koji ima, a kontinuiranu suradnju s Muzejem nastaviti i dalje.

ŽUPANJA

● **Muzej u Županji, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1984.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 20% : 80%

Uređenjem novog prostora, u zasebnoj zgradi, adekvatno je prezentirano razdoblje radničkog i NOP-a na ovom području. Predviđenim uređenjem zbirke socijalističke izgradnje (za koji postoji dragocjeni fundus) ovaj će Muzej prema planu već do kraja 1990. god. moći realizirati takovu koncepciju.

Tematski bi sadašnji postav trebalo više dokumentirati građom s područja Županje i okolice radi toga više raditi na istraživanju arhiva u kojima ima dosta nepublicirane građe, koju bi trebalo izložiti. U sadašnjem je postavu preopširno prikazan razvoj radničkog pokreta u Hrvatskoj, kao komparativna građa događanjima tog razdoblja u Županji, jer se dobiva neadekvatan prikaz tog pokreta u samoj Županji. Ista primjedba odnosi se i na razdoblje NOB-a. Ovakva koncepcija je donekle opravdana činjenicom da je relativno veliki prostor zahtijevao popunjavanje, a građa za samu Županju, kao što je već navedeno, nije još priređena za izlaganje. Nakon planiranog istraživanja doći će do izmjena u postavu koji se inače odlikuje suvremenim načinom izlaganja i uspješnim likovnim rješenjem.

U idućem razdoblju planirano je izdvajanje materijala iz navedenog razdoblja u zaseban depo te za pošljavanje kustosa koji bi vodio samo zbirku Radničkog i NOP-a. Danas te poslove, uz ostale, vodi kustos-povjesničar.

BAKAR**● Gradski muzej Bakar, zbirka Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava:

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija:

Gradski muzej u Bakru treba nužno revitalizirati i vratiti mu dostojanstvo kulturne ustanove: utvrditi mu odgovarajući status, osigurati barem minimum stručnog osoblja i dostatna financijska sredstva. Nakon smrti kustosa Muzejem upravlja Muzejski odbor, a sam Muzej prepušten je brizi jednog umirovljenika, amatera, koji se brine o otvaranju Muzeja, vodi kroz postav i daje informacije. Nisu se zbog toga mogli dobiti ni svi podaci potrebni za ovaj izvještaj.

Postojeći stalni postav Muzeja prezentira kulturnu povijest Bakra i okolice od prethistorije do oslobođenja 1945. god. s težištem na pomorstvu toga kraja. Period Radničkog i NOP-a u Bakru i okolici — predstavljen samo kao segment u postavu, smješten u dijelu jedne prostorije — prezentiran je fotografijama ličnosti iz ovog kraja koje su sudjelovale u događajima tokom navedenog razdoblja te sa dva primjerka oružja. Ta oskudna informacija sadržajno i koncepcijski krajnje je neprimjerena broju i značenju događanja na ovom području u periodu Radničkog i NOP-a. Stručno osoblje, koje nužno mora biti angažirano na novom postavu, treba istraživati i koristiti se već istraženom i publiciranom građom na tu temu, te prikupiti predmete iz tog vremena i tek tada pristupiti izradi koncepcije stalnog postava.

● Memorijalni prostor, ćelija

U zgradi u kojoj je danas smještena Mjesna zajednica Bakar — gdje je nekoć bio zatvor i ćelija u kojoj je bio zatočen Josip Broz Tito u vrijeme tzv. »Ogulinskog procesa« — Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Rijeka, renovirao je ambijent zatvora sa tri ćelije. Ispred jedne ćelije, kao i na fasadi zgrade, uz prozor ćelije, postavljene su table s tekstom o događaju koji se tu zbio. Za sada u memorijalnom prostoru nije postavljena nikakva popratna izložba. Ovaj prostor treba vezati za sadržaj izložbe postavljene u Zavičajnome muzeju Ogulin.

BERAM**● Rodna kuća narodnog heroja Vladimira Gortana, Nacionalni i revolucionarni put u Istri, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava:

Način prezentacije:

Zgrada: autentična kuća adaptirana za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: 100% kopije

U rodnoj kući Vladimira Gortana postavljene su — u prizemlju i na katu — dvije izložbe koje se nadopunjuju. U prizemlju je ambijentalno uređena tradicionalna istarska kuhinja s predmetima koji su vlasništvo Etnografskog muzeja Istre u Pazinu. Na katu je postavljena izložba *Nacionalni i revolucionarni pokret u Istri*, kojom su — vrlo skromno i posve neadekvatno značaju teme — u pet vitrina, s faksimilima dokumenata i nekoliko fotografija, prezentirani događaji iz navedenog razdoblja do ožujka 1929. god., kad je strijeljan V. Gortan. Izložbu bi trebalo ponovno postaviti i više istaknuti značaj ličnosti V. Gortana u radničkom i revolucionarnom pokretu u Istri. Izložba je slabo posjećivana, jer je teško dostupna. Uz bolju organizaciju posjeta ovome memorijalu, trebalo bi tiskati barem skromni vodič kroz postav.

BUZET

● **Zavičajni muzej, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1982.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 15% : 85%

Muzejska izložba *NOB Buzeštine 1941—45* postavljena je u jednoj prostoriji muzeja. Konceptija izložbe je u uvodnom dijelu kronološka, a u drugom tematska. Na pregledan, čitljiv način — pomoću originalnih predmeta, a većim dijelom fotokopijama i popratnim tekstovima — prikazan je razvoj NOB-a Buzeštine, odnosno Buzet u kontekstu Istre, Hrvatske i Jugoslavije (u sažetom obliku). Sadržajna novost u postavu je prikaz djelovanja Politburoa CK KP Slovenije (njihovog člana Oskara Kovačiča) na teritoriju Istre. Konceptijski i likovno izložba je primjerena svrsi, postavljena je u jednostavne, stojeće vitrine koje se ne nameću oblikom.

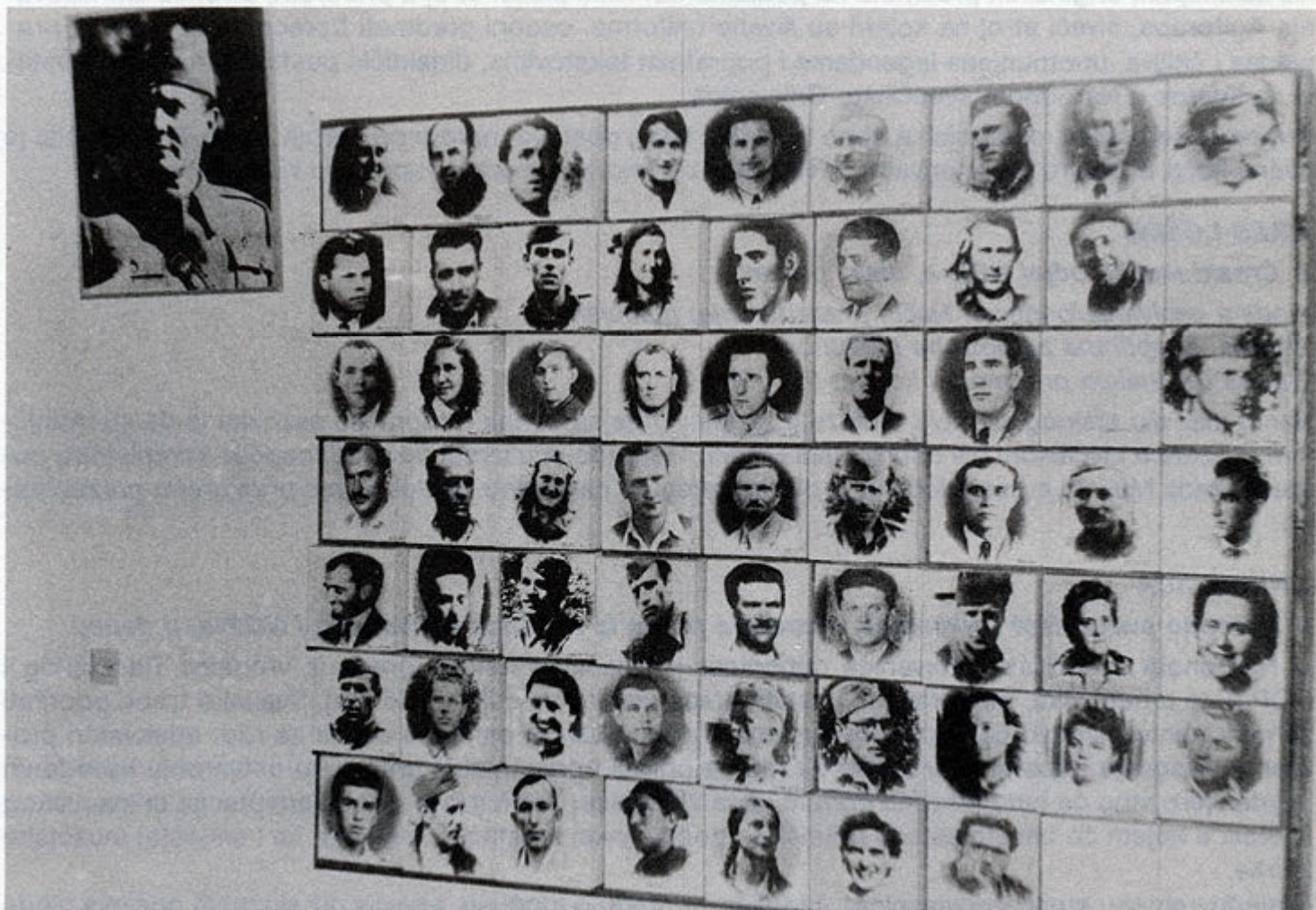

Foto: Aleksandar Nikolić

BRGUDAC

● **Spomen-dom Brgudac, I. partijsko savjetovanje za Istru, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1978.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: adaptirna za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: 100% kopije

Zgrada bivše osnovne škole u selu Brgudac adaptirna je u Spomen-dom, čime je obilježen događaj koji se upravo tu zbio u prosincu 1943. god. Prizemlje zgrade namijenjeno je sastancima i drugim oblicima okupljena, a na katu je postavljena memorijalna izložba.

Koncepcija izložbe je tematska — pomoću kopija fotografija i dokumenata te makete teritorija onovremenog Buzeta dat je kocičan prikaz događaja. U postavu je istaknut značaj Brguca kao centra partije za Istru, bez suvišnog gubljenja niti u prikazima NOR-a na teritoriju Jugoslavije. Postav je upotpunjen zvučnom kulisom, magnetofonskom trakom s tekstom o prezentiranom događaju. Likovni postav je jednostavan, nenametljiv, a u adaptaciji građevinskog dijela doma osjeća se napor postavljača da se očuva izvorno stanje i značajke istarskog graditeljstva.

BRIBIR

- **MZ Bribir, Bribir u Radničkom i NOP-u i poslijeratnoj socijalističkoj izgradnji, muzejska izložba**

Godina osnivanja/postava: 1986.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 30% : 70%

U pet velikih prostorija na katu postavljen je selekcionirani materijal u suvremene, stojeće vitrine, a niz zanimljivih, originalnih predmeta na postamente: ratni pisaći stroj s priborom, stroj za umnožavanje Agitpropa, šivaći stroj na kojem su šivane uniforme, osobni predmeti boraca itd. Izložba je pregledna i čitljiva, upotpunjena legendama i popratnim tekstovima, didaktički postavljena. Autor postava je kustos u Narodnom sveučilištu Crikvenica.

Priprema se postav memorijalne sobe (u okviru istog postava) narodnog heroja Tome Strižića, čija je rodna kuća u Bribiru još u privatnom vlasništvu a imovinsko-pravni spor nije riješen.

CRES-LOŠINJ

- **Creski muzej, odjel NOB-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 5% : 95%

Samo mali dio stalnog postava u Muzeju, jedna vitrina sa 30-tak fotografija, naznaka je da su radničkim pokretom i NOB-om bili obuhvaćeni i otoci. Trenutno je u izradi nova koncepcija kompletnog postava i rada Muzeja s posjetiocima, u okviru kojeg će navedeno razdoblje biti primjereno prezentirano.

CRIKVENICA

- **Narodno sveučilište Crikvenica, muzejska građa iz vremena Radničkog i NOP-a, u depou**

U Narodnom sveučilištu Crikvenica deponiran je značajan fundus građe iz vremena Radničkog i NOP-a, te arheološka, etnografska, i ostala građa vezana za crikvenički kraj. Svakako treba podržati zahtjev zainteresiranih da muzejska djelatnost dobije barem osnovne uvjete za rad: adekvatan prostor za izlaganje i dostatna sredstva za rad na obradi i prezentaciji građe. Pri ostvarenju navedenih uvjeta vjerojatno će biti potrebna pomoć i šire zajednice. Trenutno je u toku adaptacija crikveničkog kaštela u kojem će biti smještena hotelsko-ugostiteljska djelatnost, a planira se i smještaj muzejske zbirke.

U međuvremenu kustos-povjesničar, zadužen za građu u fundusu, obavlja niz složenih poslova glede istraživanja i obrade građe te publiciranja rezultata. Kontinuirano surađuje i postavlja izložbe i u drugim mjestima u crikveničkom kraju.

CRNO

- **Spomen-kuća narodnog heroja Anke Pađen, muzejska izložba**

Godina osnivanja/postava: 1977.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: autentična primorska kuća adaptirana za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 20% : 80%

U rodnoj kući Anke Pađen uređene su tri prostorije: konoba u prizemlju i dvije sobe na katu. U konobi je mala etnografska izložba, s predmetima iz toga kraja (osobito je kvalitetna keramika), bez vidljive koncepcije, improvizirano, danas zapušteno. Na katu su dvije, djelomice ambijentalno uređene

prostorije: oskudno prijeratno posoblje, fotografije boraca toga kraja. Postav treba učiniti atraktivnijim i dopuniti ga upotrebnim predmetima, namještajem iz tog vremena te predmetima vezanim za ilegalni rad Anke Pađen.

Nekoliko je bitnih nedostataka ove izložbe: teško je dostupna, nema javnog prijevoza, nema signalizacije na putu niti pred samom kućom, rijetko je posjećivana, nema tekstualnog tumača u postavu, premda je o životu i radu A. Pađen tiskana mala knjižica.

DELNICE

● **Muzej narodne revolucije Gorskog kotara, muzejska zbirka**

Godina osnivanja/postava:

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: prostor adaptiran za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 15% : 85%

Muzej narodne revolucije Gorskog kotara ni jednim elementom — ni statusom niti građom koju čuva i prezentira, a najmanje djelatnošću — ne opravdava svoj naziv. O muzejskom postavu ne može se govoriti jer su u dvije prostorije pomješani panoi, vitrine i predmeti koji su bili prvotno postavljeni u tri prostorije. Predmeti su loše ili nikako zaštićeni u dotrajalim vitrinama.

Osnovni je problem što status ove zbirke nije riješen na zadovoljavajući način. Zbirku su sakupili i osnovali borci općinskog odbora SUBNOR-a Delnice; bila je u sklopu Radničkog sveučilišta Delnice, a sada je, ponovno, privremeno u nadležnosti SUBNOR-a. Za zbirku — koja nije bila u programima rada Sveučilišta — nikada nije bila zadužena stručna osoba, k tome dokumentacija zbirke nije sređena ni dostupna.

Nužno je u najskorije vrijeme riješiti status zbirke, a optimalno bi bilo njezino utemeljenje kao nukleusa budućeg zavičajnog muzeja ili područne zbirke nekog većeg muzeja. U prilog tome ide i podatak da je izvorna građa o događajima u vezi s Radničkim i NOP-om u Gorskom kotaru znatna, većim dijelom sačuvana i obrađena u Centru za historiju Radničkog pokreta Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, a dio je već spreman za tisak.

DONJE KRMPOTE

● **Zavičajna zbirka Bunjevaca, zbirka NOB-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1976.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe zbirke

Odnos originalnih predmeta i kopija: 50% : 50%

U zgradi bivše škole uređena je zavičajna zbirka Bunjevaca, koji su, kao prebjezi u 17. stoljeću, preselili u ovaj kraj s područja oko Bune. Postavljene su etnografska, ribarska i zbirka NOB-a u kojima ima veći broj originalnih, vrijednih predmeta. Izložen je neselekcioniran materijal bez posebne koncepcije izlaganja. Zbirka je zapuštena, predmeti neadekvatno prezentirani i nedovoljno zaštićeni (čak niti vitrinama). Osjetno nedostaje stručna pomoć muzejskih radnika.

Zbirka je inače dosta posjećivana, osobito u vrijeme turističke sezone, jer je u blizini Jadranske magistrale. Zbirku bi i poradi toga trebalo ponovno postaviti i materijal adekvatno zaštititi.

DREŽNICA

● **Spomen-područje Partizanska Drežnica (RO u osnivanju); Spomen-logorište; Spomen-groblje; Spomen-ambulanta stalna izložba**

Spomen-područje partizanska Drežnica je radna organizacija u osnivanju sa složenim programom izgradnje i uređenja memorijala. Za sada su obilježja uređena na četiri mjesta:

● **Spomen-kosturnica**

● **Spomen-logorište** — u prirodnom ambijentu šume iznad kosturnice, postavljene su simbolične skulpture koje evociraju bolničke objekte, skladišta, radionice, kuhinju i druge sadržaje logorišta.

● **Spomen-ploče** — ispred zgrade bivše škole kružno su postavljeni kameni monoliti na kojima je popis svih žrtava i boraca drežničkog kraja.

● **Spomen-ambulanta**

Godina osnivanja/postava: 1976.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: prostor adaptiran za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: 100% kopije

Nekoliko zajednica općina Istre poklonili su stanovništvu Drežnice ambulantu u znak zahvalnosti i sjećanja na partizansko logorište s bolnicom br. 7 te zajednički otpor okupatoru naroda Istre, Hrvatskog primorja, Gorskog kotara i Like. U jednoj prostoriji ambulante postavljena je izložba s tematikom o *Vojno-partizanskoj bolnici 1942—44. Drežnica*. Postav se sastoji isključivo od niza zidnih panoa, s kopijama fotografija i dokumenata, na nosačima od neobrađenih drvenih oblica. Izložba, koja je zamišljena samo kao dodatna informacija posjetiocima budućeg spomen-područja, sadržajno je vrlo informativna, a likovno rješenje čisto, nenametljivo i primjereno sadržaju i ambijentu u kojem se nalazi. U izgradnji je Spomen-dom u kojem je predviđeno više sadržaja: memorijalna izložba, sala za proslave, sportska dvorana itd. Zasada ta radna organizacija nema stručnog osoblja.

U selu Tomići, nedaleko od Partizanske Drežnice, bilo je neko vrijeme sjedište glavnog štaba za Hrvatsku, CKH i Agitprop. Planira se mala izložba o navedenim događajima, u jednoj od sačuvanih autentičnih kuća.

Na relativno malom teritoriju Like, Gorskog kotara, Banije i Korduna uspostavljena su četiri spomen-područja velikih razmjera: Petrova gora, Šamarica, Bijeli Potoci-Kamensko i Partizanska Drežnica. Osim toga, pojedine mjesne zajednice ili općine na tom teritoriju osnovale su ili namjeravaju osnovati niz memorijala ili drugih obilježja. Bit će stoga potrebno utvrditi kriterije za osnivanje ili opstanak istih te točno utvrditi njihov status i odnos to više što je, zbog neriješenih problema, niz muzejskih zbirki i postava na tom terenu već zapušten i nekorišten.

KASTAV

● **MZ Kastav, Muzejska zbirka Kastavštine, zbirka NOB-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1981.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 40% : 60%

Muzejska zbirka Kastavštine područna je zbirka Pomorsko-povijesnog muzeja Hrvatskog primorja u Rijeci. Zavičajnog je tipa i prezentira povijesni, kulturni i materijalni razvoj Kastva i okolice.

U jednoj prostoriji smještena je zbirka Radničkog pokreta i NOB-a. Postavom je obuhvaćen period od osnivanja i slobodarskog djelovanja kulturno-umjetničkih društava potkraj 19. stoljeća do oslobođenja 1945. god. u Kastvu i okolici. Izloženi su arhivski dokumenti, fotografije, ratno oružje, upotrebni predmeti, odjeća iz logora itd.

Osnovni nedostatak ove zbirke je manjak stručnog kadra i nedovoljna financijska sredstva za redovan rad. Stoga je izostala sistematska obrada zbirke, a k tome daljnja istraživanja i nabava novih predmeta.

KOSI

● **Memorijalna kuća, ilegalne partizanske štamparije »Sloboda«**

Godina osnivanja/postava: 1987.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: autentičan prostor adaptiran za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: izloža još nije kompletna

Kuća u kojoj je 1941. god. bilo prvo partizansko sklonište u ovome kraju, kao i prvi partizanski sastanci u vezi s dizanjem ustanka, građevinski je adaptirana za postav male memorijalne izložbe o navedenim događajima. U kući je od 20. veljače 1943. radila ilegalna štamparija »Sloboda« Agitpropa Oblasnog komiteta KPH za Istru i tu je štampana prva partizanska početnica na hrvatskom jeziku. U izradi je koncepcija stalne izložbe koja bi trebala biti postavljena narednih godina.

KUTI

● **Memorijalna partizanska škola Lazice, memorijalni prostor**

Godina osnivanja/postava: 1977.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija:

U šumi iznad sela Kuti (Brod-Moravice), na mjestu zvanom Lazice, radila je tokom 1944. partizanska osnovna škola. Drvena koliba, u kojoj je bila smještena, uništena je još za vrijeme rata. Današnji objekt kopija je stare škole, sagrađena prema sjećanjima sudionika NOR-a i ostalih mještana.

U baraci su rekonstruirane školske kupe, a u nekoliko navrata u prostoru je bila postavljena mala izložba sa starim školskim priborom i informativnim tekstovima o djelovanju škole i partizanskog školstva na oslobođenom teritoriju. Izložbu su, za 27. srpnja 1977. god., priredili nastavnici O.Š. »Stipe Jurković« (gdje se predmeti sada nalaze), koja ima patroant nad partizanskom školom. Predmeti nisu originalni već iz približno istog vremena, sakupljeni na raznim mjestima. Nisu muzeološki obrađeni ni zaštićeni.

Treba zadržati status ovog memorijalnog prostora, za koji primjerno brinu škola, Mjesna zajednica i Mjesni odbor SUBNOR-a Brod-Moravice. Na postavu izložbe i obradi materijala, međutim, treba surađivati stručno muzejsko osoblje.

KRMPOTSKO JAVORJE

● **Memorijalna partizanska škola, rekonstrukcija ambijenta, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1980.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: autentičan prostor, rekonstrukcija ambijenta, dio adaptiran za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: 50% : 50%

Koncepcija uređenja kuće primjereno je zamišljena i uspješno sprovedena. Sastoji se iz spomeničkog i muzejskog dijela: rekonstrukcije učionice i muzejske izložbe.

U autentičnoj seoskoj kamenoj kući, u kojoj je od rujna 1942. do 1945. god. radila partizanska škola, rekonstruirana je učionica s originalnim namještajem iz tog vremena. Ova uspješna, s mjerom izvedena rekonstrukcija upotpunjena je kopijama dječje obuće od vune i kože, priborom za pisanje iz približno istog vremena te panoom s popisom učenika partizanske škole.

U predvorju učionice je — u staklenim, stajaćim vitrinama — postavljena izložba o partizanskom školstvu u Hrvatskom primorju i zaleđu. U postavu su originalni primjerci štampata te kopije dokumenta i fotografija.

Izložba je trenutno u rekonstrukciji jer je materijal teško stradao od vlage. Zanemarenost, zapuštenost i rijetko posjećivanje veliki je problem i nedostatak ovog memorijala, do kojega ne vodi javni prijevoz, a k tome nije uključena ni u čiji program rada. Tu se, rijetko, održavaju pionirski susreti, a samo kraće vrijeme na tom je mjestu bilo upriličeno primanje u Savez pionira. Danas postoji prijedlog da se škola uključi u program Saveza izviđača.

LABIN

● **Narodni muzej Labin, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1971.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 20% : 80%

U sklopu stalnog postava Muzeja, kojima je kronološki prikazana povijest ovog kraja do oslobođenja, prezentiran je i period Radničkog pokreta i NOP-a u labinskom kraju. Izložen je selekcioniran materijal, većim dijelom fotografije i kopije, a manjim trodimenzionalni predmeti. Danas bi postav trebalo likovno osuvremeniti, učiniti ga čitljivijim, a sadržajno dopuniti novijim istraženim i obrađenim podacima, istaknuti specifičnost radničkog pokreta u ovom kraju, važnost rudara i rudnika Labin, odnosno Labinske republike. Vezano uz to, treba podvući posebnost ovog kraja koji je uz klasnu borbu vodio i borbu za nacionalni identitet i pripojenje Jugoslaviji. Stručno osoblje Muzeja, koji ima kustosa-povjesničara zaduženog samo za ovu zbirku, kontinuirano radi na istraživanju i prikupljanju građe, znatnim dijelom već publicirane.

● **Spomen-soba Giussepine Martinuzzi, muzejska izložba**

Godina osnivanja/postava: 1971.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 30% : 70%

U okviru stalnog postava Muzeja izdvojena je građa vezana za G. Martinuzzi, naprednu pedagošku radnicu socijalistkinju u Istri. Muzej čuva veći dio njezine ostavštine, kompletnu biblioteku, rukopise, osobne predmete. U postojećem stalnom postavu samo je dio tog materijala, a novi je postav — prostorno i sadržajno veći — u pripremi.

● **Memorijalna soba Domicila III. brigade 43. Istarske divizije, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1984.

način prezentiranja: muzejski

Zgrada: prostor adaptiran za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: 100% kopije

U jednoj prostoriji zgrade Štaba teritorijalne obrane Labin postavljena je stalna izložba o borbenom putu III. brigade 43. istarske divizije od osnivanja do oslobođenja. Tema je prezentirana pomoću kopija fotografija i dokumenata te geografskih karata i tekstualnih tumača. Postav je dopunjen trofejnim oružjem; originalnih predmeta nema.

U toku su dogovori s Narodnim muzejem Labin u vezi s preseljenjem kompletnog postava u Muzej jer je u zgradi Štaba neiskorišten, nepristupačan, otvoren samo na poseban zahtjev, a stručnog vodstva nema.

LIPA

● **Zaštićena urbana cjelina (selo), memorijalni prostor, muzejska izložba**

Godina osnivanja/postava:

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: 100% kopije

Urbana cjelina Lipe registrirana je kao spomenik kulture. Na mjestu gdje je većina stanovnika sela ubijena i spaljena (ostaci jedne seoske kuće) podignut je spomenik, a na suprotnom kraju sela je spomen-obilježje s imenima stanovnika Lipe, palim u redovima NOV-a Jugoslavije.

U rekonstruiranoj zgradi spaljene seoske škole uređen je memorijalni prostor sa dvije izložbe. U kobilici kuće postavljena je etnografska izložba s predmetima iz toga kraja te rekonstrukcija kuhinje s otvorenim ognjištem. Izloženi velikoj vlazi neki su predmeti u tom dijelu napadnuti gljivicama.

Na katu je postavljena memorijalna izložba s relativno malo predmeta, i to kopija. Namjera postavljачa bila je da oblikovanjem prostora i postizanjem upečatljive atmosfere evocira događaj, besmisao i tragediju čina. Cijeli je prostor (i bočni zidovi) obložen tamnosivim tapisonom koji upija zvukove. U tamnom i tihom prostoru postavljeno je samo nekoliko upotrebnih predmeta, primjerice oruđe za

rad, keramičko posuđe, slomljena dječja lutka. U središnjem dijelu prostora je stojeći vertikalno postavljeni album s velikim kaširanim fotografijama žrtava koje su za vlastitu dokumentaciju snimili nje- mački vojnici neposredno nakon počinjenog zločina.

Koncepcija postava, interpretacija događaja, oprema prostora i prezentacija materijala dosižu vrlo vi- soke muzeološke standarde.

MATAIJA DRAGA

● **Spomen-kuća događaja i NOB-a i partizanska osnovna škola, memorijalni prostor**

Godina osnivanja/postava:

Način prezentiranja: nema postava

Zgrada: obnovljena autentična kuća

Odnos originalnih predmeta i kopija: nema postava

Autentična zgrada škole, u kojoj je nastava započela 1933. god., danas je obnovljena, a ispred nje je postavljena spomen-ploča s opisom sadržaja koji su se odvijali u zgradi. U njoj je u rujnu 1940. god. osnovana Ledeničko-krmpotska partijska organizacija, a žitelj ovog sela izabran za njenog prvog sekretara. Potkraj 1941. god. u zgradi škole osnovan je odbor Narodnooslobodilačke fronte za pod- ručje Ledenice, a u rujnu 1942. u njoj je započela rad partizanska osnovna škola. Učitelj te škole oti- šao je sa cijelim razredom u partizane.

U kući zasada nema muzejskog postava, ali se u Mjesnoj zajednici Ledenice prikuplja građa i planira postav izložbe. Prije toga svakako je potrebno izraditi i prijedlog programa korištenja izložbe, jer da- nas u selu nitko ne živi i nema javnog prijevoza.

NOVI VINODOLSKI

● **Marodni muzej i galerija, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1951.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 30% : 70%

U dvije prostorije Muzeja kronološki je prikazan razvoj radničkog pokreta u vinodolskom kraju te tok NOB-a. Postav je nečitak, zgusnut i sa zastarjelim likovnim rješenjem. Postav treba ponovno priredi- ti, likovno osuvremeniti, izložiti selekcionirani materijal, istaknuti važnije događaje u vinodolskom kra- ju, a sadržaj dopuniti i preoblikovati rezultatima novijih istraživanja.

OGULIN

● **Zavičajni muzej Ogulin, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1967.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 20% : 80%

Veći dio Zavičajnog muzeja zauzima prezentacija radničkog pokreta i NOB-a u ogulinskom kraju, od 1918. god. do oslobođenja. Događaji su uglavnom interpretirani kopijama, kaširanim na zidne panoe, a djelomice su zastupljeni i originalni predmeti. Postav je sadržajno znatno obiman, osim ogulinskog kraja obuhvaćen je i Gorski kotar te počeci Radničkog pokreta u Evropi. Planira se izrada koncepcije obnavljanja postava, kako bi bio čitljiviji, postav će se sadržajno ograničiti na ogulinski kraj, dopuniti rezultatima novijih istraživanja građe i više istaknuti pojedine važne događaje. Planirano je i »maskira- nje« prozora kako bi se pažnja usredotočila na sadržaj postava.

● **Titova ćelija, muzejska izložba**

Godina osnivanja/postava: 1967.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: autentičan prostor adaptiran za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 10% : 90%

U sklopu stalnog postava Muzeja, u kuli dvorca, u kojoj je bio zatočen Josip Broz za vrijeme tzv. »ogulinskog procesa«, postavljena je mala izložba o tom događaju te prezentiran Titov partijski rad u

Hrvatskom primorju. Tema je prezentirana većim dijelom kopijama fotografija i dokumenata, a manjim dijelom originalnim predmetima.

Planirana je izmjena stalnog postava, ponajprije obnova prostora ćelije i njeno vraćanje u izvorno stanje. Također treba razmisliti o vezanju građe o Titovom partijskom radu u Hrvatskom primorju s memorijalnom ćelijom u Bakru.

PAZIN

● **Spomen-don »Sjedinjenja i slobode«, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1981.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: dio prostora doma građen za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: 100% kopije

U predvorju spomen-doma postavljena je na 26 panoa izložba koja prezentira događaje iz perioda radničkog pokreta i NOB-a u pazinskom kraju. Premda u postavu nema originala, izložba je informativna i zadovoljava svrhu svog postojanja. Nedostatak je ove izložbe što nema stručnog vodstva i razrađen program rada s posjetiocima koji bi osigurao veću posjećenost i iskorištenost samog postava.

POREČ

● **Zavičajni muzej Poreštine, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava:

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 20% : 80%

Zbirka Radničkog NOP-a u Muzeju izložena je kao stalni postav u jednoj prostoriji. Tema je prezentirana s nekoliko fotografija i faksimila, a postav dopunjen s nekoliko komada oružja (puške, pištolji), većinom trofejnog. Izložbu bi trebalo ponovno postaviti, likovno osuvremeniti, a sadržajno dopuniti rezultatima novijih istraživanja građe. Današnji postav je prenatrpan, nepregledan i nečitak.

Postoje dogovori s Muzejem narodne revolucije Rijeka o suradnji pri postavljanju nove izložbe, jer Muzej u Poreču nema dovoljno stručnog osoblja.

PRAPROT/šuma

● **Rekonstruirana partizanska brvnara, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava:

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: u rekonstruiranoj brvnari postavljena izložba

Odnos originalnih predmeta i kopija: 100% kopije

Sa ceste Delnice—Crni Lug odvojak vodi prema nekadašnjem partizanskom logorištu u šumi, zvanom Praprot, gdje je rekonstruirana brvnara kao spomen-obilježje ratnih događanja, a cijela je šuma proglašena spomen-područjem. U brvnari je postavljena memorijalna izložba manjeg obima, koja pomoću fotokopija dokumenata i fotografija, na panoima, informira o logorištu. Izložba je obimom i sadržajem primjerena namjeni.

Spomen-područje Praprot, brvnaru i izložbu u njoj osnovao je Općinski odbor SUBNOR-a Delnice, koji je za njih i danas nadležan i dobro ih održava te taj status ne treba mijenjati. Nedostatak i ove izložbe je teška dostupnost lokalitetu i, prouzročena time, slaba iskorištenost samog postava. Samo za unaprijed najavljene grupe posjetilaca organizirano je vodstvo dežurnog službenika u SUBNOR-u Delnice.

Foto: Marija Braut

PULA

● **Muzej narodne revolucije Istre, stalni postav**

PULA

● **Muzej narodne revolucije Istre, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1961—68.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 40% : 60%

Muzej je smješten u tvrđavi Kaštel, koja je — lokacijom, prostorom i povijesnim sadržajima koji su joj dali oblik — idelna za potrebe stalnog postava i povremenih izložbi. Ustavni, međutim, tek predstoji proširenje i oprema prostorija za depoe, stručnu biblioteku, osoblje Muzeja i druge sadržaje. Od osam kazamata, koliko ih ima u tvrđavi, četiri se koriste za stalni postav, dvije za povremene izložbe, a dvije za kancelarije, depoe i ostale sadržaje tehničke službe.

Stalni postav kronološki obrađuje povijesno razdoblje od 60-tih godina prošlog stoljeća do 1954. god. Pojedini važniji događaji obrađeni su i tematski. U izradi je nova koncepcija stalnog postava jer je postojeći zastario, a u svjetlu novih saznanja neki događaji iz novije povijesti Istre bit će drukčije interpretirani. Postav je, k tome, djelomice i dotrajavao. U pripremi je i tiskanje novog vodiča kroz stalni postav, koji je s obzirom na značaj ustanove i posjećenost, osobito u ljetnim mjesecima, prijeko potreban, i to na nekoliko svjetskih jezika.

S obzirom na fundus i stalnu prisutnost na terenu (stručna pomoć i postavljanje izložbi u manjim zbirkama i zbirkama bez stručnog osoblja, sabiranje i stručna obrada građe), Muzej narodne revolucije Istre ustanova je regionalnog karaktera, što i odgovara njegovom nazivu, ali ne i službenom statusu i načinu financiranja. Ovaj problem opširnije je obrađen u uvodnom dijelu elaborata.

● **Kasarna »Vladimir Gortan«, Spomen-soba Prve istarske brigade »Vladimir Gortan«, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1979. (postav proširen 1984)

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: 100% kopije

U vrlo pristupačnom i skladno uređenom paviljonu u parku u krugu kasarne »Vladimir Gortan« u Puli postavljena je stalna izložba o Prvoj istarskoj brigadi »V. Gortan«. Tema je prezentirana kopijama dokumenata i fotografija na stojećim panoima te sažetim tekstualnim tumačima i legendama. Postav je dopunjen primjercima trofejnog oružja i vojne opreme, kopijama ratnih zastava, a sadržajno je proširen ilustracijama iz života jedinica JNA koje slijede tradicije Prve istarske brigade.

Izložba je postavljena vrlo pregledno i čitljivo, a obimom i brojem podataka savladiva je u jednom obilasku. Uz izložbu tiskan je i vodič koji je, kao i stalni postav, pripremio Muzej narodne revolucije Istre. Ova spomen-soba jedan je od primjera vrlo uspješnih suradnji Muzeja narodne revolucije Istre sa spomen-sobama i zbirkom u regiji u kojoj djeluju.

RAČICE

● **Kaštel u Račicama, Spomen-soba I. oblasne konferencije SKOJ-a i oblasne konferencije KPH za Istru, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1981.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: autentična zgrada događanja adaptirana za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: 100% kopije

U prizemnoj prostoriji bivšeg kaštela obitelji Valdstein u Račicama održane su u prosincu 1943. god. oblasna konferencija za Istru i Prva oblasna konferencija SKOJ-a za Istru. Događaj je skromno obilježen pomoću kaširanih fotografija i popratnog teksta, na dva zidna panoa. Prostorija je inače predviđena za razna društvena okupljanja, ali se malokad koristi jer selo ima malo stanovnika i izvan je važnijih prometnica. Propust je što objekt nije i građevinski priveden u prvobitno stanje, kako je to predlagao postavljač izložbe.

RAKOVCI

● **Rodna kuća Joakima Rakovca, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava:

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

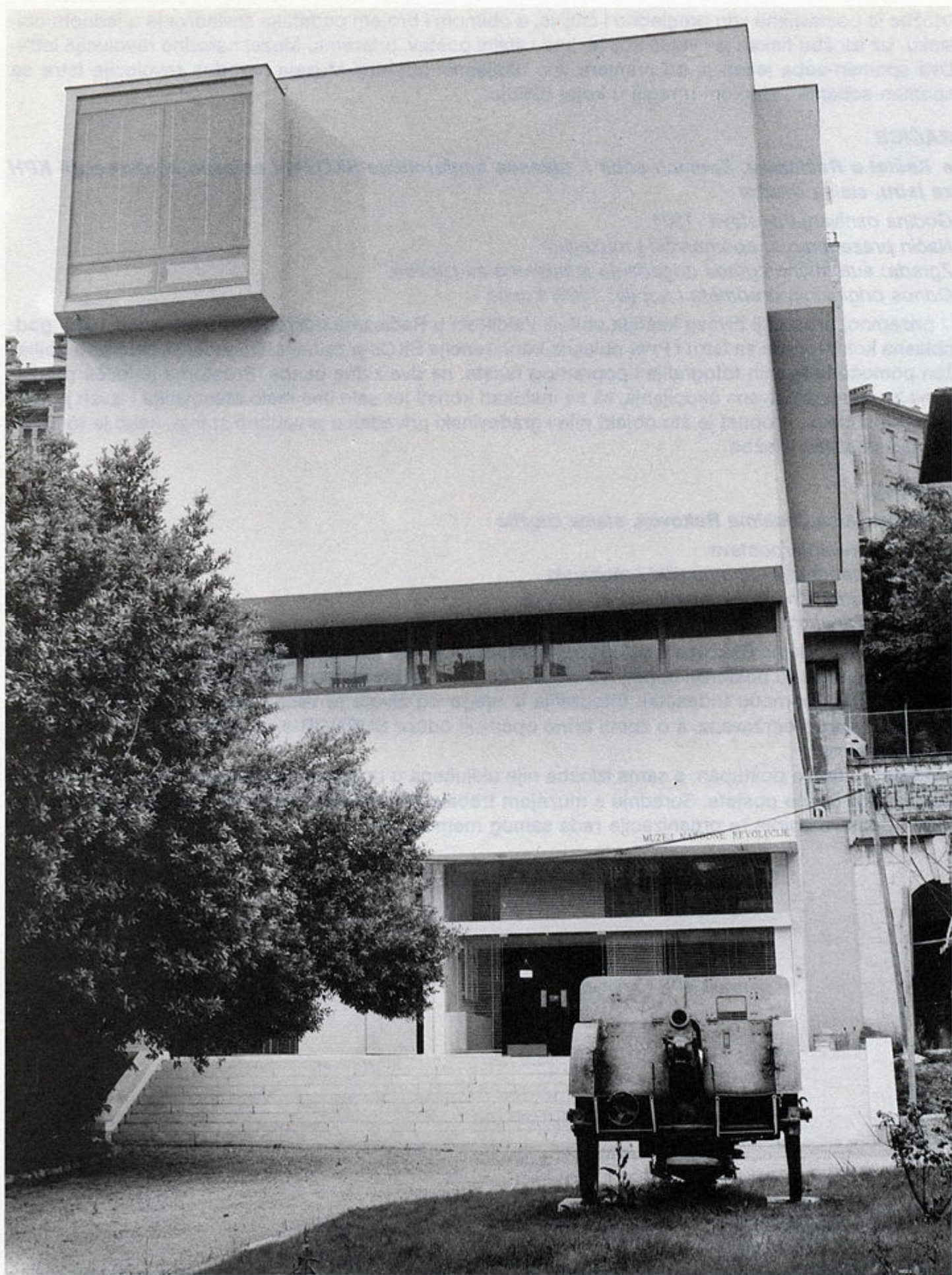
Zgrada: autentična kuća adaptirana za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 10% : 90%

Rodna kuća Joakima Rakovca u selu Rakovci uređena je kao memorijal i u njoj je uređena mala izložba za koju je građu poklonila obitelj Rakovac. Postavom je prezentiran revolucionarni rad i život Joakima Rakovca pomoću tridesetak fotografija iz njegovog života te većeg broja kopija dokumenata. Zgrada je dobro održavana, a o zbirci brine općinski odbor SUBNOR-a uz suradnju Zavičajnog muzeja Poreštine.

Lokalitet je teško dostupan, a sama izložba nije uključena u program neke druge organizacije što bi osiguravalo češće posjete. Suradnju s muzejem trebalo bi intezivirati, osobito u pogledu sručne obrade i postave zbirke te organizacije rada samog memorijala.

RIJEKA

● **Muzej narodne revolucije, stalni postav**

Foto: Marija Braut

Foto: Marija Braut

RIJEKA

● **Muzej narodne revolucije, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1976.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: građena za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 50% : 50%

Muzej narodne revolucije u Rijeci, osnovan 1961. god. otvoren je 1976. god. u novoj zgrdi, namjenski građenoj za Muzej (ing. arh. N. Šegović) što je u nas prilična rijetkost. Nastao je izdvajanjem zbirke Radničkog pokreta i NOB-a iz Narodnog muzeja u Rijeci.

Stalni postav smješten je u prizemlju i dva gornja nivoa zgrade. Prikazana su tri — odvojena — perioda: Radnički pokret, NOB 1941—45. i socijalistička poslijeratna izgradnja (do 1975. god.) u Rijeci i okolnom području. U fondusu Muzej posjeduje, pored ostalog, vrlo značajnu zbirku tiskanih materijala, letaka, proglaša, novina, zatim unikatnih, rukom rađenih novina, a značajna je i zbirka oružja kao i upotrebnih predmeta iz perioda NOB-a.

Vrlo je razgranata aktivnost kako u Muzeju, tako i izvan njega. Brojni su posjeti stalnom postavu te povremeni tematskim izložbama koje Muzej priprema u vlastitim prostorima i izvan njega (u mjesnoj zajednici, općini, kazalištu, na fakultetu itd.). Posebno je značajna stručna pomoć muzejskog osoblja pri postavljanju stalnih izložbi u manjim zbirkama u rječkoj regiji i Gorskom kotaru, pri čemu Muzej djeluje kao matična ustanova.

Stalni postav Muzeja nije mijenjan od otvaranja 1976. god. tako da postoji potreba da se obnovi: prestrukturira materijal, zaštite originali (zamijene kopijama), da se postav opremi novim tipovima vitrina i tehničkim pomagalicama, nađe bolje rešenje osvjetljenja i prizemni dio zgrade oslobodi samo za povremene izložbe i druge aktivnosti.

ROVINJ

● *Zavičajni muzej, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav*

Godina osnivanja/postava:

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 30% : 70%

Pomoću fotografija, kopija dokumenata i manjeg broja trodimenzionalnih predmeta, stalni postav iz zbirke Radničkog i NOP-a prezentira tok i razvoj događaja u tom razdoblju na teritoriju Rovinja. Nedostatak je Muzeja, a u njegovom sklopu i ove zbirke, što nema dovoljno stručnog osoblja. To je i razlogom što je zanemaren stručni rad i obrada daljnjih izvora podataka i građe za zbirku te osuvremenjivanje i dopuna stalnog postava. Svakako treba ponovo postaviti izložbu o borbenom putu talijanskog bataljona »Pino Buducin«, danas deponiranu, istaći specifičnosti toka radničkog i NOP-a u ovom kraju, istodobno s borbom za nacionalni identitet. Izložbu zbirke Radničkog i NOP-a treba proširiti u dijelu poslijeratne socijalističke izgradnje.

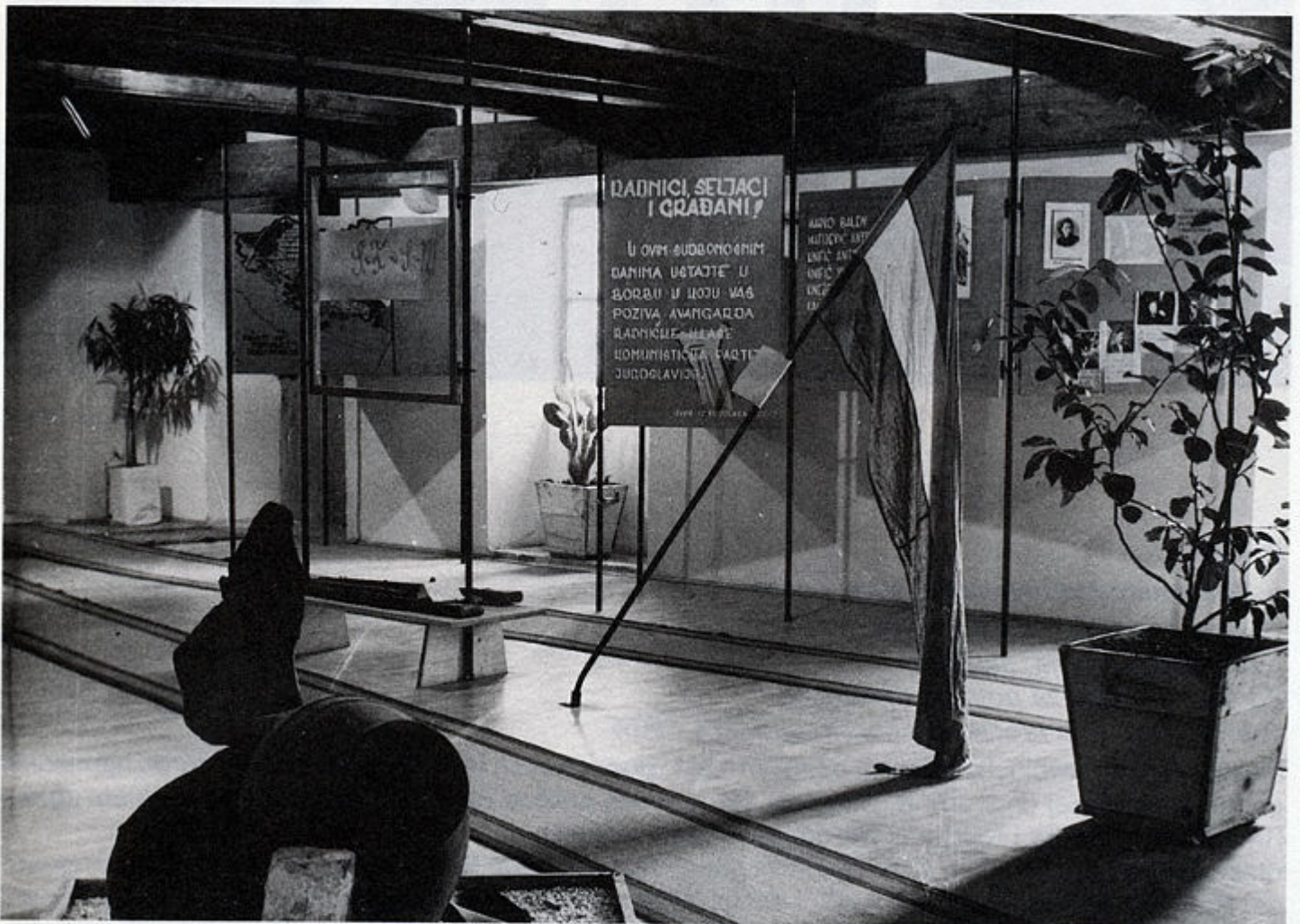

Foto: I. Stella

SENJ

● *Gradski muzej, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav*

Godina osnivanja/postava: 1962.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 30% : 70%

U jednoj prostoriji, u okviru stalnog postava Muzeja, postavljena je izložba iz zbirke Radničkog i NOP-a, koja prezentira događaj iz navedenog razdoblja u senjskom kraju. Izložba je konceptijski i likovno zastarjela te bi je trebalo ponovno postaviti. Muzej u dogledno vrijeme planira izmjenu stalnog postava u cijelosti, koji će u kontinuitetu prezentirati kulturno-povijesni razvitak senjskoj kraja.

Osnovni nedostatak ovog Muzeja je što nema dovoljno stručnog osoblja, pa sve stručne poslove obavlja samo jedna osoba. U dogledno vrijeme treba planirati zapošljavanje kustosa-povjesničara koji će voditi samo zbirku Radničkog i NOP-a.

TURKI

● **Memorijalna kuća, stalna izložba o boravku partizanske bolnice**

Godina osnivanja/postava: 1984.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: autentična kuća adaptirana za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: 100% kopije

U seoskoj kući u kojoj je prilikom evakuacije prema dolini Kupe, tokom 1944. god., bila partizanska bolnica, postavljena je mala izložba koja informira o tom događaju. Izložba se sastoji od panoa s fotokopijama dokumenata i informativnog teksta, a u postavu su i jedna nosila.

Memorijalnu izložbu osnovao je Mjesni odbor SUBNOR-a i Mjesna zajednica Turki, koji se o njoj i dalje brinu i održavaju je. Jednostavna koncepcija izložbe i njen mali obim potpuno su primjereni opisanom događaju i na njoj ne treba intervenirati. Rijetko je posjećivana, pa bi je trebalo uključiti u program neke veće organizacije.

BRESTIK

● **Spomen-dom Banijske proletherske čete, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1981.

Način prezentiranja: mjzejski

Zgrada: prostor predviđen za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 10% : 90%

U zgradi spomen-doma — koja inače služi za razne društvene svrhe, sastanke i proslave — postavljena je u jednoj prostoriji muzejska izložba o Banijskoj proletherskoj četi.

Na pregledan i čitljiv način prikazano je, pomoću kopija fotografija na panoima, formiranje Banijske proletherske čete i njezino djelovanje u Slavoniji. Na središnjem zidu prostorije veliki je pano s fotografijama boraca Banijske čete. Izložba je dopunjena sa dvije viseće, ustakljene vitrine u kojima su etnografski predmeti iz hrvatskih i srpskih zajednica, čime je ilustrirano kontinuirano zajedničko življenje Srba i Hrvata na tom teritoriju. Uz etno-predmete je i ratno trofejno oružje, a u postavu su i kopije dokumenata te publikacije u kojima se spominje četa.

Spomen-dom je u nadležnosti Spomen-područja »Bratstvo i jedinstvo« Šamarica.

Muzejska izložba zadovoljava muzejske i obrazovne standarde, ali se malokad koristi. Na cesti nema informativne table koja bi upućivala na izložbu.

LJESKOVAC

● **Spomen-dom I. okružne konferencije KPH Banije i kotarske konferencije KPH Dvor, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1984.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: prostor predviđen za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: 100% kopije

U zgradi društvenog doma — koji je namijenjen raznim sadržajima (trgovina, društvena sala, mjesna zajednica) — postavljena je, u radnim prostorijama mjesne zajednice, mala memorijalna izložba. Is-

ključivo pomoću kopija fotografija te tekstualnih objašnjenja i legendi prikazana je ponajprije situacija samog sela za vrijeme NOR-a (bilo je dio logorišta, odnosno bolnica i sjedište partijskog rukovodstva), zatim Siska i Banije, a na središnjem panou tekstualni je prikaz toka okružne konferencije KPH Banije. Podaci, posebice fotografije, ponavljaju se na svim muzejskim izložbama na teritoriju Banije. Izložbeni prostor je prilično zapušten jer se rijetko koristi, kao i mala priručna biblioteka u prostoru izložbe.

ODRA

● **Spomen-dom boraca NOR-a, Radnički pokret i NOB u Odri, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: psotav izložbe u toku (prvi postav 1984)

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: prostor adaptiran za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: 100% kopija

U prostorijama društvenog doma u Odri postavljena je — u stubištu i dvorani na katu — memorijalna izložba. Izložba je privremena, bez određene koncepcije; izložene su samo kopije fotografija, kojima je ilustrirano nastajanje i rast radničkog pokreta u Odri te događaji iz NOB-a (osnivanje Prvog partijskog odreda u Žabanjskoj šumi). U dvorani na katu su fotografije boraca i žrtava tog kraja, a u pripremi su i drvene, stojeće ustakljene vitrine, pripremljene za budući muzejski postav (i predmete koji će biti poklonjeni) koji je u pripremi.

Društveni je dom namijenjen raznim sadržajima — to su: mjesna zajednica, služba ONO i DSZ, te sala za proslave i sastanke (koja je predviđena i za kino-dvoranu) i biblioteka (koju sačinjavaju uglavnom pokloni mještana, a veliki dio poklonio je Mika Špiljak, koji je rođen u Odri.

Koncepcija postava te način korištenja primjereni su sadržajima doma.

SISAK

● **Muzej Sisak, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

SISAK

● *Muzej Sisak, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav*

Godina osnivanja/postava: 1965.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 10% : 90%

Muzej Sisak već duže vrijeme rješava problem smještaja svojih zbirki i stalnih postava u odgovarajući prostor, gdje će moći u kontinuitetu prezentirati kulturni i povijesni razvoj Siska i Banije. Ustanova trenutno radi u skućenim prostornim uvjetima, a postavi nisu duže vrijeme mijenjani, premda su konceptijski i likovno već zastarjeli.

Stalni postav Radničkog i NOP-a postavljen je u zasebnu zgradu, u sklopu koje je i memorijalna bravarska radionica Josipa Broza Tita, u kojem će i ostati.

Na relativno velikom prostoru prezentirana je građa iz tog perioda. Izložba vremenski obuhvaća razdoblje od sredine 19. stoljeća do oslobođenja 1945. god., a prostorno Sisak i Baniju. U dogledno vrijeme planira se izmjena postojećeg stalnog postava, a u međuvremenu građa je velikim dijelom stručno obrađena te se kontinuirano radi na terenskim arhivskim istraživanjima. Muzej ima kustosa koji je zadužen samo za zbirku Radničkog i NOP-a i njegov se rad osjeća i u Sisku i u široj banijskoj regiji. Problem je Muzeja Sisak što nema odgovarajući status regionalne ustanove (a tako je i financiran), premda se u praksi tako ponaša, odnosno stručno surađuje sa svim manjim muzejima i zbirkama na području Banije, isto kao što na cijelom tom teritoriju prikuplja i istražuje građu.

● *Memorijalna bravarska radionica, stalni postav*

Godina osnivanja/postava: 1951.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: autentična prostor adaptiran za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 40% : 60%

Dio stalnog postava Radničkog i NOP-a u Muzeju Sisak je i memorijalni prostor, odnosno bivša radionica u kojoj je Josip Broz učio bravarski zanat oko 1907—1910. god. Prostor je uređen ambijental-

no s karakterističnim predmetima, alatom i drugim pomagalicama, tipičnim za radionice u ono vrijeme, kojima je pridodan sanduk za stvari i ležaj za šegrta koji je i spavao u radionici.

Uređenje ambijenta uspješno je provedeno (danas je malo zapušteno); često ga posjećuju, osobito školska djeca.

ŠAMARICA

● **Spomen-dom »Bratstvo i jedinstvo«, muzejska izložba**

● **Spomen-logorište, skulpture**

Godina osnivanja/postava: 1980. i 1986.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: prostor u sklopu doma, građen za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 20% : 80%

Spomen-područje Šamarica, na lokalitetu Čavić brdo, ima tri memorijalna obilježja: Spomen-dom u okviru kojeg je muzejska izložba, spomenik partizanske zakletve (udaljen od doma oko 500 m) i spomenički kompleks na mjestu Gaćešinog partizanskog logorišta.

Spomen-dom, najveći objekt na lokalitetu Čavić brdo, ima dvije osnovne namjene: memorijalnu i ugostiteljsku. Prvi muzejski postav priredili su stručnjaci Muzeja Sisak, Muzeja revolucije naroda Hrvatske i Republičkog zavoda za zaštitu spomenika, 1980. god. Taj je postav skinut na traženje boraca, sudionika događaja na Čavić-brdu. Novi postav, koji je dovršen u maju 1986. god. priredio je Vojni muzej Beograd. U postavu su na masivnim, drvenim panoima pomoću foto-kopija, legendi i popratnog teksta te većeg broja trofejnog oružja prezentirani razvoj ustanka i revolucije na Baniji i Sisku. U postavu suviše dominiraju skupocjeni panoi od punog drveta, koji se time nameću više nego sama muzejska izložba, a u izložbenome materijalu ponavljaju se već videne fotografije i opisi događaja na Baniji, izloženi u ostalim memorijalnim kućama.

Spomenik partizanske zakletve kao i uređenje partizanskog logorišta projektirao je dipl. inž. arh. Zdenko Kolacio. Sam spomenik kao i partizansko logorište — čije sadržaje simboliziraju simbolične skulpture mlina, pilane, silosa, radionice, kuhinje, pekare itd. — zadovoljavaju estetske kriterije likovnog djela, ali nisu primjereni ambijentu kontinentalne šume. Skulpture su, naime, od bijelog mramora i u prirodnom ambijentu šume djeluju pretenciozno.

Spomen-dom, odnosno muzejska zbirka, trebala bi blisko surađivati s Muzejem Sisak, a u dogledno vrijeme trebalo bi osigurati stručno vodstvo i kroz izložbu i cijeli kompleks partizanskog logorišta. Događanja za vrijeme NOR-a suviše su kompleksna, a da bi bila prepuštena samo tumačenju amatera.

TREMUŠNJAK

● **Memorijalna kuća Filipa Kljaića-Fiće, muzejska izložba**

Godina osnivanja/postava: 1974.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: građena za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 5% : 95%

Na inicijativu mjesne zajednice sela Tremušnjak, 1970-tih godina sagrađena je mala prizemnica kao memorijalna kuća. U kući su dvije izložbene prostorije: u jednoj je postavljena muzejska izložba o životnom i revolucionarnom putu Filipa Kljaića-Fiće, a u drugoj je manja zbirka etnografskog materijala. Izložba u memorijalnoj sobi koncipirana je pregledno, čitljivo, bez prevelike kličine materijala. Na bočnim su zidovima panoi s kopijama fotografija, pisama i dokumenata koji, jednim manjim dijelom, ilustriraju djetinjstvo, školovanje i ranu mladost F. Kljaića, a većim dijelom njegov revolucionarni i borbeni put. Na središnjem je zidu veliki pano/karta s imenima gradova u Jugoslaviji, na kojem je obilježeno kretanje F. Kljaića te borbeni put Prve proleterske brigade. U staklenoj vitrini, na zidu, izložena je uniforma F. Kljaića-Fiće, a u sredini prostorije vitrina s publikacijama koje obrađuju događaje na Baniji i života F. Kljaića. U postavu je i kopija prvog banijskog topa.

Nedostatak trodimenzionalnih i originalnih predmeta iz vremena — to je nedostatak i ostalih sličnih izložbi — umanjuje, donekle, mala izložba u drugoj prostoriji. Mišljenja smo da predmeti koji su na bilo koji način vezani za određenu ličnost ili događaj pridonose njegovom sveobuhvatnijem sagleda-

vanju, osim što pobuđuje i veći interes posjetilaca koji u tome prepoznaju detalje iz vlastitog iskustva. Etnografsku izložbu sačinjavaju lončarski i tekstualni predmeti te alati iz tog kraja. Izložbu dopunjavaju velike, kaširane fotografije, vizure kraja.

Oko kuće je uređen park s klupama (za boravak posjetilaca) i bistom narodnog heroja. Nedostatak je postava što je premalo korišten.

ŽABNO

● Spomen-kuća Osnivačke okružne konferencije KPJ za Sisak, stalna izložba

Godina osnivanja/postava: 1980.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: 100% kopije

Izvorna posavska, drevna kuća — sa zidanim temeljima i prizemljem — u potpunosti je rekonstruirana. U prizemlju kuće su prostorije mjesne zajednice. Na katu je izložba koja pomoću kopija i kaširanih originalnih fotografija iz života predratnog sela i sudionika događaja rekonstruira događaj. Fotografije su postavljene na pravokutne panoe na zidu prostorije veličine oko 30 m². Tavanski prostor oko 25 m² uređen je i predviđen za malu, priručnu biblioteku.

U izložbenom prostoru postavljeno je nekoliko etnografskih predmeta: klupa, stol, škrinja. Okućnica je zasijana travom i vrlo dobro održavana. Održavaju je i uređuju (i kuću), radnici Rafinerije Sisak, odnosno Savez boraca Rafinerije, koji pomažu i u drugim akcijama uređenja Žabna. Jedini nedostatak ovog postava je što se premalo koristi. Kuća nije stalno otvorena, već prema potrebi.

BENKOVAC

● **Muzejska zbirka Benkovac, zbirka u nastajanju**

Godina osnivanja/postava: u nastajanju

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: postava još nema

U okviru Narodnog sveučilišta u Benkovcu djeluje muzejska zbirka u nastajanju. Za sada postoji veći broj arheoloških nalaza te manja zbirka predmeta iz perioda radničkog i NOP-a. Svaka zbirka ima svog kustosa koji i dalje sustavno prikupljaju i obrađuju građu. U pripremi je stalni postav koji će biti prezentiran u recentno adaptiranoj tvrđavi Kaštel.

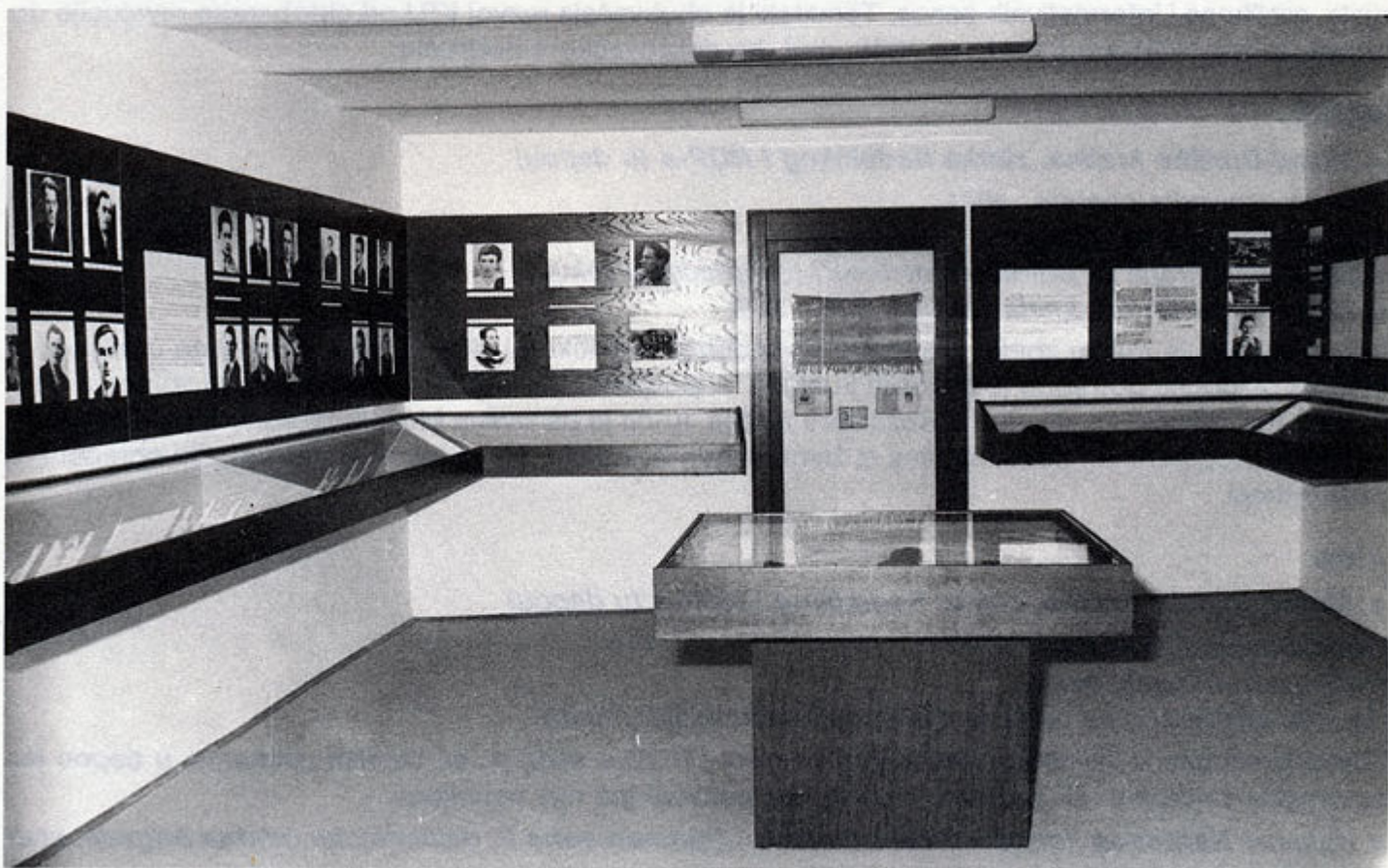

Foto: Perica Čustić

BIOGRAD n/m

● **Zavičajni muzej, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav; Spomen-soba palih boraca, stalni postav stalni postav (u Muzeju)**

Godina osnivanja/postava: 1984.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 30% : 70%

Na drugom katu zgrade Zavičajnog muzeja realiziran je stalni postav zbirke Radničkog i NOP-a. Tematski je postav podijeljen na slijedeće sadržaje: Radnički pokret, stvaranje narodne vlasti, aktivnost Biograd 1944—45, a zasebna je cjelina spomen-soba palih boraca.

Postav se doima vrlo pregledno, sav materijal je adekvatno zaštićen, pod vitrinama (pultne). Spomen-soba je riješena vrlo efektno i upečatljivo: prezentirane su fotografije palih boraca uz posebnu rasvjetu, tako da je postignut diskretan dramatski efekt.

DUBROVNIK

● **Dubrovački muzej, odjel Radničkog i NOP-a te poslijeratne soc. izgradnje, stalni psotav**

Godina osnivanja/postava: 1961.

Način prezentacije: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija:

U okviru Dubrovačkog muzeja, koji je kompleksnog tipa, djeluje i odjel socijalističke revolucije podijeljen u tri tematske cjeline: Radnički pokret, NOB i poslijeratna socijalistička izgradnja. U zbirci se nalazi oko 3000 predmeta, djelomično obrađenih i sređenih. U najlošijem je stanju materijal između dva rata. Važno je napomenuti da zbirka posjeduje 464 izvjava — sjećanja i specijaliziranu biblioteku (oko 600 naslova).

Stalna izložba smještena je u prizemlju palače Sponza i danas je zatvorena za javnost jer je građevinski u vrlo lošem stanju. Izložbu će trebati obnoviti, jer koncepcija datira još iz 1960. god. a sastoji se od većeg broja originalnih dokumenata iz ratnog perioda, fotokopija raznog dokumentacijskog materijala, grafikona i informativnih panoa. Tematski je obuhvaćala razvoj KPJ od oktobarske revolucije do danas, te tok NOB-a od 1941. do 1945. god. na dubrovačkom području.

DRNIŠ

● **Muzej Drniške krajine, zbirka Radničkog i NOP-a (u depou)**

Godina osnivanja/postava: 1971.

Način prezentiranja: nema

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (adaptacija u toku)

Odnos originalnih predmeta i kopija: 50% : 50%

Muzej posjeduje manju zbirku predmeta iz razdoblja radničkog i NOP-a, koja je za sada u depou. U idućem razdoblju potrebno je zaposliti kustosa — povjesničara koji će voditi navedenu zbirku, a u čiji rad treba uključiti i rodnu kuću Božčidara Adžije. Kuća je darovana Muzeju zajedno s namještajem, osobnim predmetima i dokumentima iz života i rada B. Adžije, a koji još nisu muzeološki obrađeni ni prezentirani.

KNIN

● **Muzej Kninske krajine, zbirka Radničkog i NOP-a (u depou)**

Godina osnivanja/postava: 1973.

Način prezentiranja: nema

Zgrada: adaptirano za potrebe djelatnosti (adaptacija u toku)

Zbirka predmeta iz razdoblja Radničkog pokreta i NOB-e sada je, sa ostalim zbirkama, u depou jer se prostor za Muzej tek adaptira. Koncepcija postava još nije načinjena.

● **Kasarna Narodnog heroja » Slavka Rodića«, Spomen-soba V. dalmatinske udarne brigade, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1983.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: prostor adaptiran za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 50% : 50%

U kasarni je psotavljena izložba o osnivanju i djelovanju V. dalmatinske udarne brigade. Tema je prezentirana pomoću većeg broja originalnih predmeta te fotografija i fotokopija posuđenih iz Vojnogomorskog muzeja u Splitu, čiji su kustosi i postavljali izložbu. Načinom prezentacije, veličinom i koncepcijom izložba je zadovoljila svrhu psotavljanja.

KORČULA

● **Muzej Korčule, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1957.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija:

Stalni postav izložbe NOB-a u gradskom Muzeju Korčule obuhvaća period od 1943. do oslobođenja cijelog otoka. Materijal za izložbu posuđen je iz Muzeja revolucije u Splitu i Muzeja revolucije u Beogradu, ali do danas nije inventiran. Muzej ne posjeduje vlastitu zbirku materijala iz obrađivanog razdoblja, a kako je u Muzeju od osnutka zaposlena samo jedna osoba (povjesničar umjetnosti), nema prilike da se situacija bitno poboljša. Tematski je izložba potpuno u okviru prosječnog postava obrađivanih zbirki, danas tehnički i prezentacijski prilično dotrajala, a glavni joj je nedostatak nepostoja-
nje stručno-znanstvene osnove ekspozicije.

MAKARSKA

● **Muzej NOB-a Biokovskog područja, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1980.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: 18. st.)

Odnos originalnih predmeta i kopija:

Ustanova je, fundusom, bliža arhivu nego muzeju. Naime, Muzej ima vrlo vrijedan i moderno koncipiran dokumentacijski fond, koji se odnosi na revolucionarni i poslijeratni period: hemerotečni materijal od 1963. najznačajnijih jugoslavenskih dnevnika koji se odnosi na makarsko područje; bogatu fototeku; fonoteku (sjećanja boraca); tri filma i mnoštvo ine arhivske građe.

Stalni postav prezentira radnički pokret u Makarskoj (fotokopijama), početak rata na teritoriju općine i tok ratovanja. Uglavnom je riječ o događajima van konteksta, premda ima nekih objašnjenja toka razvoja NOB-a u jugoslavenskim razmjerima (fotografije Stjepana Filipovića i jasenovački logor npr.). U scenariju izložbe nije dovoljno naglašena specifičnost ovog područja u NOB-u: Biokovo kao prirodni okvir borbi, fenomen biokovskih radionica, štamparija, bolnice. Trebao bi postav doista biti muzeološkim — rekonstruirati radionice ili bolnice, to više što materijal za to postoji. Veliko je opterećenje i foto-materijal, te se postav doimlje kao slikovnica. Izloženi predmeti nemaju svoju muzeološku funkciju. Legende uz panoe pokadšto su vrlo neumjesne: »Grupa fašističkih sluga i izdajica koje su žarila, palila i ubijala naš narod«.

Primjer ovog Muzeja vrlo zorno očituje dilemu i potrebu da se u muzejima revolucije općenito arhivski rad i materijal odvoji od muzeološkog.

● **Muzej partijske škole CK KPJ »Vila Irene«, memorijalni prostor, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1980.

Način prezentiranja: memorijalni i muzejski

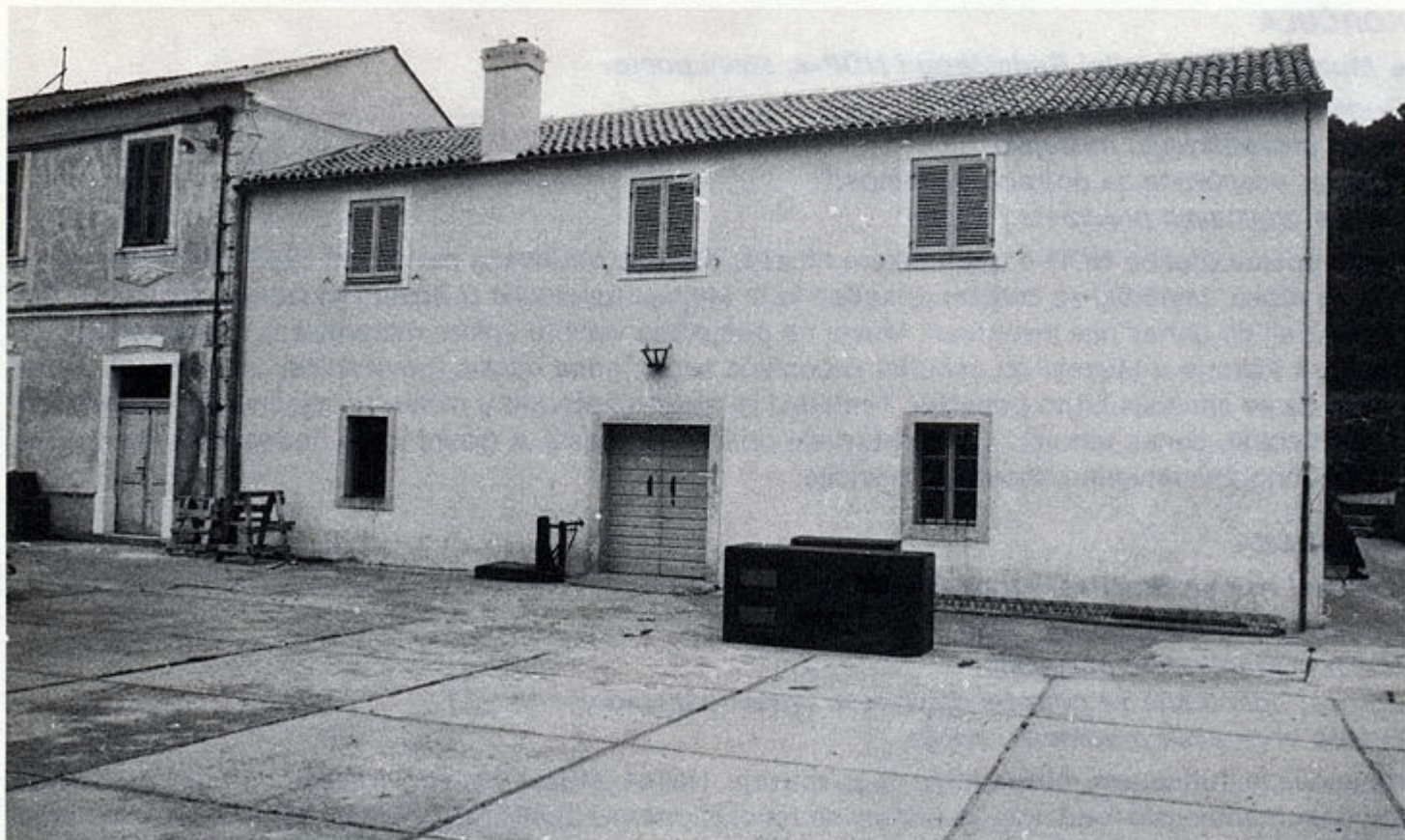
Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: isključivo kopije

U Vili Irene, na makarskoj plaži, radila je u rujnu 1940. god. Partijska škola CK KPJ, od 1980. prezentirana kao memorijalni prostor. Naziv »muzej« posve je neadekvatan jer ne postoji nijedan originalni predmet kao ni drugi uvjeti koji bi opravdali taj naziv.

Autor postav stalne izložbe u memorijalnom prostoru uznastojao je na umjetničkom dojmu i izrazu, zapostavivši osnovnu temu. Prostorom dominiraju tri predimenzionirane tapiserije pod nazivom *Evropa*, *Tito* i *Parola*. Od sadržaja koji bi trebali objasniti mjesot i značenje partijske škole CK KPJ prikazano je, na jednom velikom panou, širenje evropskog fašizma i snaga otpora; tome su pridodane fotokopije najznačajnije marksističke literature te fotografije polaznika škole.

Tapiserije su vrlo loše umjetničke kvalitete, a cijela je koncepcija nedorečena, pa bi se sve to moglo nazvati vrlo skupim i velikim promašajem.

MALI IŽ

● **Memorijalna kuća, NOP na otoku Ižu, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1975.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: autentičan prostor adaptiran za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: 100% kopije

Autentična otočka jednokatna kamena kuća zaštićena je i adaptirana kao memorijalni prostor vezan za događaj iz II. svjetskog rata, kad su stanovnici Malog Iža odbili Talijanima predati maslinovo ulje. U prizemlju kuće smještena je mala etno-zbirka s uređajima za preradu maslina, što je vrlo uspješna muzeološka dopuna sadržaju izložbe na katu. Prostor na katu adaptiran je za izložbu koju su postavljali kustosi Narodnog muzeja u Zadru. Izložba sadržajno obuhvaća NOP na otoku Ižu, a prezentiran je pomoću fotokopija dokumenata i fotografija, geografskih karata, imena boraca tog kraja te maketa partizanskih ribarskih čamaca. Materijal je postavljen vrlo pregledno na zidne panoe i nekoliko podnih vitrina.

Sadržajno i likovno izložba zadovoljava bitne muzeološke kriterije, a nedostatak joj je, kao i nizu drugih, da je rijetko korištena.

OBROVAC

● **Muzej u Obrovcu, ustanova u osnivanju, zbirka Radničkog i NOP-a, povremene izložbe**

Godina osnivanja/postava: u pripremi

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Način prezentiranja: muzejski

Odnos originalnih predmeta i kopija:

Muzej u Obrovcu ima još nedefiniran status, odnosno čeka na verifikaciju Muzejskog savjeta Hrvatske. Zasada stalni postav ima samo etnografska zbirka. Zbirka predmeta iz razdoblja radničkog i NOP-a deponirana je, a u pripremi je prostor za stalni postav, u kojem se sada priređuju povremene izložbe s temama iz navedenog razdoblja.

Muzeju u Obrovcu treba što prije osigurati status samostalne radne organizacije te zaposliti kustosa-povjesničara koji će voditi samo odjel Radničkog i NOP-a.

PODGORA

● **Spomen-dom »Prvi mornarički odred«, stalna muzejska izložba**

Godina osnivanja/postava: 1982.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: građena za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 30% : 70%

Izložba o osnivanju Prvog mornaričkog odreda postavljena je na dvije etaže u zgradi Spomen-doma koji ima i prateće sadržaje, kino-dvoranu sa scenskim prostorom i kafeteriju. Stalni postav iz 1982. god. koncipirali su i priredili stručnjaci iz Vojnopomorskog muzeja u Splitu.

Postav ima niz nedostataka. Osnovna koncepcijska zamjerka postavu je neisticanje specifičnosti NOB-a u Podgori, odnosno početka borbe na moru. Nema kulturno-povijesnog prikaza života Podgore prije rada, što je važno za objašnjenje uzroka začetka ratne mornarice upravo na tome mjestu. Ostale su primjedbe općenite naravi i referiraju se na većinu zbirke s obrađivanom tematikom: nedinamičnost, drugorazredna uloga muzejskog predmeta, mnoštvo fotokopija originala itd.

Izložbu bi trebalo ponovno koncipirati, upotpuniti je projekcijom filmova o mornarici i vezati je uz obilazak Spomenika Jugoslavenskoj ratnoj mornarici. Treba ispraviti grešku zanemarivanja zgrade stare škole, autentičnog mjesta formiranja Prvog mornaričkog odreda i uključiti je u sadržaje stalnog postava.

Potrebno je u dogledno vrijeme riješiti status i kompetencije Vojnopomorskog muzeja u Splitu, Muzeja revolucije u Makarskoj, ove stalne izložbe, Muzeja revolucije u Splitu i Muzeja na Visu, jer se u svim postavima djelomično ponavljaju isti sadržaji i isti dokumenti.

SINJ

● **Muzej Cetinske krajine, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1984.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: oko 1850. god.)

Odnos originalnih predmeta i kopija:

Stalni postav zbirke Radničkog i NOP-a obuhvaća razdoblje od 1918. do 1944. god. s time da je period od 1918. do 1941. naznačen samo sumarno, s nekoliko fotografija. Drugi dio navedenog razdoblja prezentiran je, u većem dijelu, fotografijama i fotokopijama dokumenata te sa 40-tak trodimenzionalnih predmeta, i to često viđenih primjeraka oružja, osobne opreme boraca i sl. Osnovni dojam o izložbi je da je suviše kopija i papirnog materiala, a neopravdano je zapostavljen period radničkog pokreta.

Foto: Anka Derek

SPLIT

● **Muzej narodne revolucije, odjeli Radničkog pokreta, NOB-a i socijalističkog razvitka u Splitu, stalni postav.**

Godina osnivanja/postava: 1980.

Nači prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija:

Muzej je smješten u staru splitsku bolnicu koja je za muzejske potrebe adaptirana 1980. god. Time je Muzej dobio, za naše uvjete, zavidne prostorne i tehničke uvjete za suvremeniji rad. Osim velikog izložbenog prostora od oko 1000 m², u zgradi je i niz drugih sadržaja: atrij za kazališno-scenska i muzička događanja, biblioteka s velikom čitaonicom, dvoranom za projekcije, prostor za povremene izložbe, depo, prodajni prostor itd., ukupno 3600 m². Pri adaptaciji bolnice u muzejske svrhe s arhitektom su, na projektu, radili i muzeolozi što je jedino ispravan, ali zasad rijedak način rada.

Foto: Anka Derek

Koncepciju stalnog postava izradili su kustosi Muzeja prema idejnom planu dr. Dušana Plenče. Opredjelio se za »dramaturško-scenski koncept muzeološke ekspozicije« koja bi se sastojala od a) kontemplativne dokumentalistike, b) umjetničkih ostvarenja inspiriranih konkretnim događajima NOB-a, c) audio-vizuelna interpretacija, d) muzička i vučna kulisa. Ova idejna zamisao nije realizirana.

Ostvaren je posve uobičajen muzejski postav s previše tekstova i legendi, s nemuzološkim tretiranjem muzejskog predmeta te sa samo ponekim segmentom iz prvobitne koncepcije — umjetničkim djelima i donekle multivizijskim programom. Multivizijski program *Split 1943.* izvodi se pomoću 6 ekrana, 12 projektora, kompjutera i magnetofona, a govori o oslobođenju Splita. Ovo je prvi primjer multivizije kao dijela izložbe i u funkciji izložbe u našoj praksi i svakako je vrlo pozitivna novina.

● ***Vojnopomorski muzej, odjel Radničkog i NOP-a, NOB na moru i razvoj JRM do danas, stalni postav***

Godina osnivanja/postava: 1983.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: 1850—51. god.)

Odnos originalnih predmeta i kopija:

Muzej je osnovala JRM 1962. god., te je status, djelokrug rada, financiranje i organizacija stručnog-tehničkih poslova pod kompetencijom JNA, odnosno posebnim uputstvom o spomen-sobama. Muzej dakle ne podliježe zakonu o muzejskoj djelatnosti, te se nije mogao dobiti niti kompletan uvid u rad te institucije. Osnovni podaci o načinu i vrsti dokumentacije, o broju predmeta, otkupima, terenskim istraživanjima, znanstvenom radu i financiranju smatraju se povjerljivim.

Stalna izložba otvorena je 1983. god. u prostoru bivše kasarne u tvrđavi Gripe i obuhvaća 1900 m². Uz pomoć vrlo suvremeno izvedenih muzeografskih pomagala (makete, modeli, fotografije, postamenti, karte, planovi, reljefi, informativni panoi) prezentirano je razdoblje NOB-a na moru od 1941. do 1945. god. te razvoj JRM do današnjih dana.

Na otvorenom dijelu tvrđave (istočni dio i bastioni) postavljeno je tzv. teško naoružanje vezano za mornaricu te partizanski drugi brodovi, među kojima je najvažniji brod-heroj »Bakar«.

Foto: Ante Baranić

ŠIBENIK

● Muzej grada Šibenika, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav

Godina osnivanja/postava: u radu

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 80% : 20%

Stalni postav zbirke Radničkog i NOP-a u realizaciji je već više godina i do danas nije u potpunosti dovršen, jer nisu ispunjeni nužni sigurnosni i prostorni uvjeti predviđeni za muzejsku ekspoziciju.

Izložba tematski prezentira razvoj radničkog pokreta na šibenskom području, početak rata, talijansku okupaciju, period njemačke okupacije, te razvoj ratne mornarice i narodne heroje s ovog područja. U postavu ima veći broj trodimenzionalnih predmeta, oko 1/3, te više od 70% originalnih predmeta, što je — s obzirom na ostale obrađivane muzeje i zbirke — izuzetak.

Premda izložba nije završena te se ne može imati cjelovit uvid u postav, nameće se dojam da je prostor neadekvatan i skučen te prenatrpan materijalom. Bolje rješenje bilo bi preseljenje kompletne ekspozicije u drugi prostor. Za to postoje realne prilike u okviru Doma omladine i boraca NOR-a, koji je pred završetkom.

ŠKRIP, otok Brač

● Brački muzej, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav

Godina osnivanja/postava: 1979.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 60% : 40%

U sastavu Zavičajnog muzeja (za područje otoka Brača) nalazi se i zbirka predmeta iz razdoblja radničkog i NOP-a. U stalnom postavu ima oko 60% originalnog materijala koji je, zasada, neinventiran i nezaštićen.

Muzeju je ponajprije potrebno regulirati status, odrediti njegova prava i obaveze kao zavičajnog muzeja te zaposliti stručno osoblje. Izložbu treba ponovno postaviti te, polazeći od činjenice da je to zavičajni muzej (i jedini muzej na otoku), konceptijski šire obuhvatiti temu i prezentirati cjelovitu sliku razvoja NOB-a na cijelom otoku.

Foto: Nenad Russo

TROGIR

● Muzej grada Trogira, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav

Godina osnivanja/postava: 1966.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: 18. st.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: 20% : 80%

Stalni postav zbirke Radničkog i NOP-a zauzima jednu, od pet, prostorija Muzeja namijenjenih za stalni postav. Izložba obuhvaća period radničkog pokreta i razvoj NOB-a na trogirskom teritoriju. Tema je većim dijelom prezentirana pomoću kopija fotografija i dokumenata, a manjim dijelom pomoću originalnih muzejskih predmeta, među kojima prevladava papirni materijal, a vrlo je malo trodimenzionalnih predmeta (puške i municija). Sadržajno izložba nije naglasila specifičnosti revolucionarnih previranja u ovom kraju, odnosno seljaštvo kao nosioca pokreta. Također je loše prezentirana činjenica da je trogirski kanal bio glavna veza srednje Dalmacije i Visa.

Muzeju treba osigurati stručno osoblje, započeti terensko i arhivsko istraživanje i sakupljanje materijala, a izložbu treba ponovno postaviti.

VIS

● Muzej Vis, Memorijalna izložba o Vrhovnom štabu NOV i POJ i NKOJ-a, stalni postav

Godina osnivanja/postava: 1964.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: 1849. god.)

Odnos originalnih predmeta i kopija:

Službeni naziv ove zbirke »memorijalni muzej« pogrešan je jer ima status područne zbirke Muzeja revolucije naroda Hrvatske. Stalni postav sadržajno obuhvaća razdoblje radničkog pokreta, koji na otoku počinje 1920. god. te razvoj NOP-a i djelovanje Vrhovnog štaba NOV i POJ i NKOJ-a. Izložba je vrlo dobro koncipirana i čini rijetkost s obzirom na muzeološku kvalitetu prezentacije. U postavu je

relativno velik broj predmeta (110) te muzeografskih pomagala, modela i grafikona. Predmeti su dijelom sakupljeni na otoku Visu, a dijelom posuđeni iz Vojnog muzeja u Beogradu i Muzeja revolucije naroda Hrvatske u Zagrebu. Autor scenarija je Idris Čejvan, direktor Vojnog muzeja, Beograd, koji je o nastanku i metodama rada na izložbi publicirao knjigu *Otok Vis u narodnooslobodilačkoj borbi, stalna izložba: zamisao, priprema i ostvarenje*.

Zbirci treba osigurati status samostalne ustanove, odnosno realizirati ideju definiranu još 1964. god., prema kojoj bi ova izložba bila početak oformljenja zbirke i odjela NOB-a, u okviru Zavičajnog muzeja otoka Visa.

● **Titova spilja, ambijentalna rekonstrukcija, memorijalni prostor**

Godina osnivanja/postava:

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: memorijalni prostor

Odnos originalnih predmeta i kopija:

Titova spilja, smještena u središnjem dijelu otoka Visa, mjesto izuzetno značajno za razvoj događaja u našoj novijoj povijesti. Tamo se nalaze dvije spilje — donja i gornja — do kojih vode široke kamene stube. Donja je spilja bila mjesto sastanaka i dogovora Vrhovnog štaba pa je spilja stilizirano rekonstruirana — postavljene su stolice i radni stol. U gornjoj spilji, u kojoj je živio drug Tito, ambijent je također rekonstruiran — postavljen je krevet, poljski telefon, peć, stolić, lavor, stol, stolica i klupe. Predmeti nisu autentični.

Ova vrlo uspješno izvedena ambijentalna rekonstrukcija ima samo jedan nedostatak — teško je dostupna. Njezin nezamjenjiv edukativni značaj nedovoljno je korišten budući da se do spilje može doći samo organiziranim prijevozom.

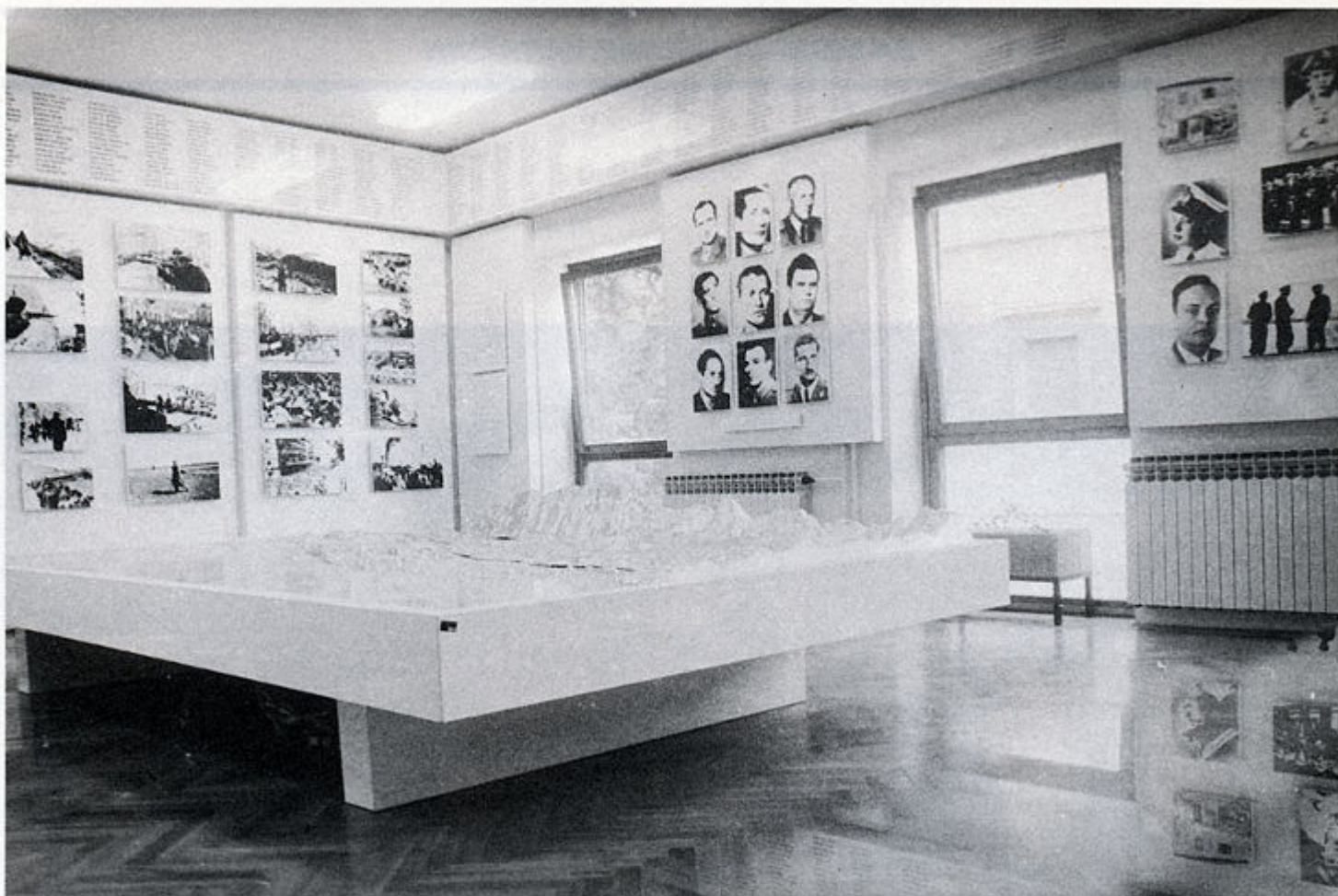

Foto: L. Prister

ZADAR

● **Narodni muzej, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1963.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: građena za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 50% : 50%

Trećina predmeta iz zbirke Radničkog i NOP-a uključena je u stalni postav koji interpretira navedeno razbodlje u Zadru i zadarskom kraju. Događaji i ličnosti prezentirani su nizom kaširanih fotografija, kopija dokumenata i geografskih karata, postavljenih na zidne panoe te originalnim predmetima zaštićenim u podnim vitrinama.

Izložba zadovoljava osnovne muzeološke kriterije, ali je postavljena suviše jednolično, kopije na panoima sve su jednog formata, bez naglašenih pojedinosti. Postav treba likovno osuvremeniti, a sadržajno dopuniti rezultatima novijih istraživanja, posebno onih iz perioda poslijeratne socijalističke izgradnje to više što se za to razdoblje građa sustavno prikuplja i obrađuje.

● **Omladinski dom, Domicil 19. divizije i III. POS NOVJ, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1983.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: prostor adaptiran za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: 100% kopije

U jednoj prostoriji Omladinskog doma postavljena je memorijalna soba 19. divizije i III. POS NOVJ. Tema je prezentirana isključivo pomoću fotokopija dokumenata i fotografija postavljenih na zidne panoe. Postav je dopunjen reljefom sjeverne Dalmacije, u sredini prostorije, na kojem su naznačene ratne pomorske baze i ostala mjesta na kojima su vođene najznačajnije bitke.

Izložba je postavljena jednolično, bez originalnih predmeta. Premda je to u ustanovi koja okuplja brojnu publiku, izložba bilježi mali posjet.

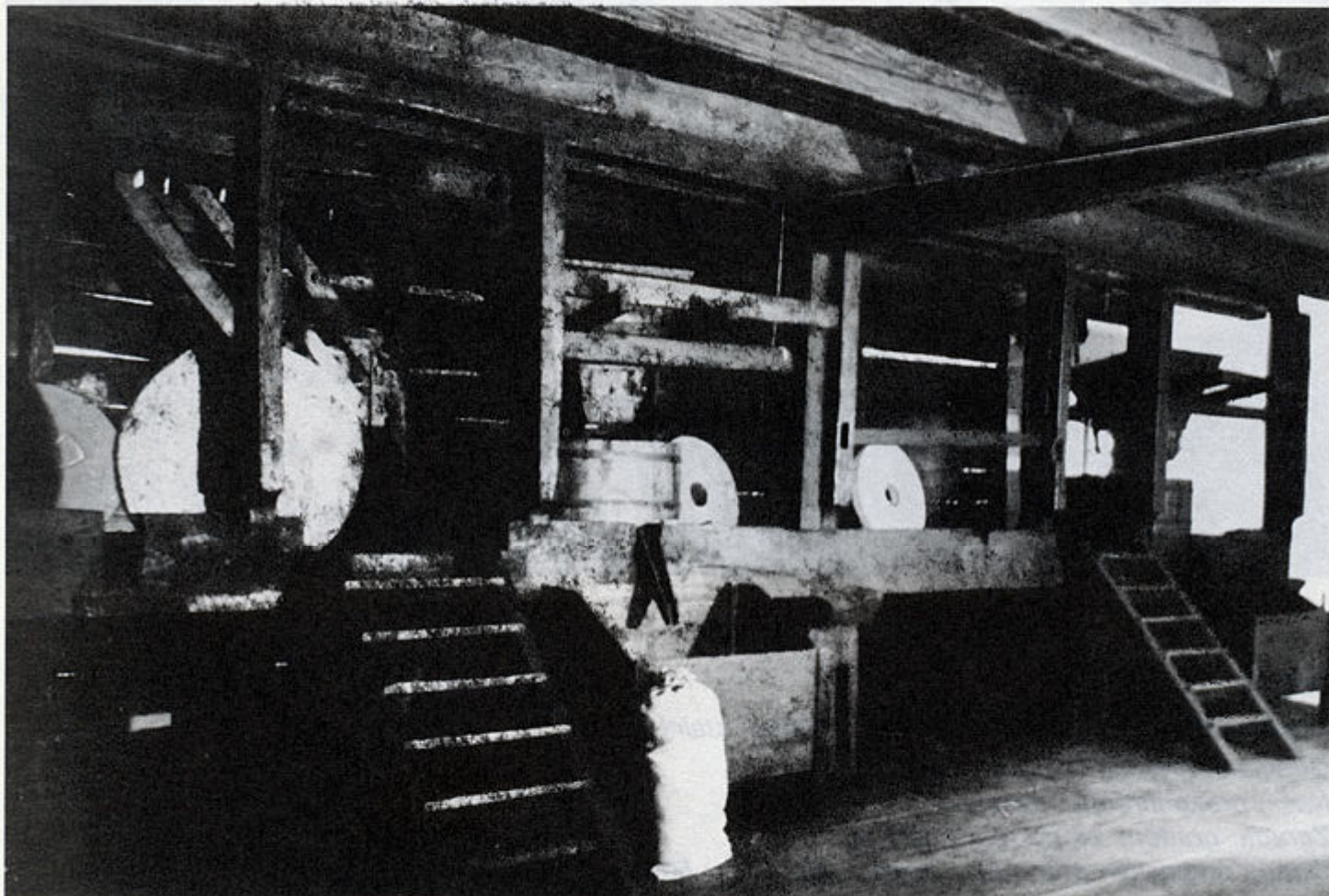

Foto: Davor Putar

KUĆAN GORNJI

● **Spomen-muzej Vidović mlin, Baza 1, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1985.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: spomenički prostor adaptiran za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 5% : 95%

Zgrada mlina, iz sredine 19. stoljeća, autentični je spomenik kulture i spomen-obilježnje iz NOB-a. Otvoren je 1971. god., potom je renoviran i ponovno otvoren — a novim postavom — 27. 7. 1985. god. U prizemlju je rekonstruiran autentični ambijent starog mlina sa svim postrojenjima i ambijent seoske sobe i kuhinje s originalnim predmetima. U potkrovlju je, nakon renoviranja, uređena prostora s izložbom koja prikazuje povijest mlina (i ulogu obitelji Vidović) — u varaždinskom kraju najznačajnije partizanske baze, u kojoj su se okupljali komunisti i partizani. Tema je prezentirana pomoću fotografija, fotokopija i dokumenata te dva predmeta (automat i remenik). Scenarij, stručni postav i likovno rješenje posve zadovoljavaju sve stručne i muzeološke zahtjeve. Nedostata zbirke je što nije dovoljno posjećivana i korištena pa bi Gradski muzej Varaždin, čija je to područna zbirka, u tom pogledu trebao više animirati posjetitelje.

Foto: Davor Putar

VARAŽDIN

● **Muzej narodne revolucije, odjel Gradskog muzeja Varaždin, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1960.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: sred. 17. st.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: 30% : 70%

Muzej narodne revolucije odjel je Gradskog muzeja Varaždin, smješten od 1960. god. u zasebnu zgradu. Izložba na prvome katu, u osam prostorija, prezentira razvoj radničkog pokreta u Varaždinu i okolici od 1919. god., tj. od varaždinske bune, NOB od početka ustanka, te jednim značajnim dijelom poslijeratnu socijalističku izgradnju. Više od 80% postava čini papirni materijal — fotografije, fotokopije, dokumenti, a manji dio čini trofejno oružje.

Postojeći postav treba muzeološki i likovno osuvremeniti, a nužne su i izmjene i dopune sadržaja s obzirom na rezultate novijih znanstvenih istraživanja građe iz navedenog razdoblja. Kustosi muzeja u tom pogledu već pripremaju materijal za novi postav. U istoj je zgradi, u pet prostorija u prizemlju, postavljena zasebna stalna izložba Tito Varaždinu — Varaždin Titu. Izložba isključivo pomoću kopija fotografija, prezentira Titovo djelovanje u varaždinskom kraju prije II. svjetskog rata te Titove posjete Varaždinu nakon rata.

BRDOVEC

● **Zavičajni muzej, dojel NOB-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1973.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: zgrada adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 10% : 90%

Stalni postav zbirke NOB-a datira iz vremena otvaranja muzeja (1973. god.). Materijal je raspoređen u tri vitrine i nekoliko panoa na prostoru od 50 m². Izložen je većino dvodimenzionalni materijal (kopije), a tek manji broj predmeta su originali (puške, zidne novine, oficirska torba, zastava). U novije vrijeme, kad je zbirka dobila svog kustosa, započelo je sustavnije sakupljanje i istraživanje ovog segmenta novije povijesti, tako da stalnom postavu predstoji potpuno preuređenje (dovršenje novog postava planirano je u 1987. god.). Novi postav obuhvatit će period od 1928. god. — od početaka djelovanja KPJ na području Zaprešića pa do oslobođenja.

Drugi značajni projekt Muzeja u vezi s navedenim razdobljem jest planirani otkup tzv. »Janekovićeve kleti« u kojoj je formiran I. zagorski partizanski odred, a imao bi funkciju memorijala.

BRINJANI

● **Spomen-dom Milenka Brkovića-Crnog, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1974.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: prostorija adaptirana za potrebe djelatnosti (godina izgradnje: 1974)

Odnos originalnih predmeta i kopija:

U jednoj prostoriji spomen-doma, na prostoru od 40 m², postavljena je na tri panoa mala izložba o narodnom heroju Milenku Brkoviću-Crnog. Tema je reprezentirana isključivo pomoću fotokopija originalnih dokumenata, sadržajno prikazuje njegov život i tok NOB-a na ovom području. Budući da je Brković djelovao i poginuo u Zaječaru 1941. god. o njemu je fotografijom prikazan materijal koji se nalazi u Zaječarskome muzeju, te fragmenti posjeta Zaječaraca Brinjanima.

ČAKOVEC

● **Muzej Međimurja, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1977.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 60% : 40%

Navedni odjel Muzeja Međimurja djeluje pod nazivom Odjel narodne revolucije, ali fundus i sadržaj stalnog postava obuhvaćaju period od početaka radničkog pokreta u međimurskom kraju pa do kraja NOB-a. Ekspozicija počinje s položajem Međimurja u Austro-Ugarskoj (od 1861. god.), nastavlja se prikazom stvaranja marksističkih kružoka, međimirske revolucije 1918. god., razvoja sindikata, štrajkova i uopće položajem radništva. Slijedi prikaz mađarske okupacije i stvaranje logora u Starom gradu. Jedna je vitrina riješena kao »ambijent«, s predmetima logoraša i fotografijom logora. Ekspozicija sadržajno završava prikazom narodnog otpora i djelovanja NOO te narodnih heroja međimurskog kraja.

Postav je likovno-tehnički vrlo čist i pregledan. Vrlo je zanimljiva karta-maketa čakovačke regije s naznakom mjesta otpora i kretanja oslobodilačke vojske, kao i pokušaj rekonstrukcije ambijenta sabirnog logora u jednoj vitrini.

DIŠNIK

● **O.Š. Dišnik, NOB u Moslavini, stalna izložba**

Godina osnivanja/postava: 1964.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: prostorija adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: 1964. god.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: isključivo fotokopije

U novoj zgradi osnovne škole u Dišniku postavljena je, u povodu obilježavanja sjećanja na partizansku školu čija je zgrada do danas očuvana, izložba s temom NOB-a u Moslavini. Sadržaj je prezentiran isključivo pomoću fotokopija, postavljenih na panoe.

Izložbu nužno treba ponovno postaviti i sadržajno vezati za fenomen školstva i NOB-a (za razliku od današnjeg općenitog prikaza NOB-a), te dislocirati u postojeću zgradu »stare škole« u kojoj je bila organizirana nastava u okviru partizanske škole. Zahtjev osobito opravdava i to što postoje i originalni predmeti.

Danas je škola zatvorena te je zbirka nepristupačna. Ključevi se nalaze u susjednoj kući.

DOLNJA KUPČINA

● **Zavičajni muzej, zbirka NOB-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1968.

Način prezentiranja: muzejski i spomenički

Zgrada: autentična zgrada događaja adaptirana za potrebe izložbe

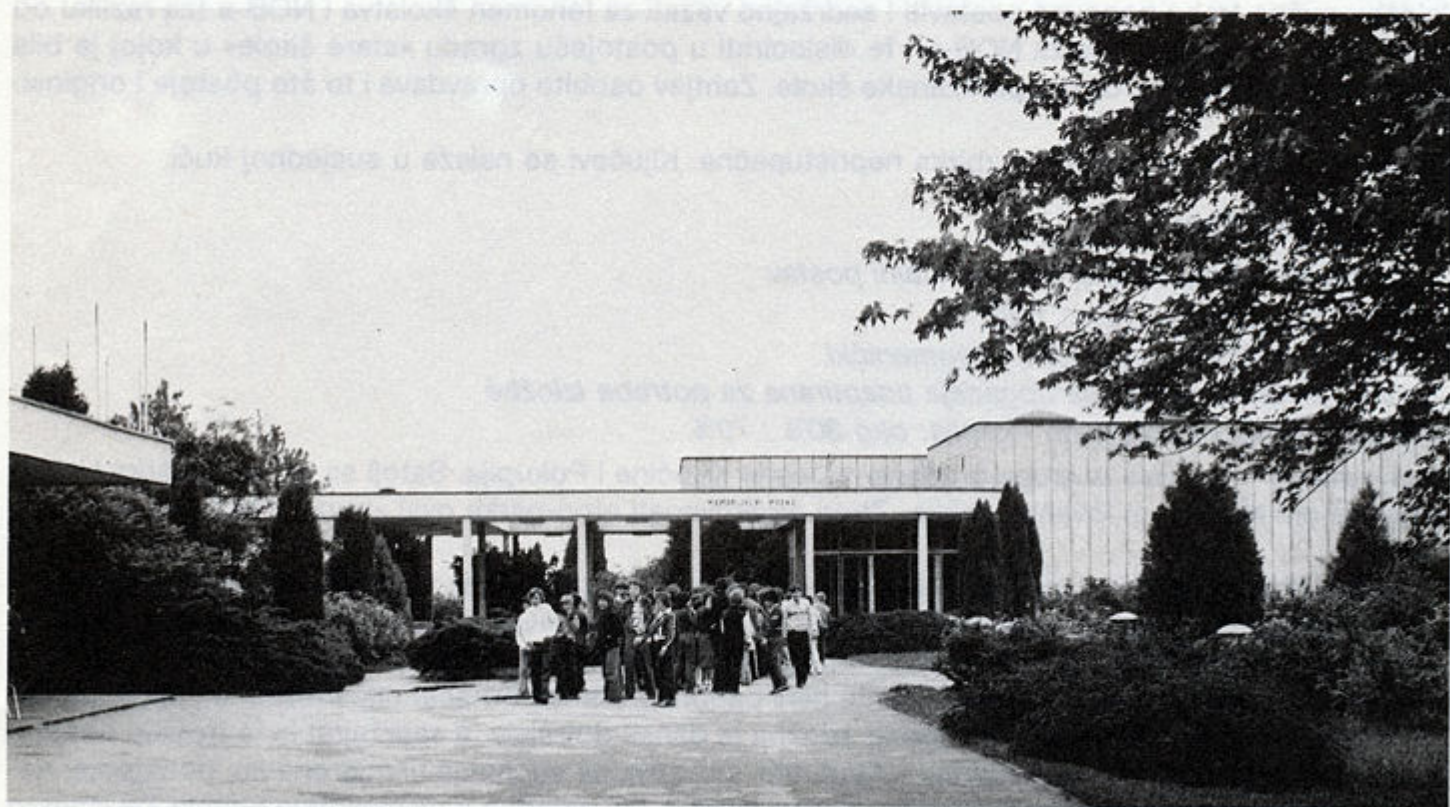
Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 30% : 70%

Ovaj »muzej« osnovala je grupa građana iz Dolnje Kupčine i Pokuplja. Satoji se od etno-parka i izložbe s temom NOB-a, te lovačke zbirke. Zbog atraktivnosti etno-parka ovaj »muzej« ima vrlo veliki posjet.

Izložba s temom NOB-a, smještena je u jednoj brvnari, u tri prostorije, vlasništvo bivšeg borca NOB-a, u autentičan prostor u kojem je u vrijeme rata bio centar NOB-a, za ovo područje. Otuda su se provodila opskrbljivanja i prebačaji ljudi u partizane (Vladimir Nazor npr.).

Izloženi materijal (dokumenti, fotografije te neki osobni predmeti boraca) nije inventiran, jer je ipak riječ o izrazito neprofesionalnoj asocijaciji. Izložba je danas dotrajala, a sadržajno bi je trebalo dopuniti novijim saznanjima o izložbenoj temi. Međutim, sve stručne sugestije usmjerene su, ponajprije, rješavanju statusa cijeloga muzeja pa tako i zbirke NOB-a, i to zajedno s rješavanjem pitanja Zavičajnog muzeja u Jastrebarskom.

JASENOVAC

● *Spomen-područje i muzej, stalni postav*

Foto: Marija Braut

JASENOVAC

● *Spomen-područje i muzej, stalni postav*

Godina osnivanja/postava: 1968.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: građena za potrebe djelatnosti (godina izgradnje: 1968. god.)

Odnos originalnih predmeta i kopija:

Na teritoriju Spomen-područja Jasenovac podignut je, uz autentične prostore koncentracionog logora, spomenik jasenovačkim žrtvama i nova zgrada za stalnu izložbu. U zgradi stalne izložbe su i prostori za rad stručnjaka i administracije te projekciona sala. S muzeološkog aspekta stalni postav ima dva nivoa: dokumentacijsko-informacijski i umjetnički. Na 34 panoa i 10 stolnih vitrina dana je — fotografijama, fotokopijama i originalnim dokumentima — općejugoslavenska povijest od 1941. god., općenite prilike te mjesto Jasenovca i njegovo funkcioniranje. Dojam je da prevladava općenita situacija, što, donekle, ima opravdanje u tadašnjoj nedovoljnoj istraženosti mjesta i značaja logora. Umjetnički refleks jasenovačke drame prezentiran je ogromnim reljefom D. Džamonje i grafikom I. Delalea. Dio postava svakako je i projekcija filma (Đorđe Kastratković: *Evangelje zla*), koji se obavezno projicira prije obilaska izložbe.

Recentnim terenskim istraživanjima, lociranjem grobišta u selima Uštice, Mlaka i Bročice, velikog stratišta na prekosavskom lokalitetu (teritorij Bosne i Hercegovine) Gradine i logora u Bosanskoj Dubici i Bosanskoj Gradiški te zamahom znanstveno-istraživačkog rada, značajno se mijenja i stara koncepcija memorijala. Muzejski predmeti pronađeni u toku terenskog istraživanja (noževi, osobni predmeti logoraša) naknadno su postavljeni u sredini izložbenog prostora. Kako stručnjacima muzeja upravo predstoji izmjena stalnog postava, i ti će predmeti biti inkorporirani u novu izložbu. Izmjena postava, međutim, samo je jedan od zadataka koji predstoji, jer predviđeni sadržaj poslova zahtijeva i koordinaciju daljnjih istraživanja i prezentacije događaja i ličnosti na širem teritoriju društveno-političke zajednice, odnosno SR Hrvatske i SR Bosne i Hercegovine. Značaj samo kompleksa, koji je i uvjetovao ovakav program rada, nužno uvjetuje i potrebu za izmjenom statusa zbirke, odnosno prerastanje izložbe u samostalnu muzejsku ustanovu.

JASTREBARSKO

● *Zavičajni muzej, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav*

Godina osnivanja/postava: 1965.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje:

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 70% : 30%

Zbirka građe iz perioda NOB-a u Zavičajnome muzeju Jastrebarsko broji 350 predmeta, od kojih su oni najvredniji deponirani u Arhivu Hrvatske, što je zgrada dvorca, u koju je smješten muzej, građevinski u vrlo lošem stanju.

U stalnom postavu izložen je dio materijala koji se prezentira tok NOB-a u žumberačko-pokupskom kraju — prikazi vojnih formacija koje su djelovale na tom terenu, narodni heroji te logor za djecu u dvorcu Jastrebarsko. Papirni materijal raspoređen je na panoe, a oružje na postamente. Izložba je izrazito nestručno postavljena kako sadržajem tako i likovnim rješenjem. Sama građa nije adekvatno zaštićena, a nisu korištena ni saznanja novijih istraživanja navedene teme.

Izložbu treba ponovno postaviti, a Muzeju pomoći da i statusno postane zavičajni muzej, odnosno da se, kao samostalna radna organizacija, izdvoji iz Narodnog sevučilišta Jastrebarsko.

KUMROVEC

● *Spomen-park Kumrovec, RJ Staro selo, stalni postavi: Rodna kuća Josipa Broza, Spomen-škola,*

KUMROVEC

● **Spomen-park Kumrovec, Rj Staro selo, stalni postavi: Rodna kuća Josipa Broza, Spomen-škola, Genealogija obitelji Broz, Povijest Kumrovca**

Godina osnivanja/postava: 1974, 1981, 1984.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: adaptirane za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija:

Radna jedinica Staro selo Kumrovec radi u sastavu Spomen-parka Kumrovec. Sastoji se od 15 rekonstruiranih ili preseljenih seoskih kuća u kojima su smještene povijesne, etnografske i etnografsko-povijesne izložbe.

Etnografsko-povijesne izložbe su: Rodna kuća Josipa Broza i Spomen-škola.

Povijesne izložbe su: Genealogija obitelji Broz i Povijest Kumrovca.

Etnografske izložbe: 11 zasebnih izložbi koje prezentiraju način života i običaje iz ovog kraja.

Rodna kuća druga Tita izuzetna je muzeološka cjelina koja se sastoji od dva dijela. U desnoj je sobi postav autentične seoske kuće u kojoj je živjela obitelj Franje Broza, Titova oca. U lijevoj, malo većoj sobi, u kojoj su živjeli Titovi djed i baka, uređena je povijesna izložba biografskog karaktera, koja govori o životnom putu Josipa Broza. Sadržajno izložba prezentira doseljenje obitelji Broz u Kumrovec, vrijeme Titova školovanja, njegovog odlaska na zanat, putovanja, prvi svjetski rat u Karpatima, odlazak u Rusiju, djelovanje u zemlji kao komunista i borca, drugi svjetski rat i Titov ratni put, te njegov poslijeratni rad, njegov značaj i u zemlji i u svijetu. U postavu je 60 dokumenata i fotografija raspoređenih na panoa, a od originalnih trodimenzionalnih predmeta najatraktivniji su Maršalova uniforma i kožna torbica s dalekozorom.

Planirano je neznatno moderniziranje izložbe (u tehničkom pogledu) te obnova geografske karte.

Genealogija obitelji Broz

U kući br. 29, na prostoru od 40 m², postavljena je stalna izložba o Brozovima u Hrvatskom zagorju, koji su u Kumrovec doselili u 17. stoljeću, otkupivši od Erdödijevih zemlju. Izložbom su predstavljeni članovi obitelji, u toku dužega razdoblja, u kojoj je uvijek netko bio kovač. Izložba je realizirana na 11 panoa, dok je originalni materijal izložen u dvije vitrine.

Povijest Kumrovca

Na 11 panoa prezentirana je povijest Kumrovca od prvog spominjanja imena u dokumentima do današnjih dana.

Stara škola

U autentičnom objektu Stare škole, koja je radila od 1891. do 1956. god., postavljene su dvije izložbe: rekonstrukcija učionice škole koju je pohađao Josip Broz s kompletnim inventarom razreda, školskim klupama, pločama, učilima, kartama, katedrom..., a u drugom dijelu zgrade ekspozicija koja prezentira razvoj školstva kotara Klanjec tokom 19. i početkom 20. st.

Materijal je raspoređen na niz panoa a u vitrinama su pohranjeni originalni dokumenti, udžbenici, svjedodžbe, dačke tablice i dr.

Na rad ove radne jedinice, sadržajno i stručno, nema zamjerki s aspekta muzeoloških zahtjeva, jer njezini stručnjaci obavljaju niz složenih poslova, i to vrlo kvalitetno, doduše uz stalnu suradnju drugih stručnih ustanova kao što su Muzej revolucije naroda Hrvatske, Restauratorski zavod Hrvatske itd. Međutim, kako bi se *trajno* osigurali uvjeti za obavljanje stručnih poslova za muzejsku prezentaciju visoke kvalitete (primjerenu sadržaju), muzejskoj bi službi trebalo osigurati adekvatni status, odnosno ova bi radna jedinica trebala prerasti u samostalnu muzejsku ustanovu.

KUTINA

● **Muzej Moslavine, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava:

Način prezentiranja:

Zgrada:

Odnos originalnih predmeta i kopija:

Stalni postav Radničkog pokreta i NOB-a u moslavačkome muzeju obuhvaća razdoblje od 1918. god. uključujući stvaranje prvih partijskih ćelija, napredak i razvoj radničkog pokreta u Novoselcu u Bretsovcu, štrajkove, potom stvaranje partizanskih odreda, posebice Moslavačkog odreda, te stvaranje narodne vlasti i oslobođenje Kutine 4. maja.

Uz ovu izložbu nadovezuje se foto-izložba *Tito u Moslavini*, na kojoj su registrirani Titovi dolasci od 1960. god.

U pripremi je postav o moslavačkom partizanskom odredu koji će dati prikaz nastanka ovog odreda i njihovih ratnih operacija.

Muzejski postav realiziran je na 25 panoa, na kojima prevladavaju fotokopije dokumenata i fotografija, a svega 30-tak predmeta izloženo je u vitrinama. Opći je dojam o postavu da prevladava papirni materijal što ga čini neatraktivnim.

LENIŠĆE

● **Rodna kuća narodnog heroja Rudolfa Krolina, muzejska izložba**

Godina osnivanja/postava:

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: isključivo kopije

U rodnoj kući narodnog heroja Rudolfa Krolina postavljena je mala izložba o njegovom životu i revolucionarnom putu. Izložba je realizirana isključivo pomoću fotokopija dokumenata i fotografija. Budući da postoji mogućnost nabave originalnih predmeta putem restitucije, potrebno je tu mogućnost realizirati i dopuniti postav.

PAŠIJAN

● **Seoska kuća, Radnički i NOP u pašijanskom kraju, muzejska izložba**

Godina osnivanja/postava: 1983.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: 20% : 80%

U seoskoj kući, koja je i sama izraziti primjer tradicionalnog graditeljstva ovog kraja, postavljene su dvije izložbe: etnografska i NOB.

Etnografska zbirka prikazuje ambijent seoske sobe u kojoj je dominantan tkalački inventar. Svi predmeti vlasništvo su muzeja.

Druga zbirka prezentira razvoj radničkog pokreta u selu Pašijan, tok NOB-a te borbe toga kraja. Postav završava prikazom poslijeratnih događaja u selu (KUD-ovi, sportska društva). Kompletan postav sačinjavaju fotokopije dokumenata te svega četiri trodimenzionalna predmeta.

Izložba je postavljena pregledno i čitljivo, s dovoljno potrebnih informacija. Predstavlja jedan od uspješnih primjera suradnje matičnog muzeja s drugim organizacijama i zajednicima.

PODGARIĆ

● **Motel u Podgariću, NOB u Podgariću, muzejska izložba**

Godina osnivanja/postava: 1976.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: prostor adaptiran za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: 70% : 30%

U jednoj prostoriji motela postavljena je izložba koja prezentira NOB u Moslavini. Postav je realiziran

pomoću niza originalnih dokumenata, fotografija, predmeta (u dvije vitrine), te dodatnim legendama i tekstualnim tumačima.

Izložbu treba ponovno postaviti i sadržajno je ograničiti na događaje na području Podgorića, umjesto nepotrebnog obuhvaćanja cijele Moslavine. Danas je izložba zatvorena za javnost.

STUPOVAČA

● **O.Š. »Nikola Božić-Jug«, stalna izložba o Nikoli Božiću-Jugu**

Godina osnivanja/postava: 1985.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: soba adaptirana za izložbu

Odnos originalnih predmeta i kopija: isključivo kopije

U jednoj prostoriji u novoj školi koja nosi ime narodnog heroja N. Božića-Juga postavljena je izložba o ovome borcu rođenom u Stupovači te o njegovoj ulozi i događajima u selu za vrijeme NOB-a. Postav je realiziran pomoću kopija dokumenata i fotografija na dva panoa, a dopunjen je portretom N. Božića-Juga (ulje na platnu, rad akd. slikara Ivana Milata).

Stručni postav, koji je uredio kustos Moslavačkog muzeja, zadovoljava osnove muzeološke kriterije, a veličinom je primjeren namjeni.

VELIKI TABOR

● **Zavičajni muzej općine Pregrada, zbirka Radničkog i NOP-a**

Godina osnivanja/postava:

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: 15. st.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 20% : 80%

Sadržajni postav zbirke Radničkog pokreta i NOB-a u dvije prostorije Velikog Tabora zahtjeva posve novu koncepciju, postav i zaštitu građe. Danas je to tek prezentacija većeg dijela prikupljenog materijala, koji treba sistematizirati, popisati i stručno obraditi te založiti se za njegovu zaštitu jer već sada glavnini materijala prijeti propadanje prouzročeno vlagom (oružje, koža, tekstil, fotografije).

U koncipiranju postava treba, kako se i planira, angažirati stručnjake za tu problematiku (muzeje, institute itd.) te se zadržati na kompletiranju postojeće dokumentacije događanja u općini Pregrada, obilježavanju pojedinih ličnosti iz navedenog razdoblja. Treba otpočeti šira istraživanja da bi se dopunili podaci i građa.

VELIKA GORICA

● **Muzej Turopolja, zbirka Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1962.

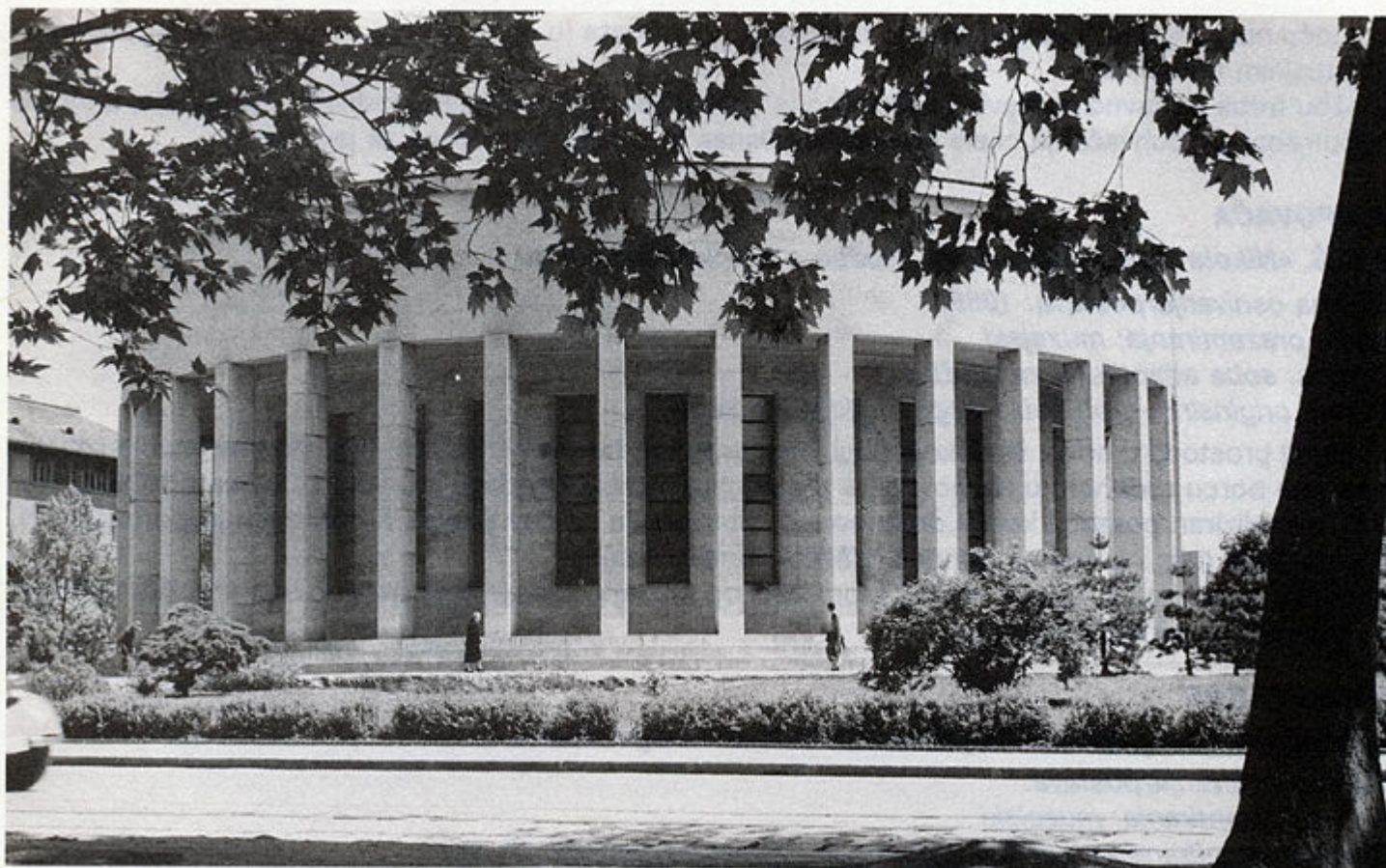
Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 5% : 95%

Stalni postav Muzeja prezentira — uglavnom pomoću kopija fotografija, dokumenata i štampata — rad KPJ od dolaska Tita na čelo partije, osnivanje partijskih organizacija Velike Gorice, turopoljskog odreda te Brigade »Franjo Ogulinac-Seljo«. Postav je zastario i u pogledu likovnog rješenja i sadržajno pa bi ga trebalo ponovno postaviti, to više što je sam Muzej u proteklom razdoblju prikupio znatnu noviju dokumentaciju i veći broj predmeta. U fundusu zbirke, naime, pohranjeno je oko stotinjak originalnih dokumenata, od kojih je 90% fotografija o Brigadi »Franjo Ogulinac-Seljo«. Muzeju je kompletnu dokumentaciju poklonio Vojnoistorijski institut iz Beograda 1983. god.

Od dokumentacijskog materijala Muzej vodi registar palih boraca i žrtava fašističkog terora Velike Gorice (500 jedinica), kalendar značajnijih događaja te kartoteku i fototeku svih spomenika NOB-a na teritoriju Velike Gorice (60).

ZAGREB

● *Muzej revolucije naroda Hrvatske, specijalizirani muzej, stalni postav*

ZAGREB

● **Muzej revolucije naroda Hrvatske, specijalizirani muzej, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1962.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti

Odnos originalnih predmeta i kopija:

U fundusu Muzeja nalaze se zbirke predmeta, dokumenata, živoga, štampana, likovnih djela, plakata, negativa i filmova — ukupno 113 019. U stalnom je postavu selekcionirani materija. Muzeološku koncepciju postava dala je grupa kustosa Muzeja, dok likovno rješenje i prostornu intervenciju potpisuje grupe umjetnika i arhitekta: V. Richter, E. Murtić, G. Vrus Murtić i S. Luketić. Postav tematski i kronološki obrađuje razvitak radničkog pokreta u Hrvatskoj s nekim svjetskim i jugoslavenskim usporedbama, povijest SKJ, tok NOB-a u Hrvatskoj (s posebnim osvrtom na nastajanje i razvoj regularne vojske), prikaz narodnih heroja i španjolskih boraca. Stalni postav završava 1945. godinom.

Načelo muzeološke prezentacije bilo je dvojako: postići emocionalni odnos s temom i, k tome, dati kronološki slijed događaja ilustracijama, dokumentima i fotografijama, a manje trodimenzionalnim predmetima, dakle postići dokumentarnu uvjerljivost. Emocionalni odnos želio se postići zamračenjem cijeloga prostora i umjetnom rasvjetom (uglavnom panoa tako da su vitrine bez rasvjete), interpolacijom umjetničkih djela u prostor (ogromni mural Ede Murtića), reljef s portretom Tita (rad V. Bakarića), vertikalnim stupom s ispisanim sloganima iz Komunističkog manifesta, gotovo teatralno inscenacijom te aranžmanom pojedinih muzejskih predmeta u dramatičnom tonu (npr. prikaz oružja neprijatelja uz koji se proteže debela linija crvene boje — krvi).

Cijeli je postav izložbe prostorno vrlo rascjepkan, tako da je teško pratiti njezin tok. Još jedan izraziti nedostatak jest činjenica da je nosilac muzejske ekspozicije (kao u gotovo svim muzejima ovog tipa) fotokopija dokumenta i fotografija, a ne muzejski predmet. Uvidajući nedostatke ovakvog koncepta danas, stručnjaci Muzeja izrađuju program novog postava. (Kopija programa postoji u Muzejskom dokumentacionom centru).

● **Memorijalni muzej I. konferencije KPH, muzejska izložba**

Godina osnivanja/postava: 1980.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: isključivo kopije

U kući u kojoj je održana Prva konferencija KPH, tada vlasništvo gostioničara Silvija Pelzle, postavljena je već 1950. god. memorijalna izložba, koja je 1980. ponovno postavljena. Izložba je postavljena u dvoraniu kojoj je održana konferencija. Tema je prezentirana pomoću fotokopija dokumenata i fotografija, sadržajno vezanih za rad partije počev od splitskog plenuma 1935. god. uključujući osnivački kongres 1937. u Anindolu, te radnički pokret i štrajkove. Nadalje, prikazani su svi sudionici konferencije, rezolucije i zaključci. Ispred dvorane nalazi se nekoliko predmeta inventara kuće koji nisu u muzeološkoj funkciji, a trebalo bi ih uključiti u izložbu. Također bi trebalo kuću u prizemlju sanirati jer je u građevinski vrlo lošem stanju.

● **Memorijalni muzej V. konferencije KPJ, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1980.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: isključivo kopije

Memorijalna izložba postavljena je na prvom katu zgrade u kojoj je održana konferencija. Tema je prezentirana pomoću kopija štampana, fotografija, kopija govora o pripremama konferencije te tekstualnih objašnjenja o toku, sudionicima, i zaključcima konferencije. Tematski je zasebno, sumarno, dan pregled društveno-ekonomskih i političkih aspekata tadašnje Jugoslavije te napredovanje fašizma u Evropi. Autentičan ambijent održavanja konferencije ilustriraju klupe, stol, govornica i parole na zidovima.

Ovaj uspješan postav dopunjen je i audio-vizualnim materijalom (video-sistem s filmom u kojem drug Tito govori o tom događaju), što izložbu čini sadržajno bogatijom, a samom postavu daje privlačnu notu autentičnosti.

● **Memorijalni muzej VIII. mjesne konferencije zagrebačke organizacije KPJ, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1970/72.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe izložbe

Odnos originalnih predmeta i kopija: isključivo kopije

U zgradi u kojoj je održana konferencija, zapravo u jednom dijelu kuće, postavljena je izložba u vezi s navedenim događajem. Postav je više tematski nego kronološki. Dat je prikaz djelatnosti radničkih udruženja i utjecaja KPJ na njih u Zagrebu, zatim sumarna slika društveno-političkih prilika u Hrvatskoj (»bombaški proces«) te tok i zaključci konferencije (25—26. veljače 1928) na kojoj je kreirana tzv. »zagrebačka linija« koja se temelji na borbi protiv frakcije sektaštva u KPJ. Nosilac te linije bio je Josip Broz koji je na toj konferenciji bio izabran za sekretara Mjesnog komiteta KPJ Zagreb. Izložbu bi trebalo ponovno postaviti, obnoviti likovno i sadržajno, a svakako reducirati predugačke legende. Zgradu treba sanirati i zaštititi je od vlage u prizemlju.

● **Muzej grada Zagreba, zbirka Radničkog pokreta i NOB-a, kompletno u depou**

Godina osnivanja/postava: planira se do 1990.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: 1650. god.)

Odnos originalnih predmeta i kopija:

Zbirka Radničkog pokreta i NOB-a u Muzeju grada Zagreba već je niz godina deponirana, a stalni postav planira se u novoadaptiranom dijelu muzeja. Kustos zbirke bavi se stručnim istraživanjem i publiciranjem građe.

SAMOBOR

● **Samoborski muzej, odjel Radničkog i NOP-a, stalni postav**

Godina osnivanja/postava: 1949.

Način prezentiranja: muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: 17. i 18. st.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 70% : 30%

Samoborski muzej nema dovoljno prostora za prezentaciju svih svojih zbirki i paralelnu izložbenu djelatnost. Zbog toga se postav povremeno, djelomično, skida. Stalni postav zbirke NOB-a smješten je u jednoj prostoriji. Formirana i otvorena kada i cijeli muzej, zbirka prikazuje događaje na samoborskom području od predratnog perioda — Kongres u Anindolu, NOB od 1941. te poslijeratno razdoblje. Uglavnom se sastoji od papirnog materijala: fotografije faksimila dokumenata, tekstova itd. U zbirci se nalaze i djela Koče Racina tiskana u Samoboru i grafike naših umjetnika (Zlatka Price i drugih) nastale u periodu NOB-a.

Potrebno je riješiti problem prostora za ovu zbirku, odnosno razmotriti mogućnost zajedničke prezentacije materijala u Muzeju Sedam sekretara SKOJ-a.

● **Muzej Sedam sekretara SKOJ-a**

Godina osnivanja/postava: 1978.

Način prezentiranja: spomenički i muzejski

Zgrada: adaptirana za potrebe djelatnosti (vrijeme izgradnje: poč. 19. st.)

Odnos originalnih predmeta i kopija: oko 40% : 60%

Muzejska izložba smještena je u autentičnoj zgradi koja je služila kao centrala komunističkog pokreta, u kojoj su u proljeće 1929. god. stanovali, radili i djelovali sekretari SKOJ-a Mijo Oreški-Jagić i Janko Mišić; oni su u njoj i poginuli (zbog toga se kuća zove »kuća pogibije«). Zgrada je stavljena pod zaštitu već 1949. god., a izložba postavljena 1978. god.

Postav je tematski, raspoređen u tri prostorije. Na katu je prostorija s autentičnim namještajem i fotokopijama dokumenata i fotografija događaja od 27. srpnja 1929. god., kada je tu otkvirena centrala i kada su ubijeni braća Oreški i Janko Mišić. U drugoj i trećoj prostoriji prezentirana je dokumentacija o aktivnostima SKOJ-a prije i poslije 1920. god., o ličnostima sekretara te zasebno o Ivi Loli Ribaru i Borisu Kidriču.

Planiran je novi postav ove izložbe, koji će biti sadržajno obogaćen, a likovni postav suvremeniji. Prije toga prijeko je potrebno zgradu sanirati i zaštititi od vlage i obnoviti.

• Samopostavljeni muzej, odjel Radničkog i NOP-a, stari postavljeni

Godine osnivanja/postava: 1948

Mjesto prezentiranja: muzej

• Godina: adaptivna za potrebne djelatnosti (vrijeme izgradnje: 17. i 18. st.)

• Osnovni organizator: građani i kopija: oko 200

Samopostavljeni muzej nema dovoljno prostora za prezentaciju svih svojih zbirki i potrebitu izložbenu djelatnost. Zbog toga se postavlja govornica, dijelom, stoga. Stari postavljeni muzej NDB-a smješten je u jednoj prostoriji. Pomislivši i otvoreni kada i cijeli muzej, zbirke prikazuje bogatstva na samopostavljeni podignu od predstavnog perioda ~ Kongres u Anđelcu, NOP od 1947. za proširenje izložbenog i Uglavnom se sastoji od papirnog materijala, fotografija takmičnih dokumenata, letaka itd. U zbirci se nalaze i djelo Koča Radoševića u samopostavljeni i grafički način umjetnika (Zlatica Piroš i drugi) nastale u periodu NOB-a.

Potrebno je riješiti problem prostora za ovu zbirku, odnosno razmišljati mogućnosti zajedničke prezentacije nastajala u Muzeju sedam eskadrara SKOJ-a.

• Muzej sedam eskadrara SKOJ-a

Godine osnivanja/postava: 1978

Mjesto prezentiranja: spomenik i muzej

• Godina: adaptivna za potrebne djelatnosti (vrijeme izgradnje: poč. 19. st.)

• Osnovni organizator: građani i kopija: oko 400

Muzejska izložba smještena je u autentičnoj zgradi koja je služila kao centrala komunističkog pokreta, u kojoj su u proljeće 1959. god. stanovili, radili i djelovali sekretari SKOJ-a Mijo Orešković i Janko Milić. Oni su u toj i pogurili (zbog toga se krivo pogleda) - Zgrade je stavljena pod zaštitu već 1949. god., a izložba postavljena 1978. god.

Postavljen je temeljni, raspoređen u tri prostora. Na kat je postavljena s autentičnim namještajem i fotokopijama dokumenata i fotografijama događaja od 27. aprila 1959. god. kada je tu otvorena centrala i kada su umjeli braća Orešković i Janko Milić. U drugoj i trećoj prostoriji prezentirana je dokumentacija o aktivnostima SKOJ-a prije i poslije 1959. god., a ličnostima sekretara te zgrade o Ivu Loli Ribaru i Borbu Krištova.

Planiran je novi postavljeni ove izložbe, koji će biti sadržajno opsežniji, a likovni postavljeni suvremeniji. Prije toga prijeko je potrebno zgradu sanirati i zaštititi od vjage i obnoviti.

U zaključnom dijelu sumirana je slika stanja i još jednom su istaknuti uočeni problemi te dat prijedlog niza poslova i mjera koje treba poduzeti da bi se poboljšao kvalitet rada u navedenim ustanovama.

Mreža muzeja — određenje statusa

Muzeji novije povijesti kao tip najmlađe vrste specijaliziranih muzejskih ustanova, nadovezali su se i srasli s već postojećim problemima u muzejskoj djelatnosti. Premda postoje i neke specifičnosti vezane uz muzeje i zbirke s tematikom Radničkog pokreta, NOB-e i socijalističke izgradnje (živi sudionici, relativna vremenska blizina te naglašeni emocionalni odnos prema događajima i ličnostima) njihova uloga i funkcioniranje ne može se izdvojiti iz problematike muzeja općenito budući da su odsječak u kontinuitetu naše cjelokupne kulturne baštine i kao takvi moraju biti promatrani s istog muzeološkog aspekta.

U situaciji kada ne postoji općeprihvaćeni (zakonski reguliran) model rada i djelovanja mreže muzeja, navedeni muzeji i zbirke razvili su svoju djelatnost kako su znali i mogli, uvijek s dobrim namjerama, dakako, ali ne i s jednako dobrim rezultatima. Stoga u prijedlogu buduće mreže muzeja koja će, između ostalog, sprovesti i teritorijalno razgraničenje definiranjem lokalnih, regionalnih i nacionalnih muzeja, nužno treba odrediti i status regionalnih muzeja koji obrađuju razdoblje Radničkog pokreta, NOB-e i socijalističke revolucije. Takvo određenje reguliralo bi nadležnosti i međusobne obaveze između matičnih muzeja s jedne i područnih i drugih zbirki s druge strane, na čitavom teritoriju SR Hrvatske (a u boljoj varijanti i šire).

Jedna od bitnih promjena koje bi donijela takva regulacija bila bi standardizacija radnog procesa, što je u općem šarenilu dosadašnjeg načina rada bitan pomak. Regionalni (ili drugi matični muzeji) bili bi mjesta koordiniranog istraživanja i rada na terenu, arhivima i drugdje, a vezano s tim i mjesta racionaliziranja i programskog usklađivanja djelatnosti, na svom teritoriju djelovanja, u skladu sa značenjem i značajem pojedinih lokaliteta i revolucionarnih događaja. Drugi bitan oblik povezivanja regionalnih muzeja s drugim muzejskim i srodnim ustanovama bilo bi kontinuirano prikupljanje dokumentacije i sistematiziranje podataka o svim odjelima, zbirkama i izložbama s tematikom Radničkog pokreta, NOB-e i socijalističke revolucije u regiji kako u sastavu zavičajnih, specijaliziranih i drugih muzeja, tako i u okviru drugih radnih organizacija izvan muzejske djelatnosti. Muzeji bi trebali biti mjesto gdje će se pohraniti svi relevantni podaci o zbirkama i izložbama, odnosno podaci o fundusu, dokumentacija o nastanku, foto-dokumentacija građe i postava itd. Posebno je to važno za manje zbirke u okviru škola, mjesnih zajednica ili radnih organizacija izvan muzejske djelatnosti, koje najčešće nemaju ništa od navedene dokumentacije. Regionalni bi muzej obvezno surađivao sa srodnim organizacijama u regiji i drugim oblicima rada: izrada sinopsisa za povremene i stalne izložbe; pružanje stručne i tehničke pomoći pri postavljanju izložbi; publiciranje stručnih radova s tematikom koju prezentiraju dotične zbirke i izložbe, posudba građe. Predloženim načinom povezivanja i vođenja evidencije izbjegli bi se, barem djelomice, i neki često ponavljani propusti kao što je preklapanje i ponavljanje tema, preširok izbor građe u postavu, neinventiran materijal i neadekvatno zaštićeni predmeti.

Da je predloženi način organiziranja muzejske djelatnosti i moguć i potreban, pokazala je već praksa. Naime, već su prije istaknuti primjeri muzejskih ustanova koje i bez priznavanja statusa, adekvatnog financiranja i tretiranja djeluju kao matične ustanove za svoju regiju. Sadržaj rada i djelovanja niza gradskih muzeja već se rasprostire i na manje zbirke i izložbe, kao rad Muzeja Požeške kotline u Slavonskoj Požegi, Muzeja Međimurja u Čakovcu, Muzeja Moslavine u Kutini, gradskih muzeja u Bjelovaru i Varaždinu, Muzeja Sisak, Narodnog muzeja, i galerije u Novom Vinodolskom, Narodnog sveučilišta u Crikvenici, Narodnog

muzeja u Zadru, Muzeja grada Šibenika i dr. Još je jedna sretna okolnost s kojom treba računati pri planiranju predloženog načina povezivanja, a to je činjenica da u gotovo svim većim regijama već postoje i specijalizirani muzeji koji obrađuju razdoblje Radničkog pokreta, NOB-e i socijalističke izgradnje (muzeji u Zagrebu, Slavenskom Brodu, Rijeci, Puli, Splitu, Makarskoj) ili registrirana spomen područja čiju bi muzejsku djelatnost trebalo usmjeriti i intenzivirati (Kumrovec, Jasenovac, Bijeli Potoci-Kamensko, Petrova gora, Šamarica).

Financiranje i specijalizirani kadar

Nezaobilazna pretpostavka za uspješno funkcioniranje i realizaciju ovakve suradnje je dostatno i adekvatno financiranje. Način financiranja trebalo bi biti iskazivan paralelno s određenjem statusa pojedine institucije i zbirke. Danas ovu vrstu djelatnosti financiraju najčešće gradski ili općinski SIZ-ovi kulture, a vrlo rijetko RSIZ u oblasti kulture (tek povremeno su iz drugih izvora financirane pojedine akcije). I u ovoj se oblasti suviše često javlja »famosni« termin »global«, odnosno ne financiraju se zasebno pojedini programi rada, sredstva za rad pojedinih odjela nisu izdvojena te se redovno pristupa raspodjeli prema prioritetima. Gotovo da i ne treba isticati kako sredstva nisu dostatna za iole studiozniji rad, a što je i prečesto vidljivo tek u zadnjoj instanci radnog procesa — ekspoziciji. Druga pretpostavka koja mora biti realizirana, a usko je vezana uz prvu, jest barem zadovoljavajuća stručna i tehnička ekipiranost regionalnih ustanova, u boljem slučaju s naglaskom na koncentraciji kadrova uže specijalizacije usmjerenih na sintetički pristup temi, a istraživanje pojedinih događaja i ličnosti na autentičnim mjestima događanja bili bi zadatak odjela manjih muzeja i zbirki.

Znanstveni rad i suradnja sa znanstveno-istraživačkim ustanovama

Za očekivati je da bi predloženim načinom povezivanja bili zaobiđeni još neki od većih problema u ovoj vrsti muzejskih ustanova i zbirki. Jedan od presudnih nedostataka dosadašnjeg načina rada je već spomenuto odsustvo znanstvenog istraživanja povijesnih događaja (arhivskog i terenskog) koji mora prethoditi svakom ozbiljnijem pokušaju uspostavljanja zbirke ili izložbe. Takav je rad tim neophodniji kad se zna da su živi brojni sudionici navedenih događaja, a na terenu zasigurno još ima originalnih predmeta, dokumenata o razdoblju koje obrađujemo. Često izostaje povezivanje s institutima za Radnički pokret i NOB, arhivima te nužna suradnja sa zavodima za zaštitu spomenika kulture. Samo manji broj zbirki (cca 15%) kategorizirali su i valorizirali navedeni zavodi.

Zaseban je problem nepostojanje kontinuirane izdavačke djelatnosti u obliku zbornika i sličnih publikacija u kojima bi redovno bili objavljeni rezultati znanstvene obrade proučene građe.

Kadar

Paralelno s isticanjem nekih osnovnih preduvjeta za normalno funkcioniranje muzejskih ustanova, zbirki i izložbi koje obrađujemo nižu se i njihovi nedostaci ili čak nepostojanje nekih. Situacija se ponavlja i kad je riječ o zaposlenom stručnom osoblju.

Već je istaknut izrazit nedostatak stručnog osoblja, konkretno kustosa povjesničara, koji su zaduženi samo za odjel Radničkog i NOP-a. Suviše često kustosi različitih specijalnosti vode nekoliko različitih zbirki i poslova, a ponegdje su i jedini zaposleni u muzeju. Ne začuđuje stoga što niz fundamentalnih poslova u muzejima i zbirkama ostaje neobavljeno, a posebno su aktualni problemi u vezi s neotpočetim ili tek započetim (možda davno) radom na valorizaciji i kategorizaciji fondova te dokumentacijskoj obradi građe. Evidentno je da će se, bez nužnog brojčanog pojačanja kadrovske strukture, barem u većim muzejima, malo od predloženog i ostvariti.

Male zbirke i spomen-sobe

Neprimjerena organizacija rada i nedostatak studioznog pristupanja poslu rezultira nizom propusta. Svi navedeni problemi još su izrazitiji na primjerima malih zbirki i izložbi upostavljenih pri školama, mjesnim zajednicama, raznim OOUR-ima, u šumama i sl. Već samo njihovo nastajanje je, u znatnom broju primjera, rezultat kaotičnog stanja u regiji, odnosno nedefiniranog statusa niza muzejskih organizacija. Naime niz spomen soba i izložbi nastao je bez suradnje sa stručnim ustanovama, čak bez minimalnog prethodnog istraživanja na terenu i provjeravanja opravdanosti njihove uspostave. Ne začuđuje stoga što i veći broj istih ne zadovoljava ni najnužnije tehnološke standarde zaštite zbirki, prostornih uvjeta, osoblja, dokumentacije itd. Malo ih je koje imaju makar i skromni informativni listić, premda su često bez ikakvog, a kamoli stručnog vodstva. Zbirke otvorene u manjim selima, šumama i drugim manje pristupačnim mjestima rijetko imaju makar i skromnu signalizaciju uz putove pa ih čak i uporni namjernik ne može lako pronaći. Tako se često, nakon prigodnog svečanog otvaranja, gubi prvotni smisao njihovog uspostavljanja, a to je, prvenstveno, njihova odgojna i obrazovna uloga. Potpuno je neadekvatan naknadno prisvojen način njihovog korištenja samo za sastanke Saveza boraca, mjesnih zajednica, kao lovačke kuće i sl. Većina navedenih spomen-soba i zbirki nastala je na inicijativu općinskih i mjesnih odbora SUBNOR-a ili mjesnih zajednica. Njihovo nastojanje da potaknu i oplemene sjećanje na određene događaje i ličnosti snažno se osjeća na nizu punktova, a vrlo često i unutar muzejskih ustanova. Suradnja između muzeja i Saveza boraca neophodna je pri realizaciji scenarija postava i kao takva daje dobre rezultate. Međutim, nepotrebno je učestalo nastojanje Saveza boraca na izmjenama osnovnih muzoloških koncepcija jer to može rezultirati neadekvatnim muzejskim postavama. Potrebno je točno znati gdje počinje i prestaje rad stručnih osoba i službi, a gdje počinje mogućnost za intervencije ostalih zainteresiranih; ne može se dopustiti njihovo stalno ispreplitanje ili, još gore, nadmetanje. Primjeri takve loše suradnje navedeni su prethodno.

Ekspozicija

Postojanje navedenih pretpostavki te nabrojene negativnosti reflektiraju se konačno na samoj ekspoziciji, odnosno daju joj oblik.

Ako analiziramo kronologiju nastanka muzejskih zbirki i izložbi, opažamo tri intenzivnija razdoblja — prvo: 1954—1964, drugo: sedamdesete godine, a treće: osamdesete godine, kad već počinju i obnove postojećih postava.

Među više od 150 postava koje su obrađene u elaboratu znatno je manje uspješnih, a više nezadovoljavajućih ili nestručno postavljenih izložbi. Bolje postave u pravilu su u muzejskim ustanovama ili su ih pak postavljali muzejski stručnjaci koji o njima i dalje vode brigu. Lošiji postavi u muzeju mahom su oni stariji, zastarjeli i zadržajno i likovno; stoga većina muzeja planira u 1987. godini obnovu postojećih ili postavu novih izložbi.

Neuspjele postave počinju već greškom u pristupu. Uspostavljanju izložbe, posebno malih memorijalnih izložbi i soba, pristupa se odmah nakon prihvaćanja inicijative često bez prethodnog provjeravanja društveno-ekonomske opravdanosti tog čina, u pravilu bez suradnje stručnih osoba i institucija. Kada izradi koncepcije postave ne prethodi stručno-znanstveno istraživanje određene pojave događaja ili ličnosti, ne može se pravilno ocijeniti njezin značaj za vrijeme i prostor u kojem su nastali ili djelovali, a teško je uočiti specifičnosti i sukladno tome, teško ih je prezentirati.

Najčešće uočavane pogreške loših postava rezultat su ovog pristupa, a može ih se sumirati u nekoliko osnovnih pojava. Većina postava u uvodnom dijelu (a neke i šire) ponavlja već često viđenu opću situaciju, koja je tema većih regionalnih ili specijaliziranih muzeja, a nedovoljno je istaknuta (ili uopće nije) osnovna tema poradi koje je izložba i postavljena. To je glavni razlog što je u takvim postavama mnogo kopija dokumenata (također već često viđenih) te opširnih tekstova koji prepričavaju događaje, budući da originalnih predmeta nema, ili se odnos originala i kopija (u pravilu papirnatog materijala) svodi na postotak od 10:90. Takvom interpretacijom teme smisao same izložbe dolazi u pitanje jer u potpunosti poprima karakter arhiva. Iznenađuje da u nedostatku originala sastavljači koncepcije izložbe rijetko posežu za posrednim tumačima teme, karakterističnim predmetima koji ilustriraju vrijeme i sredinu u kojoj je obrađivana pojava nastala i koja joj je dala konačan oblik. U novije vrijeme, međutim, češće se u postavi koriste etnografski predmeti ili čak rekonstruirane ili obnovljene seoske (ili rodne) kuće nekih značajnih ličnosti. Rijetke su umjetničke interpretacije događaja u postavi (likovne i književne), malo je dokumentiranih ili igranih filmova koji su dio postave, a suviše su rijetki i susreti sa sudionicima u opisanim zbivanjima. Nabrojani i slični sadržaji, osim što bi ublažili manjkavosti postave i na upečatljiv način približili temu posjetiocu, na vrlo bi poželjan način dopunili program rada ustanova i prostora u kojima su priređene izložbe (npr. razni domovi, škole, mjesne zajednice, kasarne i dr.). K tome, još je jedan čest nedostatak navedenih postava — redovito isticanje specifičnosti konkretnih događaja, u slijedu sličnih, odnosno različitosti akcija i njihova značaja s obzirom na razlike u prostoru i vremenu, npr. akcije u pograničnim zonama, na moru, u brdima, u gradovima, partizanskim logorištima, zbjegovima i sl.

Pojedini muzeji i zbirke nastoje ublažiti nedostatke postave angažiranjem stručnog vodstva ili tiskanjem informativnog vodiča kroz zbirke koje nemaju osoblja. Većina malih zbirki i izložbi, međutim, to ne može, najčešće zbog nedostatka financijskih sredstava ili nepovezanosti sa stručnim institucijama. S druge strane, postoje i želje i mogućnosti specijaliziranih muzeja (npr. Muzeja narodne revolucije u Rijeci i Muzeja narodne revolucije Istre u Puli) da u svoje programe prezentacije razdoblja koje odrađuju uključuje sve zbirke, izložbe, spomen-sobe i kuće u svojoj regiji. Moguće je izraditi programe obilaska, pod stručnim vodstvom kustosa muzeja, svih značajnih punktova ili samo onih sadržajno vezanih uz jednu temu.

Nedostatna financijska sredstva u muzejskim i drugim ustanovama uzrok su još nekih manjkavosti u radu obrađivanih zbirki i izložbi. Vrlo je rijedak timski rad stručnjaka muzeologa, kustosa povjesničara i dizajnera na samoj postavi. Događa se još jedan propust, koji karakterizira samo male muzejske ustanove, a pogađa krajnji i osnovni cilj osnivanja svih izložbi — njihovu odgojnu i obrazovnu ulogu. Uočena je, naime, praksa da mali muzeji, sredstva kojih su nedostatna, tematski ograničavaju postavu samo na noviju povijest, koja zauzima čitav ili najveći dio izložbenog prostora, i to redovno zbog pritisaka izvan ustanove. Ova se primjedba, dakako, odnosi samo na muzeje i zbirke kompleksnog tipa jer njihova je uloga upoznavanje s poviješću i identitetom sredine onih koji u njoj žive, a taj je proces moguć tek kroz sagledavanje naše kulturno-povijesne baštine u kontinuitetu.

Predmet terenskih istraživanja i stručne obrade podataka u ovom elaboratu bile su sve muzejske zbirke, izložbe i stalne izložbe s tematikom Radničkog pokreta, NOB-e i poslijeratne socijalističke izgradnje na teritoriju SR Hrvatske, za koje smo potrebne podatke dobili do rujna 1986. godine. Nakon što su terenska istraživanja, kao i veći dio obrade podataka, bili dovršeni dobili smo informacije o još nekim zbirkama i izložbama s navedenom tematikom. Te izložbe i zbirke nismo, iz razumljivih razloga, naknadno istraživali već ih samo poimence navodimo.

I zajednica općina Bjelovar

- Orovac, Spomen-dom bjelovarskog partizanskog odreda u Orovačkim vinogradima, područna zbirka Gradskog muzeja Bjelovar.
- Gornje Sredice, Spomen-dom, memorijalna izložba. Osnivač Savez boraca NOR-a općine Bjelovar.
- Križevci, Gradski muzej Križevci, stalni postav Zbirke NOB-e (otvoren 1987. god.)
- Kalnik, Spomen-dom u Kalniku, stalna izložba NOB-e u Knjižnici (otvoreno 1988. god.)
- Ludbreški Ivanec, Spomen-soba, (Muzej grada Koprivnice)
- Veliki Poganac, Spomen-soba

II Zajednica općina Gospić:

- OŠ Vrebac, Muzejska zbirka bataljona »Velebit«
- OŠ Mogorić, Muzejska zbirka bataljona »Mirko Štulić«
- Centar usmjerenog obrazovanja, Gračac, Muzejska zbirka bataljona »Bićo Kesić«
- Kasarna JNA, Gospić, Muzejska zbirka III Ličke proleterske brigade

III Zajednica općina Slavonski Brod:

- Gudnoga, Vojno-partizanska bolnica, područna zbirka Muzeja Radničkog i NOP-a iz Slavonskog Broda
- Muzej Radničkog i NOP-a za Slavoniju i Baranju, Slavonski Brod, »SKOJ u Slavonkom Brodu 1919—1948«, stalna muzejska izložba
- Plesmo, »Formiranje okružne partijske ćelije u Plesmu« (Gornja Posavina u vremenu od 1918—1945.), stalna muzejska izložba Zavičajnog muzeja Novska
- Rajić, Zbirka NOB-e, stalna muzejska izložba Zavičajnog muzeja Novska

IV Zajednica općina Split

- Klis, Spomen-soba u Domu »Jozo Buliga«, izložba fotografija kliških boraca
- Pitve o. Hvar, Spomen-dom boraca NOR-a (područna zbirka Centra za zaštitu kulturne baštine, Hvar)

V Zajednica općina Varaždin

- Kasarna »Kalnički partizani«, Varaždin, Spomen-soba »I Zagorskoj udarnoj brigadi«
- Kasarna »Jelkovačke žrtve«, Varaždin, Spomen-soba posvećena brigadi »Matija Gubec«

VI Zajednica općina Virovitica

- Lisičine, »Lisičine u NOB-i«, muzejska zbirka u kući narodnog heroja Nikole Miljanovića Karaule, stalna izložba Zavičajnog muzeja iz Podravske Slatine

Osnovni izvor za izradu elaborata i završnog teksta su podaci iz anketnih listova te pismenih izvještaja o stanju pojedinih muzeja, zbirki i izložbi, koje su na terenu prikupili, a kasnije obradili, kustosi MDC-a. U nastavku je izbor tekstova koji su pridonijeli pojašnjavanju rješavane problematike.

1. **Spomenici revolucionarnog radničkog pokreta, NOB-e i soc. izgradnje — rekategorizacija.** »Fronta«, Zagreb, v. IX, n.8/9, 16p.
2. **Zakon o muzejskoj djelatnosti,** »Narodne novine«, Zagreb, n.12, 1977.
3. **Zakon o zaštiti spomenika kulture,** »Narodne novine«, Zagreb, n.7, 1976.
4. STRANSKY, Z.: **Memorijalni muzeji nove povijesti,** »Informatologija Jugoslavica«, Zagreb, v. 15, n.3—4, 1983, p. 227—236
5. ŠOLA, T.: **Mreža muzeja — odgovor vremenu i stručnim potrebama,** »Informatica Museologica«, Zagreb, n.1—2, 1985, p. 2—3
6. MILOŠEVIĆ, B.: **Prezentacija muzeja Radničkog pokreta sa osvrtom na prezentaciju soc. izgradnje,** »Muzeologija«, Zagreb, n.17, 1975, p.73—89
7. BABIĆ, K. — DURBEŠIĆ, V.: **Znanstveni zadaci u muzejima revolucije, po odjelima NOB-e i soc. revolucije u kompleksnim muzejima,** »Muzeologija«, Zagreb, n. 17, 1975, p. 51—72.
8. ŠUTIJA, I.: **Muzeji Like i njihova pedagoška uloga** (magistarski rad), Sveučilište u Zagrebu, Centar za postdiplomski studij, Zagreb, 1981, 292 p.